

הספין השביעית

המחיר 25 ש"ח (כולל מע"מ)
המחיר באילת 21.40

גליון מס' 21 יולי 1999

האם התקשורת חפצה ב'קרן'?

חפיקו המוזר של אילן כפ"ר

אבי בניהו עושה חשבון

מה מסתתר מאחורי פשרת שוקן-נמרודי?

שוק פרוץ: הדיווחים על המפי"ח

יוסי קליין על פגעי המקומוניזם

יום ומאמרים נחום ברנע • כרמית גיא • ארנון צוקרמן • אבירמה גולן • גבי וימן • אלון בורסוק • אורי דרומי • רפי מן • אילן דה-פריס • עוזי כנזימן •
זרים קבועים עין בינלאומית • איפה טעינו • קורא מן השורה • מסיבת עיתונאים • לשון הרע • אירועי תקשורת

רוצים שינוי

חילופי השלטון מזמינים את אהוד ברק לחולל שינוי חד ביחסן של מפלגות הקואליציה, ובראש וראשונה מפלגתו שלו, לרשות-השדור.

סוד גלוי הוא שבמוצאי יום הבחירות נמצאו בבניין הטלוויזיה זיה אנשים שהדליפו לראשי "ישראל אחת" את תוצאות המדגם של הערוץ הראשון. לאחר מכן החלה בחישה פוליטית במינוי מנהל הטלוויזיה. עובדים ברשות-השדור מספרים שח"כים ידו-עים מ"ישראל אחת" כבר פונים אליהם בעניינים הנוגעים לני-הול המוסד ולשיקולים מערכתיים של עיתונאים.

את תחושת האדנות של עסקני מפלגת העבודה על רשות-השדור יש לעקור בעודה באבה. אהוד ברק זכה לתמיכת רוב הציבור, משום שהבטיח לבער את קלקלות השלטון הקודם. מוטב שיכניס לפח האשפה גם את גישתו המעוותת של הליכוד לתקשורת בכלל ולעיתונאי רשות-השדור בפרט.

אפשר להצטער על כך שבתוך בנייני רשות-השדור נמצאים עדיין אנשים שרוקדים לחליליהם של הפוליטיקאים. מרגיו להיווכח שגם לאחר חמישים שנות שידור ויותר, יש בין עובדי קול-ישראל והערוץ הראשון עיתונאים שלא פיתחו תחושה מספקת של עצמאות ושל נחישות מקצועית. מהצד האחר, אין להתעלם מהסביבה שבה הם פועלים: כל שלטון אילץ אותם להסתגל לציפיותיו ולא היסס להתערב ברגל גסה בשיקולים מערכתיים ובמינויים בכירים.

ההרגל המגונה הזה חוזר על עצמו גם לאחר ה-17 במאי. עיתונאים ללא חוט שדרה ופוליטיקאים תוקפנים שוב מוצאים זה את זה ומאיימים להעכיר את השידור הציבורי בשיקולים זרים. אהוד ברק נקרא להפסיק זאת מיד.

עוזי בנימין

4	אחד משלנו: פרידה מנתניהו - נחום ברנע
6	לא רואים. לא שומעים: טענות הליכוד על הפיתוח העיתונות - ברוך קרא
10	"הארץ": לא מה שאתם חושבים - כרמית גיא
12	ע.ש.ר בעיתונות: האם אילן כפיד הוא עיתונאי? - אבנר הופשטיין
16	היא המשיכה לשדר: אלימות נגד עיתונאים - רפי מן
17	איפה טעינו: צריך להישאר עד הסוף - אבירמה גולן
18	אני מודאג: דו"ח אישי על סיקור הבחירות - אבי בניחו
20	שוואים, סיפור אהבה: מה מסתתר מאחורי פשרת שוקן - נמרודי - רוני דגן
22	נצחון המקומוניות: חשבון הנפש של העורך והמייסד - יוסי קליין
24	ברשות ובסמכות: הפעילות העבריינית של התחנות הפיראטיות - ענת באלנט
28	לוח שידורים: סדר-היום של שר התקשורת הבא - ארנון צוקרמן
30	רק התאריך נכון: מחקרים על רמת העיתונות בארה"ב - אורי דרומי
32	עין בינלאומית: חשלום בעבור מידע - רפי מן
35	קורא מן השורה: מין בכל ערוץ - עמוס נוי
36	האליטה החדשה: אחריותם של כוכבי הטלוויזיה - גבי וימן
38	לא עניין טכני: איכות הדיווח על שוק המט"ח - אלון בורסוק
39	לשון הרע: הסובידיציה נדחק הצדה - איתן להמן
40	חוק שטחי: מבנה חדש לענף הקולנוע - אילן דה-פריס
42	מסיבת-עיתונאים: מדור תגובות
45	אירועי תקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

מזכיר המערכת: ארנון לוי
השער: ANONYMOUSDESIGN
דפוס: דפוס העיר העתיקה
כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: arnon@idi.org
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
יעוץ: פרופ' ירון אזרחי, פרופ'
מרדכי קרמיצר, פרופ' אבי-בן-בסט
עריכה גראפית: ANONYMOUSDESIGN
עריכה לשונית: מיכל רזחבטל

"העין השביעית"
בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91040
טלפון: 02-6618244 שלוחה 206
פקס: 03-5488633

רב אחד הבליחה באחד מערוצי הטלוויזיה היצירתיים שלנו הידיעה, שנתניהו עומד להקים עיתון חדש ולערוך אותו במו ידיו. זאת היתה ידיעה משמחת, לכל הדעות. קודם כל, משום שבכך היתה נמצאת תעסוקה הולמת לאיש ברוך כשרונות, ופור-

קן ליצר התחרות העז שלו, שהתקשה לעמוד בתוצאות הבחירות.

היה בכך גם צדק היסטורי: בבחירות האלה תרמה התקשורת לפוליטיקה את הפה הגדול של יוסף לפיד, ורק טבעי היה לצפות שתקבל משהו, מישהו, בתמורה.

וגם צדק פואטי היה: בנימין נתניהו, המאחר הכרוני, שמלכים ונשיאים המתנינו לו עד בוש, שהניח ל-3,000 שוטרים ניו-יורקים כחולי מדים לעמוד שעתיים בסנטרל-פארק עד ששרה תגמור להתלבש, יצטרך להתמודד ערב ערב עם אכזריותו של הנד-ליין. חצי שעה אחר, והעיתונים לא יגיעו בזמן למטולה. עוד 10 דקות – וגם טבריה הלכה. ובית-שאן. ואילת. ועפולה. האיש היחיד שיצעק "היידה ביבי" יהיה מנהל הדפוס.

כשהוא צועק, זה לא נעים. בהשוואה אליו, נסים משעל הוא חנון ורחום. הוא רוחמת. מנהל הדפוס גם יקבל משכורת גבוהה יותר, נושא רגיש אצל נתניהו. כי ככה זה בעיתונים: מי שכו-

תב, לא מרוויח, ומי שמרוויח, לא כותב.

למרבה הצער, הידיעה על קריירת העריכה של נתניהו היתה רק משאלת לב. נתניהו החליט להצטרף אל קהילת התקשורת בדרך אחרת: הוא הגיע להסכם עם "יושינגטון ספיקרס פִּירו", אחת משתי סוכנויות הנואמים הגדולות בחוף המזרחי של ארצות-הברית. הסוכנות תנסה לשווק את הרצאותיו במחיר נכבד של 60 אלף דולר לחתיכה. מה שהופך אותו רשמית למה שהיה לאורך כל הקריירה הציבורית שלו: תקשורתן, קומוניקטור. או, במלים אחרות, אחד משלנו.

ביררתי את סיכויי השיווק של נתניהו אצל שני כתבי טלוויזיה ידועים מאוד בארצות-הברית, מתחרים-בכוח על אותו פלח שוק. כפי שאפשר היה לצפות, הם לא יצאו מגדרם. אחד טען שנתניהו הוא "חדשות האתמול". "מהר מאוד הוא יתייצב על 15 אלף דולר להרצאה, אולי קצת פחות", אמר. "כוכב גדול הוא יהיה רק בבתי-האבות של מיאמי". השני היה גדיב יותר. "30 אלף", העריך, והוסיף, מעומק הלב והכיס: "זה סכום יפה מאוד. אני, למשל, מסתפק בפחות". כמו רבים במקצוע, גם נתניהו סבל ביחסו לתקשורת מעומס יתר של רגשות. הוא אהב את הכלים. הוא לא אהב את נושאי הכלים. עד יומו האחרון בראשות הממשלה התייסר בשאלה, מדוע התקשורת הישראלית כל-כך אכזרית כלפיו.

עם קבוצות עיתונאים אחרות הוא זכה להצלחה מזהירה. הוא הצליח לאלף אחדים מבכירי העיתונאים באמריקה, את א"מ רוזנטל וביל ספאיר מ"ניו-יורק טיימס", צ'רלס קרוטהיימר מ"טיים", ג'ורג' ויל מ"יושינגטון פוסט", טד קופל מאיי.בי.סי, לארי קינג מסי.אן.אן ואחרים, ולהפוך אותם למעריציו ועושי דברו. הם העניקו לו שירותים שלא היו חולמים לתת לשום פוליטיקאי אחר, זר או אמריקאי.

בארץ הוא הצליח לזכות בתמיכתו הגורפת של "וסטי", היומון הנחשב בקהילה הרוסית. העי-תונים הדתיים טיפחו את פולחן האישיות שלו, מ"הצופה" המפד"לי דרך "השבוע" החרדי קיצוני ועד התחנות הפיראטיות. גם עיתונאי יש"ע התגייסו למענו, אם כי בהסתייגות: יותר משרצו לשרת אותו, ציפו שהוא ישרת אותם.

מדוע לא הצליח עם "ידיעות אחרונות", "מעריב", הערוץ הראשון והשני, גל"צ, קול-ישר-אל? התשובה טמונה בחלקה בהשקפת עולם: הוא היטיב לדבר אל אוזניים ימניות, גם בארצות-הברית וגם כאן. מי שאוזניו בשמאל, התקשה להקשיב.

אבל בעיקרה היא גובעת ממקורות אחרים. נתניהו בנה את קואליציית הבוחרים שלו סביב מכנה משותף אחד: השנאה כלפי ישראל הוותיקה. זה עבד יפה בקלפי, אבל גבה מחיר. התק-שורת, המאוזז המובהק של הוותיקים, לא יכלה שלא לראות בו אויב. חלקו בהסתה שקדמה לרצח רבין הוסיף לעימות הזה גופך מוסרי.

ואולי היתה כאן גם קנאה של עיתונאים בקולגה. הוא היה הפוליטיקאי הישראלי הראשון שהבין איך מדברים בטלוויזיה: במשפטים קצרים, בני ארבע וחמש מלים, רהוטים וחסרי משמ-עות; הוא היה הפוליטיקאי הישראלי הראשון שהבין איך נראים בטלוויזיה: היתה לו ערכת איפור צמודה, והוא ידע לאפר את עצמו. את הודמנויות הצילום שלו ביים בקפידה. לקראת סוף כהונתו דאג להלבין את פניו כל היום. בעיני כל מי שנפגש איתו הוא נראה כמו שחקן בתיאטרון קאבוקי ששכח להתרחץ, אבל בעין המצלמה הוא נראה מגולח, רענן ואנגרטי.

נחום ברנע

אחד משלנו

נתניהו שכנע את עצמו,

שהוא עומד להפסיד

בבחירות בגלל התקשורת.

זה היה יעיל: הקהל שלו

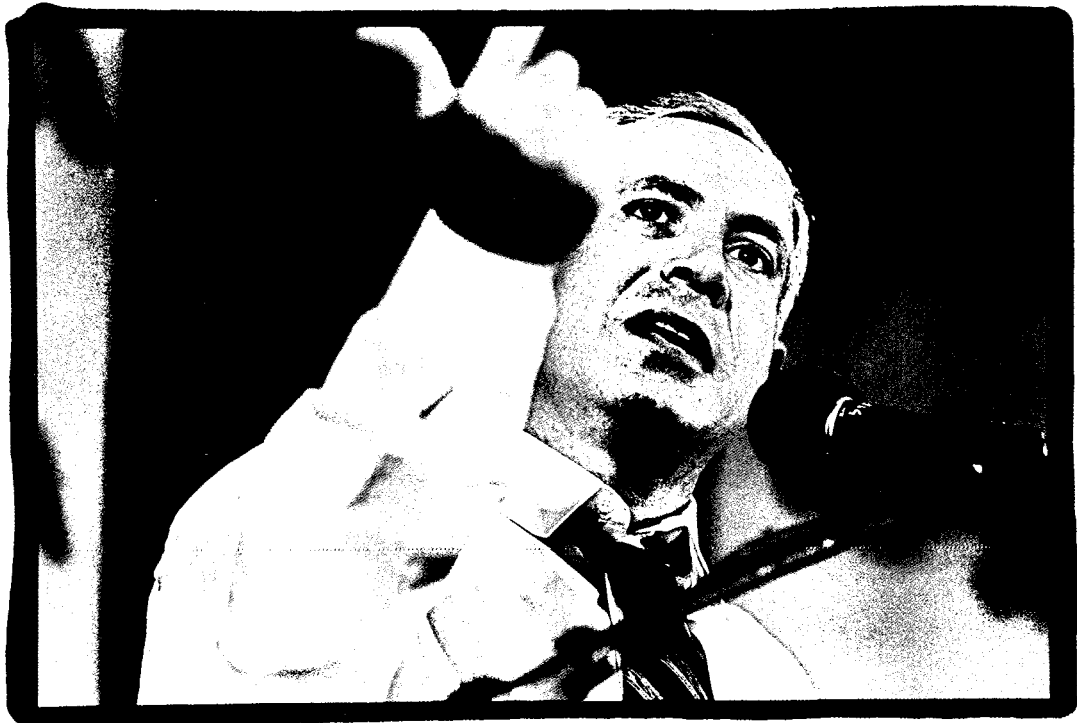
ייחס לתקשורת השפעה

דמונית, מסוג ההשפעה

שאנטישמים מייחסים

ליהודים. זה היה נוח

הוא היה ראש הממשלה הראשון שהקדיש את כל יומו לתקשורת, מפגישת הבוקר הראשונה, שעסקה בכותרות עיתוני הבוקר וב"ספיין", הסבסוב, היומי, ועד הודעת הדובר הלילית, המסאז' האחרון לכותרות הבוקר ולמהדורת הצות. הוא הופיע יום-יום בטלוויזיה, ולקראת הסוף גם בכל מהדורת רדיו. בפוליטיקה האמריקאית מאמינים, שבטלוויזיה אין חשיפת יתר. אמון על התורה הזאת, נתניהו לא ירד לרגע מהוריד הלאומי. ייתכן שהקדים את זמנו. העיתונאים, שהתרגלו לזן אחר של ראשי ממשלה, לא ידעו איך לעכל את הזן החדש, הווירטואלי. הם תהו לדעת מתי ראש הממשלה שלהם עובד באמת. בחודשים הראשונים שש נתניהו לדבר עם עיתונאים. הוא שמח כמו ילד בניצחון שלו בבחירות, בעוצמה שנותן לו התפקיד, בגדולי העולם שמשחרים לפתחו. יום אחד גילה בפינת הדרו

צילום: חן תיקא

מכשיר לשיפור איכות האוויר, מורשת מימי רבין ופרס. "יופי", צהל, "אפשר יהיה לעשן סיגרים". הוא צהל גם כשהמאבטחים בשיירה הפעילו את הסירנות. כל זה דעך בהדרגה. הדעיכה היתה טראגית, בממדים שקספיריים. לחשיפות הביקורתיות בתקשורת היה חלק מסוים בתהליך. נתניהו שכנע את עצמו שהוא עומד להפסיד בבחירות בגלל התקשורת. זה היה יעיל: הקהל שלו ייחס לתקשורת השפעה דמונית, מסוג ההשפעה שאנטישמים מייחסים ליהודים. זה היה נות. הייתי עד לנאום התקשורת של נתניהו ערב הבחירות, ב"גני אורנים". הקהל מנה פעילי ליכוד מאזור תל-אביב. נתניהו איחר, ובבועת הזמן שנוצרה הלכו האנשים מעיתונאי לעיתונאי. האווירה היתה נכאה אבל לא עוינת. ואז בא נתניהו והשמיע את נאום "הם מפחדים, הם מפחדים, הם מפחדים". הוא דיבר על התקשורת, אבל בעצם התכוון לעצמו. הוא פחד, והפחד ברח לו. כשהסתיים הנאום הנורא ההוא - ביבי התחרט עליו, לאחר הבחירות - שרו כולם "התקווה" ופנו לצאת. הסתכלתי באנשים שקודם דיברו איתי. איש מהם לא העז להישיר מבט. ייתכן שדברי ההסתה של מנהיגם חלחלו בהם. ייתכן שהתביישו. תוצאות הבחירות לימדו שחלק גדול מהבוחרים אינו רוצה ראש ממשלה של טלוויזיה. לחשיפת יתר יש מחיר. ברק שיווק את עצמו ככישלון טלוויזיוני. למרבה ההפתעה, זה עבד לטובתו. ימים אחדים לאחר הבחירות הזדמן לי לראיין את ראש הממשלה הנבחר, אהוד ברק. הבאתי איתי צלמת. ברק קיבל אותנו בסוויטה שלו במלון "דן" בתל-אביב. הוא היה חנוט בחליפה כהה ובעניבה. הוא התעקש להצטלם במקום מסוים, בתנוחה מסוימת, מתחת לאור מסוים. פניו היו מאופרים. ביבי לא היה שם. רוחו היתה. ■

לא דואים
לא שנתלים

לליכוד טענות קשות על הטיית העיתונות לטובת ברק. מבחר דוגמאות

סיפור הבא, שהתרחש בלילה שבין ה-13 ל-14 במאי - ימים ספורים לפני הבחירות - היה ידוע לפחות בחלקו לרוב, ואולי לכל, הכתבים הפוליטיים. למרות זאת, עד לכתיבת שורות אלה הוא לא סופר לפרטיו:

השעה היתה שתיים לפנות בוקר, ארבעה ימים לפני הבחירות. ליאת רבנר, יו"ר מטה הדור הצעיר של הליכוד ואחת ממועמדות המפלגה לכנסת, הגיעה יחד עם פעילים נוספים מהליכוד לצומת גלילות. פעילים של "ישראל אחת" הגיעו אחריהם ועמדו בצד השני של הכביש. על-פי רוב, היחסים בין שתי הקבוצות היו יחסי כבוד הדדי. "כל עוד זה היה החברים עם החולצות של הליכוד מול החברים עם החולצות של 'ישראל אחת' זה הסתדר", אומרת רבנר.

בסביבות השעה שלוש, באופן מפתיע, התקפלו הפעילים של "ישראל אחת" ועזבו את המקום. "זה הדליק לי נורה אדומה", מספרת רבנר. היא ופעילי הליכוד היו בטוחים כבר זמן רב ש"ישראל אחת" נמצאת בקשר עקיף עם קבוצת בריונים מכפר שלם, שמו פעילים על-ידי עמותה בשם "תקווה לישראל" - אחת העמותות שפעלו למען בחירתו של אהוד ברק. התפקיד המוגדר של הקבוצה הזאת, כך סברו בליכוד, היה לספק הגנה למפיצי השלטים מטעם "ישראל אחת" ולהטיל אימה על פעילי הליכוד.

רבנר, שחששה כי עויבתם של פעילי "ישראל אחת" מבשרת רעות, החליטה להתקשר לכתב הפוליטי של ערוץ 2, אודי סגל, ולספר לו על מה שראות עיניה. סגל עשה מאמצים לארגן צוות באותו לילה, אך כשנוכח שהמשימה בלתי אפשרית, החליט לדחות את טיפולו בנושא. אחרי שפעילי "ישראל אחת" עזבו, הגיעו

השלטים, או שאני אוריד לכם אותם". היא הסבירה לו שהשלטים עלו כסף רב ושאינן בכונתה להורות לאנשיה להסירם. מקס סימן באצבעו ותוך כמה דקות לא נותר זכר לשלטי הליכוד: חומר ההסברה של הליכוד נבלע במכוניות של מקס ואנשיו. אחד מפעילי הליכוד הזמין משטרה. רבנר

הליכוד הגיעו לצומת גלילות, עמדו שם הבריונים. גם אודי סגל יצא עם צוות טלוויזיה לצומת גלילות. הצוות חנה ליד מלון "מנד" רין" והחל לנוע לכיוון הצומת. סגל זיהה בצומת בין שבעים לשמונים איש והחליט להתקרב אליהם כדי שניתן יהיה לצלם אותם מקרוב. כשהבריונים הבחינו בצוות הצילום,

עימות אלים בצומת גלילות > צילומים משידור חטוף בערוץ 2

הם הסתירו את פניהם בחולצותיהם. כעבור פחות מחמש דקות החלו תוקפים את הצוות. זה התחיל בקריאות "לא כדאי לכם לצלם", זה נמשך ב"אתם תמותו..." וזה הסתיים בכך שהמקליט והצלם שכבו שרועים כשראשיהם מדממים (שניהם נזקקו לתפריים), לאחר שהוכו במוטות ברזל בידי הפעילים הבלתי מזהים. פעיל הליכוד שמשון דרעי התערב והגן על הצוות בגופו. גם הוא חטף מכות נאמנות (ונאלץ לאחר מכן לעבור בדיקות בבית-החולים). בתוך שניות ספורות נכנסו הבריונים אל המכוניות ונעלמו. לאחר כמה דקות הגיע האמבולנס.

ואו, מזווית עינו, זיהה סגל שתי דמויות מוכרות: "פתאום קלטתי את טל זילברשטיין וגילי הולצמן", הוא מספר. השניים, לשעבר ראשי "דור שלום", היו פעילים בכירים במטה "ישראל אחת". סגל, שהבין כי לנוכחותם בצומת יכולה להיות חשיבות עיתונאית ממדרגה ראשונה, קרא לאנשי הצוות שלו, אף שהיו פצועים, וביקש מהם לצלם ולהקליט את השניים. הוא רץ לעברם עם המיקרופון בידו ושאל את זילברשטיין, אם יש לו קשר למה שקרה. זילברשטיין והולצמן התעלמו מהשאלות ונכנסו למכוניתם. ליאור רוטברט, לשעבר יו"ר התאחדות הסטודנטים ובזמן מערכת הבחירות פעיל מרכזי ב"ישראל אחת", כיסה בידו את המצלמה. ביום ראשון, יום לפני הבחירות, הוזמנו ליאת רבנר, ליאור רוטברט והכתב אודי סגל

איבדה את עשתונותיה והחלה לקלל את מקס. היא מספרת שמקס הרים את חולצתו, חשף אקדח והניח עליו יד. "אמרת לי שצריכים להגיע מערוץ 2", אומרת רבנר, ומספרת שהוא ענה לה: "אם תגיד לי (לכתב), אני אשבור לך את הידיים והרגליים ואם מישהו יצלם אותי, אני אהרוג אותו". כשהמשימה הגיעה, איש לא נותר בשטח. רבנר רשמה את המספרים של כלי הרכב ומסרה אותם לשוטרים.

מזועזעת, התקשרה רבנר לזילברשטיין וגם לכתב רביב דרוקר מגלי-צה"ל. סגל הבטיח לטפל בנושא. דובר הליכוד העביר את

לא נחקרה לעומק הגרסה שבריונים ב"ישראל

אחת" הם שתקפו את השר אודי סגל וצוותו

הסיפור לכל העיתונאים הפוליטיים, אך הציבור לא זכה לדעת עליו - ולו ברמה האינפורמטיבית היבשה - דבר וחצי דבר. בעצה אחת עם ראש הממשלה, רעיייתו ולי"מור לבנת, החליטה רבנר להגיש ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט אליהו מצא, תלונה שתגולל את פרטי הפרשה. היא ישבה עם היועץ המשפטי של הליכוד והכינה תצהיר על כל מה שהתרחש. לאחר הגשת התצהיר חזרה לפעילותה. יומיים אחרי כן, במוצאי שבת, כשפעילי

לצומת כמה עשרות אנשים ללא תגי זיהוי חיצוניים. רבנר מספרת: "בשלב מסוים ניגשתי אליהם ודיברתי אתם. חלקם סיפרו לי שהם ליכודניקים, אבל הם חייבים להתפרנס. הם אמרו לי: 'אל תכעסי עלינו'". רבנר טוענת שהצעירים הבלתי מזהים סיפרו לה שמדי לילה הם חוזרים למפעיל שלהם לקבל כסף תמורת פעילותם בצמתים.

בתמש בבוקר הגיעה לצומת מכונית. מתוכה יצא אדם הידוע בשם מקס. מקס פנה אל רבנר ואמר לה: "תחליטי! או שאתם תורידו את

לתוכנית "חמש עם גדי סוקניק" בערוץ 2. רבנר קיבלה פנייה מאחד הכתבים בערוץ השני, שלא להזכיר את העובדה שהיא הומינה את ערוץ 2 לשטח המריבה.

בראיון האשים רוטברט את הליכוד כי הוא שסתל את הפרובוקטורים במקום. סגל אמר בראיון שאיננו יודע מי הם הפעילים שהכו אותו. הפרשה, למעט איזכורה הטבעי בערוץ 2, כמעט הושקה בתקשורת. בפעמים היחידות שהוזכרה הודגש בעיקר הקשר של האלימות הזאת לדברי ההסתה של ראש הממשלה, בנימין נתניהו, נגד התקשורת. עד כתיבת שורות אלו לא נעשה בתקשורת מאמץ אמיתי לבדוק מי עמד מאחורי הבריונים.

סגל: "אני לא שופט את כלי התקשורת האחרים. אני ביצעתי את המשימה העיתונאית שלי. הכנסתי את הקטע על זילברשטיין כמו שהוא. פניתי לישראל אחת' ועליזה גורן (יועצת התקשורת שעבדה עבור ברק; ב"ק) לקבל ממנו תגובה והם אמרו שהוא לא ענה כי הוא אף פעם לא מדבר עם עיתונאים. לטענתם, זה שהוא היה שם זה לא אומר דבר. לא היתה לי הוכחה חד-משמעית לכך שהאלימות הגיעה מהצד של מפלגת העבודה. אני חושב שבוזה שהראיתי שטל זילברשטיין היה שם, זה מספיק מבחינתי. אני הראיתי את תמונת המצב כפי שהיתה".

בראיונות שהיו ברדיו היתה תחושה שהליכודניקים אשמים גם באלימות הזאת. צריך להבין את הקונטקסט של הדברים.

שלי היתה שפעילי הליכוד אומרים את האמת. גם אני הוזמנתי לצומת באותו לילה במוצאי שבת. לא באתי כיוון שלא יכולתי להחזיק את העיניים פקוחות. היתה נטייה להאשים את הליכוד גם באירוע הזה. אחרי שנתניהו אמר את מה שאמר, זה כל-כך התאים לתיאוריה". המעקב אחר עמותת "תקווה לישראל" החל שבועות אחדים קודם לכן. את התחקיר ביצעו שני גורמים, שבתחילה לא היו מתואמים ביניהם. הראשון - חבר-הכנסת מיכאל איתן. השני - כתבת הערוץ השני ציפי ברנד, בשיי תוף פעולה עם הכתב אודי סגל. חברת-החדר שות של הערוץ השני, יש לציין, היתה היחידה ששירדה אינפורמציה כלשהי על העמותה. איתן, שקיבל לטענתו חומר ממקורות פנימיים בעמותה, החליט לבצע מארבים בלילות. כיוון שידע כי גם כתבי הערוץ השני נמצאים על עקבות הסיפור, הוא פנה לברנד וביקש ממנה לשתף איתו פעולה. שיתוף הפעולה הזה

מיכאל איתן, שידע כי חברת-החדשות מחזיקה חומר מצולם על העמותה, פנה אל מנהליה ושאל מדוע אינם משרדים אותו. סמנכ"ל חברת-החדשות אורי שלוש, שהחליף באותה עת את שלום קיטל ששהה בחופשה, ענה לו, בין השאר, כי מדובר בשיקולים ציבוריים. איתן ביקש להבין את פירוש המושג "שיקולים ציבוריים". הוא טען בפני שלוש כי אם מדובר בשיקולים משפטיים, הוא מעוניין לבוא בדברים עם היועץ המשפטי של חברת-החדשות. הוא אינו מבין, כך הסביר, מהם שיקולים ציבוריים. הוא גם פנה למנכ"ל הרשות השנייה, נתמן שי, כדי שזה ילחץ על חברת-החדשות לשרד את החומר. שי בדק את הנושא, אך החומר לא שודר.

איתן החליט לשגר מכתב ליועץ המשפטי לממשלה, ובו תיאר את כל מה שידוע לו על העמותות. בסוף המכתב ציין: "למערכת חדשות הערוץ השני יש חומר מצולם, לרבות

העיתונות לא גילתה עניין בטענות הימין על כשרות פעילותן של העמותות למען בחירת ברק

עדות של אחד הפעילים המאשרת את מרבית הטענות דלעיל. מהצילומים ניתן להפיק חומר ראייתי משכנע. מסיבות בלתי ברורות לי, הכתבה כולה, שכבר הוכנה, אינה משודרת". בסופו של דבר החליט מיכאל איתן לפרסם את הדברים בעצמו במסיבת-עיתונאים. באותו יום התקיימה גם ישיבת ממשלה, ובה חשף איתן את הדברים בפני מפכ"ל המשטרה, יהודה וילק, שהשתתף בישיבה. הוא גם הגיש תלונה במשטרה על האלימות שהיתה בצומת גלילות. לאחר מסיבת-העיתונאים, החליטה חברת-החדשות להפסיר את החומר הטלוויזיוני יוני שהוקפא כמה ימים קודם לכן. שלום קיטל טוען כי מסיבת-העיתונאים אכן היתה נדבך חשוב בדרך לשידור הכתבות, אך לא היא שהכשירה אותן אלא השלמת הבדיקה היסודית של הממצאים.

בערב שודרה כתבה שהוכנה במהירות על-ידי סגל וברנד. יום לאחר מכן שודרה הכתבה, שבה פורסמו כל הפרטים שהיו ידועים לברנד. שאר הכתבים שהוזמנו למסיבת-העיתונאים של איתן גילו חוסר עניין בטענותיו, ביטלו אותן בבוז, וכלל לא בדקו אותן. הערוץ הראשון, למשל, שלח למסיבת-העיתונאים כתב שכלל אינו קשור לתחום - משה נסטלברום, כתב לענייני הסתדרות. נסטלברום אפילו נזף באיתן על כך שהוא מבזבז את זמנו. כך, לאחר מסיבת-העיתונאים, נשמעו גם הערות מעלי-בנות מכיוונו של ירון דקל, הפרשן הפוליטי של הערוץ הראשון וקול-ישראל, שטען כי חבר-הכנסת איתן מתעסק בזוטות. איתן: "חברת-החדשות התנהגה בהגינות,

התקיים במשך יומיים. בסופו של דבר, ברנד ליקטה באופן עצמאי חומר מצולם לא מבוטל על תנועת "תקווה לישראל", שכלל את שיטת הפעולה של העמותה, את העובדה שגילי הולצמן (פעיל מרכזי של "ישראל

אחת") הוא זה שהקים אותה, צ'ק ששולם מטעם העמותה לאחד הפעילים בצמתים, צילום של שמואל לוי, יו"ר העמותה בפועל, מעורר פרובוקציות בביקור של אמנון שחק באחד השווקים, ועוד. די היה בחומר הזה כדי לעניין - ולו ברמה האינפורמטיבית היבשה - את הציבור.

האירוע היה יומיים אחרי ה'מ-פ-ח-ד-י-ם'. אני, כשהתראיינתי, הקפדתי להדגיש שאין קשר בין הדברים, אף שהאווירה האנטי-תקשורתית כמובן לא הועילה. גם הקפדתי לציין את העובדה שמשוון דרעי הגן על האנשים שלנו". רביב דרוקר, כתב גלי-צה"ל: "ההתרשמות

אך שגתה בדרך הטיפול. אני פשוט לא מצליח להבין מהם 'שיקולים ציבוריים'. שאר העיתונאים לא עשו כלום עם החומר שחשפתי בפניהם.

סגל: "לא היו לנו ממצאים חד-משמעיים. היתה עבודה על החומר, אבל אי-אפשר היה להוציא ממנו תחקיר מגובש. היו ראיות נסיביות, אך לא מוכחות".

את הסברו של אורי שלוש אי-אפשר היה להשיג בעת הכנת כתבה זו, משום שהיה בחופשה. שלוש קיטל: "אין לי סטנוגרמה מדויקת של השיחה בין שלוש לאיתן. הנקודה היא אחרת: בתוך מערכת בחירות, האינטרסים של מיכאל איתן לא בהכרח חופפים לאינטרסים של חברת-החדשות. האינטרס שלנו הוא לחשוף את האמת רק כשאנחנו בטוחים שהגענו אליה. איש ציבור יכול לצאת עם הדברים שלו מתי שהוא רוצה, לא אנחנו, בעיקר לא במערכת בחירות. בזמן כזה, כל מה שאנחנו משדרים הוא חומר נפץ. הקצב שמייק איתן ניסה לכפות עלינו במין תובענות לא מקובל עלי. אם לא היינו נוקטים זהירות, זה היה חוסר אחריות".

למה התכוון אורי שלוש כשאמר "שיקולים ציבוריים"?

הוא התכוון לכך שבתקופת בחירות צריך לבדוק דברים כאלה בשבע עיניים. צריך לזכור שהחשדות הללו הם חשדות לא רק לאי נקיון כפיים, אלא למעשים פליליים.

איך אתה מסביר שאף אחד לא עשה "פולו אפ" לתחקיר שלכם?

אני לא אוהב לחלק ציונים לכלי תקשורת אחרים. ברור שאני תוהה על זה. להגנתם אני יכול לומר שזו סוגיה מאוד מסובכת.

שבוע לאחר מכן קיים איתן מסיבת-עיתונאים נוספת, שבה חשף פרטים חשובים חדשים על עמותת הבריונים. בין השאר תיאר כיצד הקים גילי הולצמן את העמותה, ובשלב מסוים העביר אותה לניהולו של שמואל לוי מכפר שלם (אותו לוי שמצולם בכתבה דוחף את אמנון שחק).

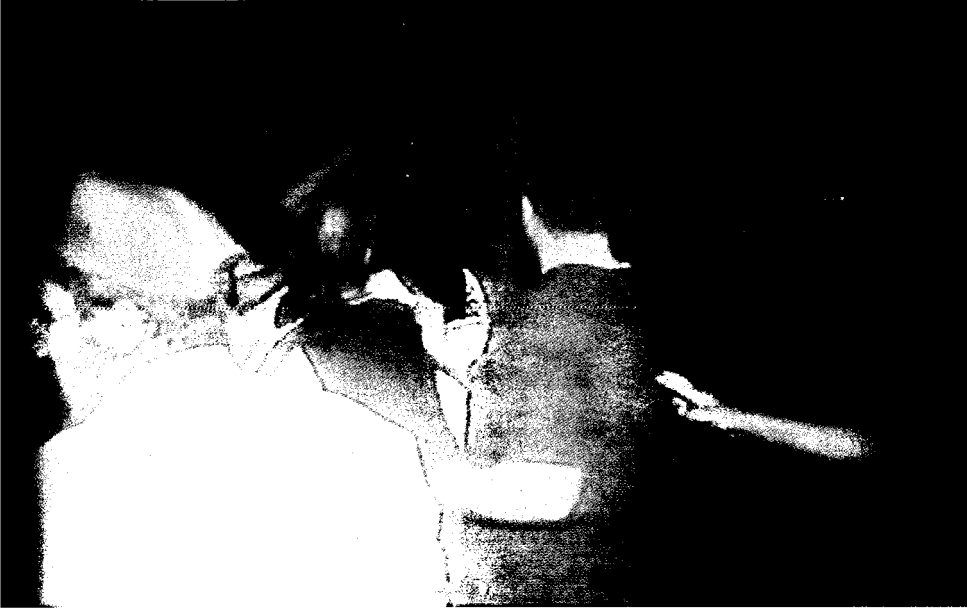
בין המסמכים שהיו בידי איתן גם תצהיר של מישל בן-עמי, איש תנועת "גשר" לשעבר, שמספר כיצד דדי צוקר ושמואל לוי ניסו לגייס אותו לרשימה חברתית (דדי צוקר ניתק את המגע עם לוי לאחר שמצא, לדבריו, שהוא וחבריו אינם רציניים בכוונותיהם הפוליטיות). על-פי התצהיר הסביר לוי בן-עמי שמקורות המימון מובטחים. מאחורי היוזמה הזאת, כך עולה מהתצהיר, עומדים טל זילברשטיין וגילי הולצמן. העיתונאים אפילו לא ניסו לאמת את התצהיר עם הנוגעים בדבר.

"לא הצלחתי להבין את העיתונאים", אומר איתן, "לכו תפנו לשמואל לוי, לכו לדדי צוקר, לכו לראיין את גילי הולצמן. הרי הולצמן עובד בישראל אחת' יום ולילה".

סיפורן של עמותת "תקווה לישראל" ושאר

העמותות של "ישראל אחת" ראוי לבדיקה עיתונאית מעמיקה: הכספים הגיעו לעמותה מגורמים אנונימיים. ההמחאות שהעמותה הוציאה היו חתומות בידי יו"ר העמותה שמואל לוי. לוי הוא קבלן בחירות מוכר בכפר שלם ועמידתו בראש העמותה מוזרה. מטרות הפעולה המוצהרות של העמותה הן "לפעול

לחקירות הונאה, את קשרי הגומלין בין עמודות שפעלו למען בחירתו של אהוד ברק, ובהן "ברק לראשות הממשלה", "מנהיגות 2000", "עם אחד גיוס אחד", "תנו לעבוד בכבוד", "ישראל אחת של כולנו", "בעד בחירות מיד", "עוד לא אבדה התקווה" ו"תקווה לישראל". קשה שלא לתמוה מדוע

לבדיקה לא נעשתה בזמן מערכת הבחירות, חרף נסיונו של הליכוד לעניין את התקשורת בנושא. מדוע, למשל, יכול היה "ידיעות אחרונות" לפרסם, בזמן מערכת הבחירות, כתבת תחקיר על קשריו של בנימין נתניהו עם המיליונר מחב"ד יוסף גוטניק, אך לא מצא לנכון לפרסם ולו כתבת תחקיר אחת על הקשר של ברק לעמותות?

אלה אינם הנושאים הבעייתיים היחידים שלא נחקרו במערכת הבחירות: מפלגת העבודה רשמה לעצמה הישגים יפים בהשגת תמיכתה של האוכלוסייה שעלתה מחבר העמים, אך האם כל דרכי ההסתערות שלה על הקול הרוסי היו כשרות? התקשורת לא בדקה, למשל (למעט עיתונות המזוהה עם הימין), כיצד מימנה עמותת "אופקים", שמטרתה המוצהרת היא קידום ערכי תנועת העבודה, סופי שבוע במלונות פאר לעיתונאים עולים מחבר העמים, ובהם הם שמעו, בין השאר, הרצאות מחברי-כנסת של מפלגת העבודה. התקשורת גם לא בדקה לעומק אם במסגרת הפריימריז של מפלגת העבודה היו זיופי קולות במגזר הדרוזי, שהביאו לבחירתה של סופה לנדבר על חשבוננו של אדיסו מסאלה. האפשרות הזאת הוצגה בכתבה ששידרה אילה חסון בערוץ הראשון וזכתה לטיפול מעקב רק בתקשורת הימנית. ■

ברוך קרא הוא עיתונאי ב"הארץ"

למען תושבי השכונות ואזורי המצוקה בכל הערים והיישובים בישראל. לפעול למען המשפחות החד-הוריות בישראל, לרבות גיוס תמיכה ציבורית למענן. לפעול לטובת משפחות ברוכות ילדים בישראל". קשה להבין את הקשר בין המטרות הללו לבין מה שהעמותה ביצעה בפועל במערכת הבחירות.

במכתבו של מיכאל איתן ליועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, הוא כותב כי הפעולות נעשו "תמורת כספים בסכומים גבוהים". הוא מוסיף: "ההסדרים בין הצדדים נקבעו בינו (שמואל לוי) לבין טל זילברשטיין, יד ימינו ואחד מעורויו הקרובים של אהוד ברק. שמואל לוי וטל זילברשטיין מכירים עוד מהתקופה שטל זילברשטיין ניהל את עמותת 'דור שלום'".

פעילי השטח של הליכוד מודעים לתדמית האלימה שדבקה בהם כתוצאה מהתנהגותם במערכות בחירות קודמות. אלא שהפעם, הם אומרים, לא היתה לכך שום הצדקה. האפשרות, ההגיונית בהחלט, כי לבריונים מצומת גלילות ומצמתים נוספים היה קשר עקיף ל"ישראל אחת", לא נחקרה במערכת הבחירות.

נותרה בעינה השאלה מדוע התקשורת הגביהה קול כשאלה חסון הותקפה על-ידי הבריונים מהליכוד, אך העדיפה שלא לחקור מי תקף באופן הרבה יותר חמור את אודי סגל וצוותו. בדיעבד בודקים כמה תחקירנים מעיי תונים שונים, כמו גם מבקר המדינה והיחידה

גיליון מס' 5 של "העין השביעית", בסתיו '96, הכה עורך "הארץ" חנוך מרמרי על חטא העמדה שנקט עיתונו במערכת הבחירות הקודמת. "אנו, אנשי העיתונות הכתובה והאלקטרונית", כתב מרמרי, "נמנים עם מגזר מצומצם, אליטיסטי, מבו-סס, עירוני וחילוני. העיתונות שרואה את עצמה נדבך מרכזי בחברה ההולכת ונפתחת ועמוד תווך בדמוקרטיה ההולכת ומשתכללת, נוטה מטבע הדברים לעבר הגורמים הפוליטיים שמבט-אים ומממשים תפיסות כאלה, רובם ככולם במגזר 'העבודה-מרצ... בדיעבד אני יכול לקבוע, כי הנטייה לבטל את אפשרות נצחוננו של נתניהו לא היתה מבוססת על תשתית מוצקה של מידע וניתוח, כי אם על משאלת לב". ומגדיל מרמרי ומשווה את גודל הטעות של העיתונות במערכת הבחירות ההיא למחדל יום-הכיפורים, '73. הוא מזכיר את הגורמים שסייעו לנצחוננו של נתניהו, הפיגועים, הקיטוב בין ימין לשמאל ששיאו ברצח רבין, וכיוצא באלה. "בדיקה בארכיון מגלה, כי 'הארץ' נתן לקוראיו מידע מספיק כדי לאשש כל אחת מההנחות האלה, ובכל זאת התעלמנו ממשמעותן".

נזכרתי בדברים הנכוחים הללו כמה וכמה פעמים בשבועות שקדמו לבחירות '99. כמי שאמו-נה על הסיסמה הישנה של העיתון, "דבר ראשון בבוקר 'הארץ'", חשתי אי-נוחות גוברת ככל שקרב מועד הבחירות. נדמה שהעיתון לאנשים חושבים חדל לסמוך על יכולת החשיבה של האנשים שלו, ועבר למחלקת שטיפת המוח, או מוטב לומר, הוצאת שדים. לאחר הבחירות שבתי לבחון את גליונות העיתון, ונוכחתי שהרושם היה מוצדק. אמנם הפעם לא התבדו התחזיות, אבל התחושה הלא נוחה נשארה. מדורי החדשות של "הארץ" תיעדו את מערכת הבחירות בצורה מרשימה, שבמבט לאחור בולטת אף יותר: התחזקותו של אהוד ברק במגזרים שונים, בעיקר אצל העולים, לעומת הקריסה המתמשכת של הקמפיין של הליכוד ובנימין נתניהו בראשו, יכלו ללמד על המגמות המסתמנות. הכתבים שדיווחו על כל אלה הוסיפו תמיד את מידת ההסתייגות, שהכל עוד ייתכן, על-פי נסיון '96 והתהפוכות הדרמטיות של מגמות ההצבעה תוך כדי השלבים האחרונים של מערכת הבחירות או.

גם האירועים האחרים שהיו קשורים למערכת הבחירות, האוריינט-האוס, דחיית ההכרזה על המדינה הפלסטינית או המדד, טופלו גם בהקשר הפוליטי הפנימי. אבל נדמה שהעיתון לא סמך על המידע שבידו שיעשה את העבודה וישכנע את הקוראים - אם אמנם זו היתה הכוונה, לשכנע את הקוראים להסיק מסקנות פוליטיות מן המידע הזה - ובחלק ב' של העיתון, מדור המאמרים, נפרצו כל הגבולות. שם אנחנו מצפים מראש למקסימום דעות ולמינימום מידע, אבל אלה לא ניתנו במידת האיפוק והשכנוע התרבותי ש"הארץ" מתהדר בהם, אלא במהלך מות פטיש על הראש. לא עבר יום שבו לא נאמר לנו עד כמה בנימין נתניהו מסוכן לציבור, אין לו קווים אדומים בדרך לכיבוש מחדש של ראשות הממשלה, הוא עלול להמיט עלינו אסון, הוא ראש הממשלה הגרוע ביותר בתולדות המדינה, אין לו שום הישג בשלוש שנותיו, ואפיי-לו כתחמן הוא נחשף ונכשל. "ראש ממשלה גרוע ממנו לא יכול להיות", כתב וחזר וכתב וחזר וכתב יואל מרקוס כמעט מדי יום ביומו, וכינה אותו "נסיך האופל והשנאה". גדעון סאמט, דן מרגלית, חנה קים, עדה אושפיה, אמיר אורן, זאב שיף (בנימה מתונה מעט יותר), עוזי בנזי-מן ותום שגב - אף אחד מהם לא יכול למצוא ולו נקודת זכות אחת בבנימין נתניהו. אפילו ישראל הראל, אחד מקומץ נציגי הימין בעמודי הדעות של "הארץ", השווה בין נתניהו לדרעי ואמר ששניהם אחוז בליבוי היצרים כאמצעי הישרדות, בבחינת "תמות נפשי". ובהזדמנות אחרת כתב הראל ש"נתניהו לא בנוי להתמודדויות רגישות ומורכבות".

דורון רוזנבלום טיפל בתופעת נתניהו כתופעה תרבותית, במיטב סגנונו העשיר, כל המרבה בחרפות וגידופים - הרי זה משוכה. במאמר שפירסם רוזנבלום למחרת הבחירות, ושמצא את דרכו בזליגה - סליחה על הביטוי - אל העמוד הראשון, שמשמעה מעין אמירה מערכתית של העיתון, הוא שואל: "מה היה הדבר הזה שנמשך שלוש שנים? מי היה הטיפוס הזר והמוזר הזה, שצץ והרס את חיינו הישראליים, הגיר לתוכם את רעלי, הרס ככל שיכול היה, ונעלם פתאום כלעומת שבא?... נתניהו שהישווה את עצמו לצ'רצ'יל, סיים את דרכו כאפיזודה משונה וכה-חמצה משועת, כהערת שוליים בספרי ההיסטוריה שלנו: 'באתי, הרסתי, הלכתי.'" מאוד מבריק, מאוד משעשע, ומאוד מאוד מביך. גם אם קוראיו של רוזנבלום התבשמו, זו בוודאי אינה דרך להתמודד עם פרק נתניהו בהיסטוריה שלנו.

ועקיבא אלדר, שמדורו הוא בדרך כלל מקור עשיר במידע ובתובנות על המתרחש במסדרונות

נרמית גיא

הארץ: לא מה שאתם חושבים

הממשל, לא היסס להזכיר את בתו של נתניהו, נועה, וסיפר שהיא שקלה להתייצב בגלוי לצד ברק, אך ברק הוא ש"העדיף לא לערב ילדים בפוליטיקה". יכול להיות שאכן כך היה, אבל העיקרון המקודש גם בתקשורת, להשאיר את הילדים בחוץ, נשבר כאן. ככל שקרב יום הבחירות גברה ההיסטוריה, ולמרות שהדיווחים מהשטח העידו על קריסה גמורה של נתניהו ושל מפלגתו, נותר עדיין זכר השפנים שנשלפו מהכובע לפני שלוש שנים, ואף אחד לא היה מוכן לקחת הפעם סיכון.

ואם חשב משהו שלא די במהלומות הפטיש האלה, ועדיין לא הבנו את הרמז, הוסיפו חור-אות הצבעה: "כדי שליונים בעבודה יהיה כוח מייקו, צריך לחזק אותם מבחוץ בקואליציה 'עבודה-מרצ-מרכז', כתבה אורית שוחט. אברהם טל: "הבוחר באחת הסיעות הקטנות יוכל להאשים רק את עצמו בקלקולי השלטון". וגדעון לוי כתב: "פתק לבן - אופציית תפנוקים". ואלה רק כמה דוגמאות אקראיות.

יצחק מרדכי ספג ב"הארץ" חבטות מדי יום ביומו, לגלגו על התבונה הפוליטית שלו, רמזו לו מה חושבים עליו חבריו, וגם שאלו כמה יעלה הכבוד של מרדכי, היינו סיבוב שני, ומה אפשר לעשות בכל-כך הרבה כסף.

אהוד ברק, לעומת זאת, לא יכול כמעט לטעות ככל שהדברים נגעו ל"הארץ". אפילו פרשת תיקי דיין, המעידה הכמעט יחידה במערכת הבחירות שלו, נזקפה לזכותו. "העובדה שברק לא הגיב מיד ובחריפות הראויה על דברי תיקי דיין... לא צריכה להירשם לחובתו", נכתב במאמר מערכת ב-4 במאי. "ברק הוכיח במלים, במעשים ובקביעת סדרי העדיפויות, כי הוא רואה חשיבות לפתיחת שורות מפלגתו... הדבקת ההתבטאות של תיקי דיין לברק היא מעשה ציני ומניפולטיבי... ליבוי שנאה וטפשוף עקבי של רעל".

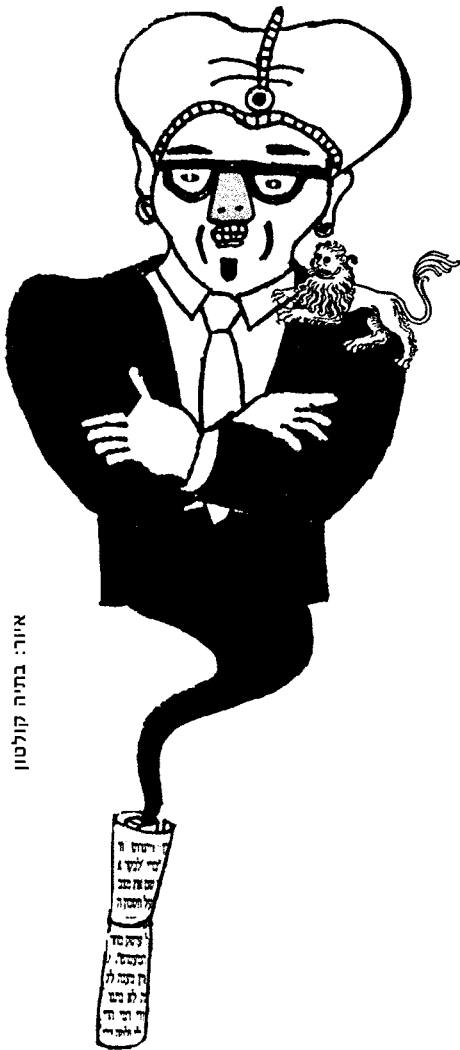
זו ההזדמנות לומר משהו על מאמרי המערכת של "הארץ". במדינות רבות במערב מקובל מה שקרוי "אינדורסמנט", הצהרה גלויה של עיתון על מועמדו המועדף בבחירות. אך דומני שגם בעניין זה נשברו כאן כמה שיאים, או שאולי זו רק בעיה של זיכרון קצר. אין הכוונה דווקא לעצם הדעה שהובעה בהם חוזר והבע, אלא לעוצמת הביטוי, לשפה המשוחררת מסייגים ומאנדרסטייטמנט.

ועדיין לא הזכרנו את המודעות האלמוניות שמילאו את עמודי העיתונים בכלל, ו"הארץ" בפרט, במערכת הבחירות. כמה וכמה "אורחים שאכפת להם", תומכי הביחד, פרסמו מודעות ענק על פני עמודים שלמים, באותיות הכי עבות במחשב, לצד מודעות קטנות, מתחכמות: "נתניהו, ההסתה היא מחלה מסוכנת ומידבקת", "אל תשחקו באשון", "יבני בלוף ליהודים", או "מי מכיר מי יודע? לאן ברח שר המשפטים, צחי הנגבי? כל היודע יתקשר לתחנת משטרה קרובה. על החתום: בוחרים מודאגים". "הסיבוב השני עולה לנו 700 מיליון שקלים. צריך לגמור את זה כבר בסיבוב הראשון", על החתום: "אורחים למען סיבוב אחד".

אינני רוצה חלילה לחשוך בכשרים, אין לי ספק שהכל היה על-פי כללי הביקוש למודעות בעידן של תחרות קשה כל-כך וכו' וכו'. אבל שפע כזה של מודעות, אלמוניות, בלוויית מספר חשבון בנק או מספר עמותה לכל היותר, מעורר תחושה לא נוחה אצל כל מי שיודע כמה עולה אפילו מודעת אבל בצפונת ב"הארץ". חוץ מסטף ורטהיימר ואייב הירשפלד, או כמה עצומות בחתימת עשרות אנשים מהסוג המוכר אצלנו על כל דבר תחת השמש, איננו יודעים מי עומד מאחורי הגופים האלה, וריבוי המודעות ונוסחן האחיד פחות או יותר עורר תחושה, ש"הארץ" שכח שהוא עיתון שמתפקידו להביא מידע ולהשכיל, אלא העדיף להראות למשוכנעים כמה הוא משעשע, כמה הוא מבריק.

הייתכן שלא נמצאה ולו קבוצה אחת של אורחים שאכפת להם לא פחות מאחרים, שהעדיפו באמת ובתמים את בנימין נתניהו? הרי 44% מהבוחרים הצביעו בעדו. אי-אפשר למצוא ביני-הם אפילו אדם חושב אחד, שיכול לתרום מאמר מושכל ומשכיל למדור הדעות? חלילה לי מלחשוך ש"הארץ" אינו אמון על חופש הדעה, ושהעורכים כינסו את כל הכותבים וחילקו ביני-הם הנחיות, מהסוג שחולק לפוליטיקאים מדי יום בידי המתמודדים, כדי להבטיח חזית אחידה בראיונות. אבל עד כדי כך?

ואולי זה מה שקורה כש"הארץ" הופך מ"עיתון לאנשים חושבים" ל"הארץ": לא מה שאתם חושבים". חבל. אולי עכשיו, אחרי שהשדים הוצאו, אפשר לחזור לשגרה של עיתון טוב על ספל הקפה הראשון של הבוקר. ■

איור: אבנר ברמן קולטון

**במערכת הבחירות, העיתון
לאנשים חושבים חדל
לסמוך על יכולת החשיבה
של האנשים שלו, ועבר
למחלקת שטיפת המוח, או
מוטב לומר, הוצאת שדים**

ע . ש . ר .

בעיתונות

אילום: אריאל

אילן כפיר (מוימיץ) ובן כספית > שיתוף הפעולה הסתיים

"רציתי לסייע לברק. רציתי שהוא ייבחר", מסביר אילן כפיר את מעורבותו

התקשורתית במערכת הבחירות ומוסיף להאמין שהוא עיתונאי לגיטימי

אביב '98, לקראת שבוע הספר אשתקד, יצאה לשוק הביוגרפיה "חייל מספר אחת" שכתבו בן כספית ואילן כפיר על אהוד ברק. זו היתה מהדורה ראשונה, גולמית, מרושלת למדי ועמוסה בטעויות עובדתיות. מאז הספר לא מפסיק להשתנות. פרקים מתווספים ונמחקים, פסקאות נעלמות, משפטים מעודנים, תרגומים "מסתלפים" להם, כך מעצמם. פעם הספר הוא מסמך עיתונאי כביכול, ופעם אחרת הוא חומר תעמולה לכל דבר. פעם כותביו אחראיים לתוכנו, וכשנזוח להם הם מתנערים. מדובר בספר מפלסטלינה - צריך רק ללוש ולעצב מחדש.

כפיר כתב את הפרקים הקשורים לקריירה הצבאית של ברק, כספית את הפרקים הפוליטיים. הספר - ביוגרפיה אוהדת מאוד (עובדה שכפיר בפירוש גאה בה) - כלל בכל זאת, במהדורתו הראשונה, כמה קטעים נשכחים ימים יותר עם ביקורת על תפקודו הפוליטי של ברק. קטעים אלה, אשר נכתבו בידי כספית, שונו או נעלמו במשך הזמן.

דוגמה, אחת מיני רבות: במהדורה הראשונה כספית מתאר בהרחבה את הרגליו הקולינריים של ברק: "ברק הוא 'נשנשן' לא קטן", כותב כספית, "לא מדלג על מגשי תקרובת למיניהם המוגשים בישיבות השונות, מזמין עצמו לצלחותיהם של אחרים, מנגב ואוסף כל דבר אכיל הנקרה על דרכו. התופעה, המעוררת פה ושם חיוכים, גורמת לו לעלות מדי פעם במשקל. כשזה קורה, גוזר ברק על עצמו גזירות קשות... לא תמיד, אגב, זה מצליח".

הקטע הזה הושמט במהדורות הבאות. כפיר מודה שהופעלה צנזורה מטעם ברק: "יהודה שיף (המו"ל) קיבל ביקורת מחבר של ברק. הוא אמר, 'עשיתם לו עוול גדול והצגתם אותו כאילו הוא נשנשן'. יהודה החליט שאם זה פוגע, נוריד את זה. הוא אפילו לא תייעץ אתנו. אני חושב שזה היה צריך להישאר". השינוי האחרון, והמשמעותי, התבצע במהדורות האחרונות, אחרי שהתקבלה ההחלטה להקדים את הבחירות. פרק 27, האחרון והביקורתי ביותר כלפי ברק, קוצץ בחצי, והחצי הנותר עודן מאוד. בסופו הוצמד פרק חדש שעיקרו תשקיף לקראת בחירות '99.

הנה כמה קטעים שלא תזכו לראות בספרים מהחודשים האחרונים: "מי שהיה התקווה הגדולה של המפלגה נתקע על המסלול ולא מצליח להמריא... בכל הקשור בתקשורת, לוקה ברק מן היסוד... הוא חסר ניסיון, הוא מהסס כשלא צריך וחותר כשלא צריך. שומע יותר מדי עצות לא טובות ומקיף את עצמו בפחות מדי אנשי מקצוע מנוסים... מה קרה לאהוד ברק? מדוע אינו מצליח להמריא...?

ברק השתלט על מפלגת העבודה כשהוא מפגיין סגנון המזכיר את דרך ההשתלטות של בנימין נתניהו על הליכוד. הנחישות, התכנון המדוקדק, ניצול המצבים, הדורסנות והאכזריות. קטעים אלה ואחרים הופיעו במהדורה הראשונה ולא הופיעו במהדורות בתקופת הבחירות.

קטעים אחרים הושארו, אך עברו תיקון קל, התאמה לרוח החדשה. במקום: "סדרה של שגיאות קשות, התבטאויות לא מוצלחות ומהלכים שגויים הפכו את ברק למטרה להתקפות קשות מבית ומחוץ. במפלגתו ציפו שינפיק חזרה מהירה לשלטון, אך זה לא קרה" (מהדורה ראשונה), קיבלנו: "...עשה טעויות שחלקן נבעו מחוסר ניסיון פוליטי. אחת הגדולות שבהן היתה פיטורי עובדים במפלגת העבודה. הוא האמין בייעול. הם ציפו ממנו לרגישות יתר".

אילו קטעים הושארו בשלמותם? סיפורים נחמדים. ברק צוחק מהתרוצופים, ברק גבוך כשדוב גילהר, כתב ערוץ 2, תופס אותו מנגן בפנסתר, תיאורו של ברק כ"צבר מחוספס, תמים ואופטימי". אף חבר של ברק לא התקשר להתלונן על דיוקן מחמיא שכזה.

לכפיר יש הסבר: "טבעי שהורדנו שלושה עמודים מהספר והכנסנו טקסט אקטואלי יותר במקומו. אין בזה שום ענין פוליטי, אלא אילוצים של הפקה. תאמין לי שאני אפילו לא יודע מה מופיע בעמודים שהורדנו. לזכותו של ברק ייאמר שהוא אף פעם לא בא וביקש לשנות".

ברור. בשביל מה יש חברים. אבל גם גרסת הבחירות נראית כמו שינוי מסיבות ירידותיות.

תראה, בגדול, הספר מאוד ידידותי לברק, ואני לא מתכחש לכך. אני מכיר את ברק מאז הלילה של ה-9 במאי '72 "בסבנה". הייתי שם עם עוד עיתונאי וברק, אז סגן-אלוף, יצא מהחשיכה והזהיר אותנו. הוא אמר: "כל הכבוד ליוזמה העיתונאית שלכם, אבל המחבלים עלו-לים לפגוע בכם". הוא היה מאוד לבבי. מאז אני מתעמק בו, עוקב אחריו באופן אובססיבי. אני לא מסתיר את הערכתי הרבה אליו.

ואיפה בן כספית בכל הסיפור הזה? כספית, לדבריו, אינו נהנה מתמלוגים על מכירת הספרים, ומעורבותו מסתיימת עם כתיבת פרקי הספר וקבלת שכר סופרים עליהם. "כל השינויים שהתבצעו בספר אינם על דעתי", הוא אומר.

לא מפריע לך שמשנים ומעדנים קטעים שאתה, כעיתונאי, תחום עליהם?

ודאי שאני מסתייג מזה, ואני גם כועס. זה מעשה לא אתי וטיפשי גם מצד ברק וגם מצד המו"ל יהודה שיף. שקלתי להגיש תביעה משפטית אבל לא היה לי זמן וכוח לזה, ואני מקווה שברק יכלכל את צעדיו כראש ממשלה יותר טוב מאשר במקרה זה.

למה בכלל שיתפת פעולה עם כפיר מלכת-חילה?

כשכתבנו את הספר, מי ידע שהדברים יתגלגלו לכך? אם הייתי יודע לא הייתי משתף פעולה.

היתממותו ושאננותו של כספית נראית מוזרה. מדוע הוא ממשיך להבליג על שינויים המתבצעים לאורך חודשים? על-פי עו"ד משה רונן, מחבר הספר "אתיקה עיתונאית", גם החוק וגם האתיקה מנוגדים להתערבות הצנזורה שביצעו המו"ל יהודה שיף ואילן כפיר בחיבוריו של כספית: "ישנו סעיף בחוק זכויות היוצרים שנקרא זכות מוסרית, ובו נקבע בבירור כי מחבר רשאי שלא תיעשה ביצירתו כל פעולה של פגימה, סילוף או שינוי". באשר לסוגיה האתית, סבור רונן שטענת חברו של ברק אינה תופסת: "החבר בעצם דיבר על פגיעה בפרטיותו של ברק. אבל הגנת הפרטיות אינה עומדת במקרה זה, כיוון שאם איש ציבור אינו מסוגל לשלוט ביצירתו, יש בכך עניין לציבור".

עושה נסקים עם חברים

גם בסביבתו של אהוד ברק גילו את הפושטן-ציאל הידידותי הטמון בספרו של אילן כפיר. אלפי ספרים נקנו במחירים מוזלים על-ידי עמותת "ברק לראשות הממשלה" מהמוציא לאור, "גלי אלפא תקשורת". התעריף נקבע לפי גודל ההזמנה: יותר ספרים - פחות מחיר. כל ספר שעמותת ברק קונה משמעותו תמלוגים למחבר, אילן כפיר. הספר חולק לדור הצעיר: חיילים בטרמפיאדות, סטודנטים באוניברסיטאות וגם סתם אזרחים שהתקשרו וביקשו.

אבל הקשרים העסקיים בין כפיר, אלפא תקשורת ו"ישראל אחת" מתרחבים ומסתעפים מרגע שב"ישראל אחת" מגלים את התרגום של הספר לרוסית. את התרגום ביצעה חברת "ע.ש.ר. - עיתונות ברוסית", שכפיר הוא אחד מבעליה. ע.ש.ר. מוציאה לאור שלושה עיתונים בשפה הרוסית: "פנורמה", "24 שעות" ו"גלובוס". חברת "אלפא תקשורת", המו"לית של "חייל מספר אחת", מעבידה את התרגום כעבודה קבלנית לחברתו של כפיר ומשלמת בעבור שירותי תרגום והדפסה ברוסית. המתרגמת, לודמילה לאגוש, היא עורכת העיתון "24 שעות".

במטה ההסברה של מפלגת העבודה רוכשים, לדבריהם, 7,800 ספרים ברוסית ומחלקים אותם באמצעות פעילים לכל דורש, ובחינם. "אלפא תקשורת" מוכרת למפלגה את הספרים במתח רווחים מינימלי, כמעט במחיר עלות. כפיר, שנהנה הפעם מהעסקה גם כמפיק עבור המו"ל, מחליט לוותר על התמלוגים המגיעים לו כסופר.

מה מקור הפילנתרופיה הזאת?

רצייתי לסייע לברק. רצייתי שהוא ייבחר.

שלוש גרסאות לחפרפרת

אחרי ששמענו את גרסאות כפיר בתקשור רת, מעניין לבדוק מה כתוב על "החפרפרת" בספרו. פרק 15 בספר נושא את השם המב-טיח "החפרפרת בליכוד". החפרפרת מזוכרת בארבעה משפטים בלבד, שהמרכזי בהם: "ליוני קורן, שמונה בתחילת ינואר לראש המטה האישי של ברק, היתה משימה מיוחדת - שתילת חפרפרות במחנה האויב. ההישג הגדול היה גיוס של בכיר בליכוד, שנשבע להפיל את נתניהו". זה כל הסקופ.

יוני קורן, האחראי, כביכול, על שתילת חפרפרות: "אני לא יודע על שום חפרפרת. אני יודע שהגיע אלינו המון מידע מאנשים בליכוד, אבל אף פעם לא באופן ישיר. את מרבית האינפורמציה על מהלכי הליכוד המתוכננים קיבלנו מתשדירי הרדיו בבוקר - שרימוזו כמעט תמיד על הכיוון של אותו ערב בטלוויזיה. גם אתר האינטרנט של הליכוד היה מלא בחומר שסייע להבין את דרך פעולתם".

בשיחה עמי מאשר כפיר, למעשה, את כל הגרסאות גם יחד. הוא הגיע למסקנה שיש חפרפרת מאותה שיחה כפולה עם בכיר בלי-כוד וביכיר בעבודה, הוא קיבל חיווקים לקיומה של חפרפרת מאירועים אחרים שבהם "ישראל אחת" ידעה מראש על תוכ-ניות של מטה ההסברה בליכוד, הוא יודע (לטענתו) מי החפרפרת, והוא אכן מרחם עליה, ומגן עליה בין היתר בגלל היכרותם הממושכת. שעות אחדות אחרי השיחה איתי מתראייני כפיר בתוכניתו של רם עברון "בקצב הנכון" בערוץ הראשון ושם יש לו גרסה חדשה: פעלו בליכוד הרבה חפרפרות, ולמעשה הוא הגיע למסקנה שאיש בליכוד לא רצה שנתניהו ייבחר מחדש לראשות הממשלה. המסקנה: כל מי שרצה בנפילתו של נתניהו הוא חפרפרת.

וכולם מצטדקים. כל שרי הליכוד חותמים על עצומה הקוראת לכפיר לחשוף את שמה של החפרפרת. באותו רגע קורס הטיועון של כפיר על דיסקרטיות וצנעת הפרט.

אבל כפיר מתחפר בשלו וממציא נימוקים חדשים. אריה אבנרי מספר בתוכנית דוקו-מדיה ברשת ב' על שיחת בירור שקיים עם כפיר, שהסביר לו כי אינו יכול לחשוף את שם החפרפרת כיוון שהוא משמש מקור שלו בעניינים אחרים. במלים אחרות: כפיר חייב לחפרפרת, ולכן החליט להגן עליו. טיועון מספר שתיים של כפיר, אם כך, הוא חמור יותר. בינו לבין החפרפרת מתקיימים יחסים של "שמור לי ואשמור עליך".

כפיר לא דבק ומן רב מדי גם בגרסה הזאת. אביב לביא מ"הארץ" שמע ממנו, ימים ספו-רים אחר-כך, גרסה אחרת: היה שר מהליכוד שסיפר לכפיר שראש הממשלה מרגיש שהוא עומד להפסיד ושמצב רוחו קשה. נתניהו, על-פי אותו מקור, עשוי לנקוט אמצעים חריפים כדי לשפר את מצבו, משהו בנוסח פעולה נגד האוריינט-האוס. כמה ימים אחר-כך, סיפר כפיר ללביא, הוא שמע מאנשי "ישראל אחת" שדברים ברוח זו נאמרו להם על-ידי בכיר בליכוד. "כפיר עשה אחת ועוד אחת", כותב לביא, "והגיע למסקנה שאותו שר שוחח איתו וגם איתם".

גרסה מספר שלוש של כפיר, אם כך, שומטת כמעט לחלוטין את הקרקע מהסקופ שלו. לכל היותר יש לו השערה בלתי מבוססת לחפרפרת. העובדה שבכיר (או אפילו בכירים) בליכוד מביעים הערכות על מצבו הקשה של נתניהו עדיין אינה הופכת אותם לחפרפרות.

האם אכן היתה חפרפרת בליכוד, ואם כן מה זהותה ומה מידת בכירותה? עד עכשיו, שבו-עות אחרי הפרסום הראשון בעניין זה, קשה לענות על השאלה. מה שבטוח, אם לא חפרפרת - לפחות היתה זיקית. היא החליפה צבעים וצורות לפי תזמונו של כפיר.

כפיר חשף את הסיפור בתוכניתו של נסים משעל "משעל חם", כחלק מראיון לגיטימי לצורכי קידום ספרו. משעל מיהר לקנות את הסחורה, בלי לבדוק לעומק את טיבה, כך לפחות מודים הוא ועורכו, ישראל סגל. "אנחנו רק האכסניה", הם מסבירים. התוכנית נפתחה בקרימון מצלצל ומהדהד: חפרפרת בליכוד העבירה מסרים. בהמשך פנה משעל לכפיר: "אתה חושף [בספרך] את סיפור החפרפרת שהיתה לברק בתוך מטה הליכוד. זה יהיה חוצפה לשאול אותך מי זה?".

כפיר: "מדובר בבכיר בליכוד, אולי הייתי מגדיר את זה אפילו בכיר מאוד".

משעל: "שר בליכוד? שר?".

כפיר העלה חיוך על פניו: "אם אתה אומר, אני לא אכחיש אותך".

בהמשך תהה משעל מדוע כפיר אינו חושף את שמו של השר, וכפיר מנמק: "חשבנו, החלטנו שלא. קודם כל דיסקרטיות. שתיים, צנעת הפרט. אין לי שום ענין לגמור לאיש את הקריירה".

כפיר מבהיר אפוא למשעל כי הבכיר עצמו אינו המקור לסיפור, ונותן את נימוק מספר אחת: צנעת הפרט, דיסקרטיות ומעין אמפ-תיה למצבו הקשה של הבכיר (דאגה לעתיד הקריירה שלו). זהו טיועון מופרך. בינתיים זועמים ובצדק שרי הליכוד: כולם חשודים

בנושאים פוליטיים או אידיאולוגיים השנויים במחלוקת". כך מתייחס כפיר לקוראיו הרוסים. מוכר להם גרסה מצונזרת. מה זה כבר משנה להם?

במשך כל מערכת הבחירות מחולקים לעו-לים מרוסיה ספרים בנוסח "פרבדה" על אהוד ברק. ללא פרק 23, למשל. בפרק זה מתוארת השתלבותו של ברק בחיים הפוליטיים ובמש-רד הפנים, המלא באנשי ש"ס. ההנחה היא שהתיאורים על היחסים החמים שנקמו בינו לבין מנכ"ל המשרד עמרם קלעגי, שריד מתקופת דרעי ("מערכת היחסים ביניהם היתה מפתיעה... ברק הבין שיוכל להפיק תועלת רבה מגיסונו... הם נהגו לדבר על הטרקטורים שלהם במשך שעות"), והקשר האמיץ עם יפה ניקוטיין, ראש הלשכה ובתו של הרב עובדיה יוסף, אשר בכתה כשנאלצה להיפרד מברק - לא ישפיעו לטובה על תדמיתו של ברק בעיני העלייה הרוסית בעידן פאד נאש קונטרול.

בית "חייל מספר אחת". להוציא כיתובית עם שמות העיתונים של כפיר בסופה, היא נראית כמו תשדיר תעמולה מוזמן. ואכן "ישראל אחת" מבקשת לעשות שימוש בפרסומת וכפיר נענה בחיוב ומוסר לידיהם קלטות. במטה הרוסים של ברק מכינים סרט תעמולה עבור העולים ומשלבים בו את הקטעים מהפרסומת של כפיר.

כל אותו זמן מגישים בליכוד תלונות לווע-דת הבחירות המרכזית נגד כפיר ו"ישראל אחת" על שידור תעמולת בחירות בטלוויזיה, ועל חלוקת ספרי תעמולה במתנה, בניגוד להוראות חוק הבחירות: דרכי התעמולה מתוך התצהירים מתברר כי הגרסה הרוסית לספר של כפיר היא גרסה מצונזרת. או במלוי-תיו של כפיר: "המהדורה המתורגמת והמעוב-דת של הספר שחולקה לקוראי העיתון אינה מהווה העתק של הביוגרפיה שיצאה לאור בעברית... ממנה הושמטו הפרקים העוסקים

פשוט רצייתי שהוא ייבחר. זיהיתי את הפוטנ-ציאל של הספר בקרב קהל היעד הרוסי, הבנתי שאם אני אותר על התמלוגים, "ישר-אל אחת" תוכל לרכוש אותו במחיר זול. הספרים ברוסית נחשפים כמו לחמניות וב"ישראל אחת" אוזלים העותקים. כפיר נחליץ לעזרה: הוא רוכש את הספרים (שהוא עצמו כתב) ומחלק אותם, חינם אין כסף, לכל מי שרוכש את אחד מעיתוניו. 25,000 ספרים מחולקים בשיטה זו. מחיר עיתון: חמישה וחצי שקלים. מחיר הספר גבוה יותר, אבל כפיר אומר שהמכירות של עיתוניו עלו ב-30 אחוז בתקופה שלאחר המבצע ולפיכך החזיר את ההשקעה.

המבצע הגרנדיוזי הזה, המקביל למבצעים של מטה ההסברה של "ישראל אחת", מלווה בפרסומת בטלוויזיה הרוסית בכבלים, NTV. במהלכה נראה ברק לאחר שחרור חטופי סבנה ולצדו של יצחק רבין. מתחת מופיעה הכיתו-

גם פרק 27 לא תורגם. הפרק, שהוא מעין סיכום של דרכו הפוליטית הקשה של ברק כפוליטיקאי, כבר עבר כפי שצינינו צמצום משמעותי במהדורה העברית. מהקוראים הרבים חסכו גם את מה שגותר.

ומה מניעיו של כפיר? באוזני "העין השביעית" הוא מתוודה, בלי למצמץ, שרצה לסייע לברק. הגרסה שהציג בתצהיר מה-11.4.99 לוועדת הבחירות המרכזית שונה: "השיקול היחיד והבלעדי שעמד בפני העיתון", כותב כפיר, "היה להגדיל את חשיפת העיתון ולקדם את מכירת העיתון, באמצעות ספר מתורגם לרוסית. אין לעיתון כל כוונה להשיג פיצע על דעותיהם של ציבור קוראיו". מתי היו דבריו מדויקים?

בינתיים פורצת פרשת היוזף בעמ' 71, שהיה או לא היה, והציג את ברק כמי שמוכן למסור את ירושלים. מפלגת העבודה מכנסת מסיבת עיתונאים ומכריזה - "זיוף!". האצבע המאשימה מופנית חזרה לליכוד. מרבית העיתונאים קונים את ההסבר כמעט אוטומטית. זה מוזר, כי לפחות לכאורה היתה גם ל"ישראל אחת" וגם לאילן כפיר אחריות מנהלתית ליוזף. אילן כפיר הוא זה שהפיץ אלפים רבים (אם לא רבבות) של ספרים שכללו את הגרסה הזאת. "ישראל אחת" הצהירה, ברבים ובפני ועדת הבחירות, כי מדובר בחומר הסברה רשמי המחולק בידי פעיליה. מדוע הפיצו בקלות רבה כזאת אלפי עותקים מזויפים?

עוד באותו לילה מודפסים אלפי ספרים מחדש, הפעם עם התרגום הנכון לגרסה העברית. יהודה שיף מגיש תלונה במשטרה ופונה, לדבריו, לחברת החקירות שפרן. את ממצאי החקירה הוא מסרב למסור לידינו, אבל מצהיר: "החברה מצאה שהיתה פריצה למחשבים שלנו, אבל הם לא יודעים מי יש עשרות עובדים".

הצל"ש השישי

כל אותו הזמן, מחובר בקשרים עסקיים עם "ישראל אחת", ממשיך אילן כפיר לעקוב אחרי מערכת הבחירות ואוסף חומרים לספר חדש. את חמשת הצל"שים של ברק מיצה בספרו "חילל מספר אחת". את הצל"ש השישי יעניק לו בספר החדש. ליתר ביטחון, עומדות ב-17 במאי שתי כריכות שונות הממתינות כמו כל עם ישראל לתוצאות הבחירות: אם נתניהו יזכה יופיע דיוקנו בשער והספר יקרא "הקוסם"; אם ברק ינצח - ייקרא הספר "הצל"ש השישי". להתאמת התוכן לכותרת ידאגו אחרי המדגם.

ב-18 במאי מסתיימת העבודה על כתיבת הספר. עוד כיומיים הוקדשו לעבודת עריכה - והספר נשלח לדפוס. ב-25 במאי, כשבוע אחרי שהוכרו המהפך, היה הספר מונח על מדפי החנויות. למרות החיפזון המדהים בהכנתו אין

המחברים מתביישים לכנותו: "בחירות '99 - הסיפור המלא". בפרסומות נכתב: "אין ספק ש'הצל"ש השישי' הוא הספר המעמיק והמקצועי ביותר שנכתב על אודות בחירות '99. חנן קריסטל ואילן כפיר מציגים לקורא ניתוח מבריק...". זאת על אף שכאשר סיים כפיר לכתוב את הפרק האחרון עדיין לא ידע אפילו את תוצאות האמת המלאות, אשר לפחות בכל הנוגע למפלגות המשיכו להשתנות בעקבות ספירת קולות החיילים.

ליהודה שיף, המו"ל, יש הסבר לבהילות: "יכולתי להוציא בעוד שנה ספר מדויק וברור אבל אז לא יכולנו למכור אותו. כשעושים ספר, צריך למכור אותו כשהוא חם. ביוני, ספר כזה כבר לא יהיה אקטואלי והוא לא ימכור יותר. התהליכים כל-כך אינטנסיביים ואקטואליים שכבר אחרי חודש ספר על הבחירות נראה פרה-היסטורי". אבל התוצאה היא לא מדויקת ולא מעמיקה.

תוך עשרה ימים הוצאנו ארבע מהדורות ובכל אחת מהן עשינו תיקונים. אנשים מתקשרים ומבקשים לתקן - אז אנחנו מתקנים. מדובר בדברים קטנים כמו תאריכים ושמות בדרך-כלל.

שיף צודק. ספר צריך למכור, בדיוק כמו שעיתון צריך למכור. אבל נדמה שלספר טוב, בניגוד לעיתון, יש חיי מדף ארוכים, ולפיכך ראוי שיכלול שני מרכיבים נוספים: האחד הוא רמת דיוק גבוהה והשני פרספקטיבה מעמיקה

יותר על האירועים. ספר הבחירות של כפיר אינו כולל אף אחד ממרכיבים אלה. עיקרו עיסוק בכרוניקה, רכילותית לעתים, על מטות ההסברה והתמכרות לסקרי דעת קהל. אין מעקב אחר תופעות חברתיות, אין ניתוח של תוצאות על-פי אזורי ישוב, אין ניסיון להבין לעומק מה מקור האכזבה של ציבורים רחבים, שנחשבו תומכי ליכוד, מבנימין נתניהו.

פרק 20 בספר מתאר את צמיחתן ופעילותן של עמותות א.א.א. ו"ברק לראשות הממשלה". עמותת ברק, שלה מוקדשים תיאורים מחמיאים מאוד בפרק זה, היא העמוד תה שקנתה אלפי עותקים מספרו הקודם של כפיר. "אלוהים נמצא בפרטים הקטנים", אומר ברק בשיחה המתוארת בספר בין ברק לאורנה אנג'ל, כאשר ניסה לגייס אותה לני-הול העמותה. "ברק מעולם לא אמר את המשפט הזה", מעידה אנג'ל.

על כריכת הספר, כבר שכחו כולם, חתומים שני שמות: חנן קריסטל ואילן כפיר. שמו של קריסטל, הפרשן הפוליטי של קול-ישראל, מופיע ראשון, ככותב בכיר, או לפחות שווה זכויות. ביקשתי לשאול את קריסטל כמה שאלות על תוכנו של הספר והוא ענה: "אל תשאל אותי, אין לי מושג. את הספר כתב אילן כפיר. אני חתום ואחראי רק להקדמה. חוץ ממנה מדובר בספר של אילן".

אבנר הופשטיין כותב ב"דיעות אחרונות"

בתו של המנכ"ל

אינטרסים במצב של אי-ידיעה". הקשרים לא מסתיימים בזאת. אמנון גויבך הוא גם מנהלה של חברת "שלל צבעים עיתונות" המחזיקה בגרעין השליטה של מניות "ע.ש.ר. עיתונות". "שלל צבעים" מורכבת ממשקיע זר ומחברת נאמנות, ה.פ.נ, שמה. ה.פ.נ. משמשת חברת הנאמנות של משרד עורכי-הדין הרצוג-פוקס-גאמן. אחד ממנהליה של ה.פ.נ. הוא יצחק הרצוג, שותף בהרצוג-פוקס-גאמן. יצחק הרצוג, כזכור, הוא גם אישיות מרכזית במפלגת העבודה, מקורבו של ברק ומיועד לתפקיד מוזכר הממשלה. תגובת משרד הרצוג-פוקס-גאמן: "ההשקעה בחברת ע.ש.ר, שבה שותף אילן כפיר, היא של משקיעים זרים (חברת Valley Rainbow; א"ה) המיוצגים על-ידי הרצוג-פוקס-גאמן. לבקשת המשקייעים, מוחזקות מניותיהם על-ידי חברת הנאמנות של המשרד, ה.פ.נ, אשר יצחק הרצוג הוא אחד ממנהליה. אין לחברה כל זיקה למפלגת העבודה".

שלושה מנכ"לים יש ל"ע.ש.ר. - עיתונות ברוסית": אילן כפיר, אברהם גולדשלגר ואמנון גויבך. גויבך, איש עסקים, לשעבר מאנשי פרס, הוא מקורבו של ברק ומייצע לו בנושאים כלכליים. מעורבותו של גויבך בהוצאת הגרסה ברוסית לא הפריעה לגויבך אחרת, בתו קרן, הכתבת הפוליטית של הערוץ הראשון, לדווח על פרשת היוזף, הקשורה בעסקיו של אביה: "אז מה אתה רוצה לדעת על הספר?", היא שואלת את חיים יבין ב"מבט לבחירות" ב-5 במאי. "איפה הגרסה הנכונה, איפה האמת ואיפה היוזף? מכל הבדיקות שערכתי מצטיירת התמונה הבאה...".

האם מוגזם לדרוש מכתב שלא יסקר עניינים הקשורים בחברה שאביו הוא מנכ"ל? קרן גויבך מסבירה: "אין קשר בין עבודתי המקצועית לפעולותיו הענפות של אבי, בין אם בתחום הפוליטי, העסקי או האישי. בנוסף, לא היה לי עד לרגע פנייתך מושג על הקשר של אבי להוצאת ע.ש.ר, וממילא, אם כך, לא היה יכול להיות שום ניגוד

טלוויזיה, כמובן, היתה יכולה לשלוח הרבה כתבים אחרים לגני-התערוכה ב-2 ביוני, לסקר את מסיבת הפרידה העצובה של בנימין נתניהו ותומכיו לאחר הנפילה. אבל מי שנשלחה לשם היתה אילה חסון. שיבוץ שכני? צירוף מקרים? במכוון או במקרה, מול המצלמות, בשידור חי, נסגר מעגל. אם תרצו: משל פשטני על יחסי נתניהו והתקד שורת בשלוש השנים האחרונות. הדחיפה, הנפילה, השידור הנמשך - כאילו תסריטאי עלום החליט לשרטט כך את תמונת הסיום במחזה אקטואלי על פוליטיקה ותקשורת, נורמות ואתיקה, שגיבוריו הם ראש ממשלה שנוי במחלוקת וכתבת טלוויזיה שאפתנית ונמרצת, שמנהלים דו-קרב חריף, כמעט אליים. בפרק האחרון יש דחיפות: המון נסער (האם לאנשים האלה התכוונוה תיקי דיין?), דרמה בשידור חי. מישהו דוחף את הגיבורה. גבר אבירי מסייע לה.

המעגל נסגר. השיא הקודם של הדרמה היה בחשיפת מה שכונה "בר-און תמורת חברון" בידי חסון בשידור "מבט" ב-22 בינואר '97. זה אולי לא היה תחקיר מן הסוג של מרדכי גילת ורוני אל פישר, אבל היתה שם חשיפה: עם או בלי טונות של בטון יצוק, שרטטה אז חסון את החבורה הסובבת את ראש הממשלה, שבה מעורב איש ציבור הנאשם בפלילים במהלכים הרגישים של מינוי היועץ המשפטי לממשלה. אלכסונים אפלים של הצר ביונטית משרטטים תמונה קודרת של האיש המנהל את המדינה, יחסו לשלטון החוק, לנורמות שלטון.

מי שמחפש חשבון נפש מצד התקשורת יכול לנבור עם קיסם ולהפש טעויות מקצועיות בדרך הטיפול בפרשה. עשינו זאת כבר אז. אבל את פרשת בר-און היטיב לסכם, זהיר כדרכו, היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין: "בסופו של דבר מילאה התקשורת תפקיד חיובי בחשיפת נושא קשה וכאוב... בכללותו נעשה שירות לאינטרס הציבורי, אם גם לא תוך עמידה על דיוק בפרטים". הפרטים, כמובן, חשובים: נתניהו יכול היה תמיד לנפנף בפרטים השגויים, גם כאשר בשירות אותו אינטרס ציבורי חשפו ערוצי טלוויזיה, עיתונים ותחנות רדיו עוד ועוד מן הדרך שבה התנהלו הדברים בחצרו.

בדמדומי קוסמותו, כאשר התבוסה כבר היתה כתובה על הקיר, מצא נתניהו רק עוד קש אחרון להיאחו בו: האיבה לתקשורת. "הם מ-פ-ח-דים, הם מ-פ-ח-דים", קריאת וודו קצובה,

רפי מן

היא המשיכה לשדר

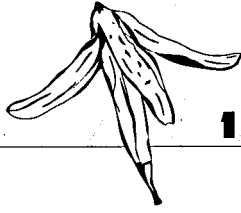
**בדמדומי קוסמותו,
כאשר התבוסה כבר
היתה כתובה על הקיר,
מצא נתניהו רק עוד קש
אחרון להיאחו בו:
האיבה לתקשורת**

לאחר הנפילה > אילה חסון בכנס הפרידה מנתניהו בליכוד

שהטילה אימה גם על תומכי נתניהו, שהבינו עד כמה האיש נואש. הוא חיפש בהתמדה מניעים סמויים בסדר-היום של העיתונות, דיבר על "הטיה שאין כמוה בשום מקום בעולם". ובסוף, כשירד מן הבמה, נשתררה בבת-אחת במערכת הפוליטית אווירה אחרת, מפויסת יותר (חוץ מטומי לפיד ובניזרי, כמובן). העיתונאים, מצדם, כבר כיוונו חצים לחדרי המלון המפוארים של אהוד ברק. אבל היה עוד קומץ (תמיד קומץ) שהאיבה של ביבי המשיכה לפעפע בו: מול המצלמה הם דחפו את אילה חסון. היא נפלה לרגע, אחר-כך קמה. המצלמה לא חדלה לצלם. ביבי נופף לשלום לאוהדיו והלך הביתה. אילה חסון המשיכה לשדר. ■

צילום: אלי דסה

אבינוה גולן

צריך להישאר עד הסוף

דביקה למדי. "תראי כמה אנשים עומדים שם על המרפסות", אמרה נעמי לויצקי, "מישהו עלול לירות לכיוון הזה בלי שום בעיה". "שטו" יות", אמר לה מישהו שעמד לידה, "אל תגזימי". כך או כך, ראש דסק הלילה האיץ בי להעביר את הידיעה. הוא רצה את הנוסח המלא של נאום רבין ולא היה מוכן לחכות. הגאומים הסתיימו וכל הנכבדים עלו לבמה לשיח.

אולי בכל זאת אשאל את רבין ופרס על החיבוק? חשבתי, ונכנסתי שוב לאזור המאובטח, אבל רבין לא נראה שם. "הוא כבר הלך", אמר לי מישהו מהעירייה, "גם פרס הלך, זה תכף ייגמר". חשבנו שהמאבטחים הוציאו את ראש הממשלה דרך הכניסה האחורית של העירייה, ושאין טעם לחפש אותו יותר. רק אחר-כך התברר שהוא פשוט חיכה בפנים ושב ויצא. צוותי הטלוויזיה קיפלו את הציוד שלהם והבמה התרוקנה. רק דב גילהר התעקש לחפש את פרס ורבין ולדבר איתם

ב שבת אחר-הצהריים, ה-4 בנובמבר '95, העביר אלי ראש מערכת החדשות של "הארץ" הודעה באיתורית: תכסי את עצרת השלום בכיכר מלכי-ישראל. כבר שבת שלישית או רביעית ברצף שיצא לי לכסות כל מיני הפגנות ועצרות, וכולן נראו לי פחות או יותר אותו הדבר: קשות, מתלהמות, מלאות שנאה. 24 שעות קודם לכן חסמו אנשי "זו ארצנו" בגופם את צומת רעננה, הפעם זאת תהיה, בוודאי, עצרת יפת-נפש כזאת, מפא"יניקית קצת, מה כבר יכול לקרות, אבל ריה של בחירות מתקרבות ריחף באוויר, ופרס ורבין, היריבים הנצחיים, עמדו להופיע זה לצד זה בעצרת שכל מארגניה הבטיחו שתהיה גדולה במיוחד.

היא באמת נראתה גדולה כבר ממבט ראשון. הכיכר היתה מלאה, המון בני גוער הגיעו באוטו-בוסים, חולצות כחולות, שרוכים אדומים ושרור-כים לבנים, גוער מרצ, בלונים, שלטים. היה קצת מוזר להצות את הכיכר בתוך הפגנה בעד, ולא נגד, ולא להידחק בין רבבות וקנים וציציות וכיפות, ונערות בחצאיות טריקו וג'ינס ארוכות שמחלקות דפים צהובים ואדומים שכתוב עליהם באותיות שחורות גדולות: "ארץ ישראל בסכנה", "רבין מוסר שטחים". אמנם מבחינה עיתונאית, העצרת לא נראתה כמו סיפור גדול, אבל סיפור צבע כזה או אחר אפשר להוציא מכאן.

על הבמה הוכנו, בצד אחד, כמה שורות של כסאות פלסטיק לבנים לאורחי הכבוד, ובצד

השני מקומות עמידה לעיתונאים מאחורי המחסומים הניידים של המחלקה לחזות העיר של העירייה ושל המשטרה. מי שהתעקש להיכנס לאזור המאובטח היה צריך רק למצוא מדבקה מתאימה, שכתוב עליה שהוא מהעירייה, נבית, או עוזר של איזה שר. פעמיים חציתי את

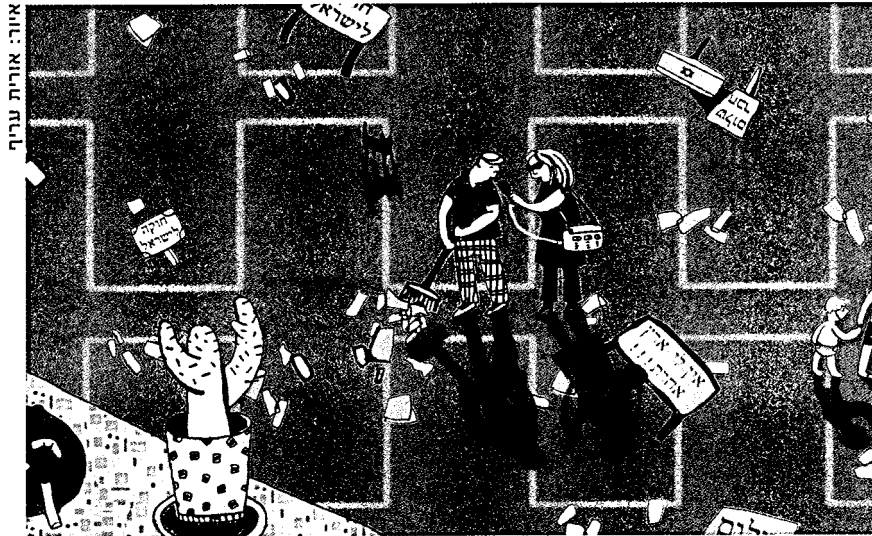
ביציאה מתל-אביב שמעתי פתאום יבבה של צופרי משטרה וחשבתי שבוודאי קרתה תאונה

על החיבוק וחשבתי שלכל היותר אשאל אותו אחר-כך מה אמרו. הייתי מרוצה מעצמי שהצלחתי לחמוק למכונית במהירות, לפני שמאות אלפי המשתתפים בעצרת יחסמו את היציאה.

כשהתחלתי להתרחק שמעתי את "שיר השלום" וזיהיתי את הזיוף המצחיק של רבין. ביציאה מתל-אביב שמעתי פתאום יבבה של צופרי משטרה וחשבתי שבוודאי קרתה תאונה. חמש דקות אחר-כך הודיעו שראש הממשלה נורה, והשמיעו שוב ושוב את האשה שצעקה: "הוא בסדר, הוא לא נפצע, הוא לא נפצע".

שבוע אחר-כך, והודש אחר-כך, ובעצם בכל ההפגנות והעצרות והאירועים הכי זניחים מאז, אני לא עוזבת עד שאחרון המשתתפים הולך. אני חושבת שחלק ממני מבקש, באופן הילדותי ביותר, לחזור אל הרגע המוחמץ, שבו יגאל עמיר ארב ליצחק רבין ואני וכל חברי העיתונאים הסקרנים והחקרנים לא שמנו לב שהוא שם, ולזהות אותו ולהצביע עליו. החלק האחר יודע שעיתונאי חייב לעבוד בכל אירוע עד לרגע האחרון, גם אם זה לא נוח וגם אם לוחצים עליו, ואם המכונית שלו תיתקע בפקק. ■

אבירמה גולן היא חברת הנהלת המערכת של "הארץ"

איור: אורית עזריה

אני מודאג

יועץ התקשורת של יצחק מרדכי מציג את נקודת מבטו על תפקוד העיתונות במערכת הבחירות

פעמיים הסכמתי לעסוק במשהו שקשור בפוליטיקה, אמרתי ליצחק מרדכי ימים ספורים לאחר הבחירות, "בפעם הראשונה ובפעם האחרונה". בכך ביטאתי בתמציתיות את תחושתי בתום שלושה חודשים שבמהלכם סייעתי ליו"ר תנועת המרכז יצחק מרדכי במערכת הבחירות של '99, במסגרת עבודתי בחברת "ארד תקשורת".

כמעט 15 שנה אני עוסק בתקשורת בתפקידי עיתונאות ודוברות מגוונים, ומעולם לא חשתי מזור כל-כך כמו בשלושת חודשי הקמפיין. זו היתה לי התנסות ראשונה בתחום המפלגתי המובהק, אמנם כיועץ תקשורת מקצועי, לאחר שנים של שירות בדובר-צה"ל ובייעוץ תקשורתי לשלושה שרי ביטחון. הפעם עסקתי בדוברות של גוף שאינו מצוי בקונסנווס.

ככל שהתקופה היתה זרה ומוזרה לי, היא היתה גם מרתקת ומשכיחה. נחשפתי לעולם הפוליטי (האכזרי מאוד) ולפנים של התקשורת שלא היכרתי. הזדמן לי לערוך תצפית על התקשורת ולגלות בה צדדים שלא ידעתי.

בשורות הבאות אנסה להאיר תופעות שהבחנתי בהן, המחייבות, להערכתי, תשומת-לב ודין בקהילת התקשורת:

• לכל אורך מסע הבחירות הצליחה מפלגת המרכז להיתפס בתקשורת כמפלגה השלישית בגודלה, וזכתה בחשיפה רבה (חיובית ושלי-לית) בסדר-גודל דומה לזה של "ישראל אחת" ו"הליכוד". ממש עד השבוע האחרון, גם לאחר שהסקרים חוו למפלגה פחות מעשרה מנד-טים, היא המשיכה להיות "הסיפור החם" של ההתמודדות.

• את מפלגת המרכז, שלהערכתי תרומתה ותרומתו של העומד בראשה לשבירת התיקו ולחילופי השלטון עוד יילמדו בשיעורים על תולדות הפוליטיקה הישראלית, סיקרו כתבים ללא רקע וללא הכשרה בתחום הפוליטי. כבר בתחילת מסע הבחירות הבחינו כלי התקשורת שמפלגת המרכז היא "סיפור", והצמידו לה כתב במשרה מלאה. לכל הכתבים האלה (מוכשרים וראויים) זו היתה הפעם הראשונה לסקר תחום פוליטי, על היתרונות והחסרונות הטמונים בעובדה זו.

• בליכוד ובציבור אוהדיו טוענים שמעולם לא התייחסה התקשורת בזלזול רב כל-כך לראש ממשלה כשם שהתייחסה לבנימין נתניהו. זו טענה נכונה, אולם יש לזכור כי מעולם לא היה בישראל ראש ממשלה כנתניהו. אם לחטוא בהכללות, אפשר לומר כי כל בר-דעת יכול היה להתרשם שהתקשורת, על ענפיה, פעלה להפלתו של בנימין נתניהו. ראש הממשלה היוצא אף סייע בכך בהתגרותו בתקשורת, בציונים שנתן לכתבים ובשימוש האסטרטגי שעשה בהתקפות על התקשורת כמנוף להמרצת פעיליו ותומכיו. לא "אהבת ברק" הניעה את יחסם של כתבים ועורכים לנתניהו, אלא תחושתם ש"אחריותם הציבורית" מחייבת אותם לתרום להפלתו.

משנראה היה, בשלבים מוקדמים של המערכה, שיצחק מרדכי יכול לנצח בגדול, התייצבה התקשורת לצדו ותמכה בו בחלקה. כשהתברר שברק יכול לנצח התייצבה התקשורת לימינו וחבטה במפלגת המרכז ובעומד בראשה ללא רחם. כתבי המאמרים וציירי הקריקטורות לא השפיעו על מרדכי, משום שמשלב מסוים חצו הביקורת והכתיבה את גבולות הטעם הטוב, עד כדי פגיעה בכבוד האדם וחירותו ובסעיף

הנוגע לזכותו של כל אזרח לבחור ולהיבחר. יותר מעיתונאי אחד אמר לי במהלך מערכת הבחירות, שהוא כותב ופועל כ"אזרח מודאג" ופחות כעיתונאי, וכי מדובר "בילדים של כולנו...".

• קראתי ועיינתי בעשרות רבות של כתבות, מאמרים וקריקטורות הקוראים למרדכי לפרוש כיוון שמועמדותו פוגעת בסיכויי של ברק. העיתונות ביקשה להטיף למרדכי מוסר וללמד אותו מה עליו לעשות. לעומת זאת, לא קראתי אף מאמר אחד לרפואה הקורא לבנימין בגין לפרוש היות ומועמדותו פוגעת בסיכויי נתניהו. כאיש תקשורת שאיננו נמנה עם חוגי הימין – אני מודאג.

• בעוד שאצל בנימין נתניהו ההתקפה על התקשורת היתה צעד מתוכנן והוא השתמש בה כב"נשק אסטרטגי" לחיזוק דימוי הנרדף והמוקצה וכמנוף להמרצת הפעילים והבוחרים, הרי שאצל מרדכי הבי-קורת על התקשורת, כפי שבאה לידי ביטוי כמה פעמים בקמפיין, היתה תוצאה של כעס אמיתי ושל תחושה לא נוחה מתפקוד העיתונות. "מה הדרך? מה הדרך?", דחקה התקשורת במפלגת המרכז; "מה הדרך? מה הדרך?", הקשה בנימין נתניהו על מרדכי בעימות הטל-וויזיוני המפורסם. כשסיימו 14 צוותים מקצועיים, עם אישים מהשור-רה הראשונה בכל תחום, לגבש את מצע מפלגת המרכז – התקשורת כמעט לא גילתה עניין.

במשך שלושה חודשים, בעשרות סיורים ברחבי הארץ, ליוותה התקשורת את הקמפיין של מרדכי בהצקות: "האם כוונתך לפרוש? מתי תפרוש? האם תיענה לפניית ברק?". אלו היו השאלות לאורך כל הדרך ולא היה בלתן.

• בראיון שהעניק ל"סופשבוע" של "מעריב" שלושה ימים לפני הבחירות, ופורסם לאחריו, אמר היועץ האמריקאי של ברק, ג'יימס קאוויל, כי מרדכי ומפלגת המרכז אותרו כסכנה לברק שיש לטפל בה. זו ההחלטה שנפלה במטה ברק. את תוצאות ה"טיפול" חשו היטב במפלגת המרכז. את העבודה ביצעה התקשורת: פרשנים, בעלי טורים, כתבים, עורכים ומפיקים. הטכניקה היתה לזרוע דיס-אינפור-מציה בדבר חבירה כביכול של המרכז ל"ישראל אחת", וכך להרחיק את הליכודניקים מהמרכז ולשמר את אנשי "העבודה" בבית. כמעט מדי יום תדרכו אנשי "ישראל אחת" את העיתונאים על "חבירה קרו-בה" של יצחק מרדכי ושל "המרכז" ל"ישראל אחת". במקביל פרסמה לשכת נתניהו "מידע סודי", שלפיו עומד מרדכי להסיר את מועמדותו. תעשיית התקשורת המניפוליטיבית הזו גרמה לכך שאנשי ליכוד שעברו למפלגת המרכז חזרו לליכוד, ואנשי "עבודה", שביק-שו לתמוך במרדכי ובמרכז, המתינו להם ב"ישראל אחת". כחבר קיבוץ שעסק בפרק מחייו בגינות נוי, אני יודע שיש קושי להנביט דשא רענן בצלם של אילנות גבוהים. נסיונה של מפלגת המרכז לקנות אחיזה בתווך שבין הליכוד לעבודה היה משימה קשה. ממעל

ראיתי כיצד ניתן לערוך כתבת טלוויזיה

בצורה מגמתית, כיצד ניתן לתת בידועין

כותרת המסלפת את האמת

הסתירו הצמרות את אור השמש, ומתחת לפני השטח פגעו השורשים העבותים בשתיל הרך. וכך, לאורך כל מערכת הבחירות דחקו נתני-הו והליכוד את "המרכז" אל השמאל ואל "ישראל אחת", ומנגד העניקו האחרונים חיבוק דוב. כל הכחשותיהם של מרדכי ושל רבי-עיית המייסדים של המרכז לא הועילו, ותעשיית הדיס-אינפורמציה פרחת. בשטח המצב היה שונה: 135 סניפים, רבבות ומאות אלפי תומכים, כנסים גדולים בכל עיר, אולם התקשורת בשלה.

• בדמדומי ממשלת נתניהו, כשיצחק מרדכי התלבט על המשך דרכו הפוליטית, חזר פרשן פוליטי ידוע בקול-ישראל מדי בוקר על המנטרה "שובר שוויין", וקרא למרדכי לפרוש מהליכוד ולתרום את תרומתו

בניהו והבוס במסע הבחירות < פעם ראשונה ואחרונה >

וסאמט כקונסול כללי. לסאמט נגמר החוזה עם ממשלת נתניהו ולמרדכי נגמרה הסבלנות. סאמט לא היה מרוצה מההשוואה. ימים ספורים אחר-כך פרסם עוד מאמר ביקורת בוטה נגד מרדכי, כשהוא מצטט מ"שיחת הרקע", אחת המזוירות ביותר שבתן חזיתי בקריירה הקצרה שלי כדובר.

• במהלך קמפיין '99, מעמדת התצפית שלי, ראיתי כיצד ניתן לערוך כתבת טלוויזיה בצורה מגמתית, כיצד ניתן לתת בידועין כותרת המסלפת את האמת ולצאת זכאי אצל עורך-דין טוב, כיצד להתאים את הכותרת של הכתבה במוסף בעמוד 8 לתוצאות הסקר שבועמוד 10. למדתי עוד שבחלק מהמקרים זו "תעמולת בחירות" ובחלק אחר של המקרים זו "אק" טואליה קשה" או "זכות הציבור לדעת" או "חובתו". כך, למשל, ביום שבו הודיע יצחק מרדכי על כוונתו למנות שר ערבי בממשלה שיקים, לא שודרה הידיעה בקול-ישראל בנימוק של העורכת שיש בה משום תעמולת בחירות, וזאת למרות שכתבי הרדיו ראו בה ידיעה חדשותית. 24 שעות מאוחר יותר הודיע ה"כ יוסי שריד כי לא יישב בממשלה שלא יהיה בה שר ערבי, ואותה עורכת ראתה בה ידיעה ראויה לשידור. או, לדוגמה, ערוץ 2 שידר במשך שבוע תמים שמרדכי מקבל מסרים מברק לחבור אליו, וכל יום הכחיש זאת מרדכי בקולו. כעבור שבוע, במסיבת-עיתונאים שבה הודיע מרדכי שהחליט להמשיך במרוץ, הזכיר כי חודשיים לפני כן קיבל הצעות לחבור ל"ישראל אחת" אך דחה אותן. "מאו אינני עוסק בכך", הטעים מרדכי. במהדורת החדשות של ערוץ 2 באותו ערב נאמר: "מרדכי מאשר הערב את הפרסומים שלנו בשבוע האחרון ואומר, היו הצעות ודחיתי אותן". ערוץ 2 השמיט את העובדה שההצעות למרדכי הגיעו חודשיים לפני כן. שאר כלי התקשורת הדגישו שמדובר בהצעה מלפני חודשיים.

• "התקשורת צריכה לדווח ולא לחנך", לימדוני עורכי "על המשמר" וצ"ל, אחד מבתי-הספר הטובים ביותר לעיתונאות שפעלו במדינת ישראל. במסע הבחירות של '99 יכולתי לעקוב מי מדווח ומי

מנסה לחנך. סידור העבודה הנכון הוא: בעמודי הפובליציסטיקה לחנך ובעמודי החדשות לדווח. רק חלק קטן מכלי התקשורת הצליח לשמור על סידור העבודה הזה ולדווח באופן נקי וללא התחכמות.

• יותר מפעם אחת בקמפיין הזה, בדרך-כלל בספורים בצפון, נזכרתי בידידי כתב קול-ישראל אילן רועה וז"ל. נזכרתי בדברים שאמרתי לזכרו ברדיו יום לאחר שנפל במארב מחבלים בלבנון. סיפרתי על זון העיתונאי שאתה פוגש כשאתה חוצה את חדרה צפונה או את גדרה דרומה. יותר עיתונאות, יותר שטח, פחות ציניות, פחות תחכום, יותר כבוד למקצוע ופחות התלהמות. ישנו אקלים עיתונאי אחר מעבר לציר תל-אביב-ירושלים. חשתי אותו גם הפעם.

•••

מסע הבחירות היה לי גם מסע עיתונאי בחברה הישראלית המתחדשת במלאת לה יובל. ראיתי עושר מופלג ומצוקה נוראית ופגשתי ראשי מפלגות מקומיות וראשי סניפים וכתבי מקומונים (יש אלפים כאלה). ובכל אלה התוודעתי שוב אל עמי ואני חייב לומר שאני די מבוסס, לא צריך להחליף את העם, הוא כבר החליף את ראש הממשלה. ■

אבי בניהו. בעבר כתב צבאי. ראש ענף קשר לעיתונות בדובר-צה"ל ויועצם של שלושה שרי ביטחון. עובד במשרד "ארד תקשורת"

לשבירת התיקו הפוליטי המשתק אותנו מאז '77. מהרגע שמרדכי פרש מהליכוד (ולא בשל המלצותיו של הפרשן), ובמשך כל תקופת הקמפיין, שינה זה את דעתו ופנה להסביר מדוע על מרדכי "לחבור" לברק. וכך במשך שלושה חודשים, מדי בוקר, באדיקות מעוררת הערצה. ערב אחד התקשרתי אליו ושאלתי אם יוכל לכבדנו בנוכחותו, ואולי יואיל פעם אחת לשמוע גם דברים מפי "מפלגת המרכז". הפרשן המלומד קידם בחיוב את ההומנה, אולם פגישה לא התקיימה. • "אף פעם לא פגשתי את יצחק מרדכי", שח לי בטלפון גדעון סאמט, בעל הטור מ"הארץ". "תבוא בשבוע הבא", השבתי. בעל הטור הגיע, נכנס ליצחק מרדכי והתחיל להסביר לו מדוע הוא (מרדכי) לא מבין כלום, כיצד הוא מחבל בסיכוי להפלת נתניהו, ומדוע הוא מתמהמה להתחבר לאהוד ברק. פה ושם הצליח גם מרדכי לומר כמה משפטים. סאמט ניסה כיוון אחר: "ייתכן שזה עדיין מוקדם מדי שתחבור, אולם אני מבקש לדעת, האם ממש לקראת הבחירות תפרוש מן המרוץ?" סאמט לא אהב את השיחה. הוא חש שמולו ניצב אדם שאינו מקבל את "המובן מאליו" שעליו ערכו דיונים בהנהלת "הארץ". גם מרדכי לא אהב את ההתפה וגם אני, שנכחתי בשיחה, לא חשתי בנוח. על מנת לנסות לשבור מעט את המתחות, סיפרתי למרדכי שהוא וסאמט בעצם שירתו יחד בממשלת נתניהו: מרדכי כשר ביטחון

עופר נמרודי (מימין) ועמוס שוקן < בדף הקודם של היחסים ביניהם (עיבוד מחשב)

שונאים, ס'פור אהבה

עמוס שוקן אומר שהוא אינו פוסל אפשרות של שותפות עסקית עם "מעריב" בעתיד. האם זה הרקע לפשרה שאליה הגיע עם עופר נמרודי?

רוני דגן

לאו". אולם הוא עצמו מוסיף: "האם 'מעריב' יכול להיות חבר במועצת העיתונות? אין הרבה עיתונים בארץ, ואני מסתכל על המצוי-אות. המסקנה שלי: הוא לא יכול שלא להיות מיוצג. זה יכול להביא לשיתוף פעולה כלכלי בין העיתונים בעתיד".

בתקופה האחרונה רווחות הערכות שנמרודי ושוקן עשויים לשתף פעולה בתחום הפצת המקומונים. "האפשרות הזו נמצאת בדיונים בימים אלה ממש", טוען עובד בכיר ברשת שוקן. ואילו שוקן אומר: "כרגע אין שום דבר. אבל אני לא חושב שאגיד שבעתיד לעולם לא אפיץ עיתון עם 'מעריב'. אני לא פוסל את זה". פעילות כלכלית משותפת, אם כן - עם מי שרק לפני זמן מועט היה "עסוק בפעולה מתוחכמת של הסתה והשתקה... וכפה נורמות

המכתבים לא נותר זכר להאשמות ההמורות שהטיחו קודם השניים איש ברעהו. הגל העכור שהציף את התקשורת הישראלית בעקבות התביעות שהגישו נמרודי ושוקן זה נגד זה, והיריבות הבוטה שהתפתחה כתוצאה מכך בין "מעריב" ל"הארץ", נעלמו כלא היו.

למעשה, המכתבים מעלימים יותר משהם חושפים. מה בכל זאת מסתתר מאחוריהם? למרות שכלי המלחמה היו מלים כתובות ובתי-משפט, החזית היתה, מן התחלה, עולם העסקים. הבסיס ליריבות בין שוקן לנמרודי היא תחרות עסקית, שבאחד מגלגוליה הקודמים יצרה ביניהם שותפות שהתפרקה בשנת '92. שוקן מכחיש שהפשרה עם נמרודי נוגעת ליחסיהם העסקיים: "לשאלה אם ברקע הפשרה בינינו היו מהלכים עסקיים - התשובה היא

14- באפריל '99 הסתיים בקול ענות חלושה אחד הפרקים הפחות מחמיאים בעולם התקשורת הישראלי: עופר נמרודי, יושב-ראש מועצת המנהלים של "מעריב", ועמוס שוקן, המוציא לאור של "הארץ", הכריזו על "סולחה", התפייסות שהביאה את ההליכים המשפטיים ביניהם לידי סיום. חליפת המכתבים הקצרה ביניהם פורסמה ב"הארץ" וב"מעריב". "הגעתי למסקנה שאינני מחפש יותר נצחונות מסוג זה ואני מבקש לפתוח דף חדש ביחסים בינינו", כתב נמרודי. "אני מעוניין שהיחסים בינינו ישובו להיות טובים", כתב שוקן. בשני

מעוותות שנועדו לשרת אינטרסים עסקיים" ("הארץ", 16.9.94) - היא בהחלט אופציה מבחינתו של מו"ל "הארץ".

•••

"מקובל עלינו", כתב שוקן לנמרודי במכתב הפרשה, "כי לא הופעלה ב'מעריב', לא על-ידך, לא על-ידי רונאל פישר ולא על-ידי מישהו אחר, שיטה של סחיטת מפרסמים, ואנו מצטערים על כך שנגרם לכם נזק כתוצאה מהפרסום האמור. הריני להבטיחך נאמנה שהעיתון פרסם את הדברים בתום לב". כך מסיים שוקן את המסע שניהל נגד נמרודי, שבמרכזו כתבתה של בירנית גורן ב"כל העיר", ובה נטען ש"מעריב" הפעיל שיטה של סחיטת מפרסמים באמצעות תחקירים שביצע על גופים עסקיים ובעליהם. נמרודי ו"מעריב" הגישו תביעת דיבה ביוני '94, ומערכת היחסים בין נמרודי לשוקן, שהיתה טעונה בלא הכי, התחממה עוד יותר. בשנים האחרונות לא חסך שוקן מנמרודי ביקורת מעל דפי עיתונו ובכלי תקשורת נוספים: "נמרודי רמס את כבודה של העיתונות", "מקומו של נמרודי מחוץ לעיתונות", "הציבור לא יכול להיות עם מוציא לאור עברייני", ועוד התבטאויות, לא פחות הריפות. את הפער בין הביקורת הבוטה לניסוח הרך של מכתב הפיוס הסביר שוקן ל"העין השביעית" בגיליון הקודם: "עדיף היה מצב שבו עופר נמרודי יהיה מחוץ לעיתונות... אבל אחרי שהודה, הורשע ונענש, לא רציתי להיות לרודפו...".

הגרעין להתפייסות: המצב שנוצר בדיון על תביעת הדיבה שהגיש נמרודי נגד "הארץ". נמרודי ושוקן התייחסו ברצינות רבה למשפט שהתנהל בירושלים. לדיונים התכופים הקפידו שניהם להגיע באדיקות ועקבו באופן אישי אחר מהלך המשפט. הרושם שנוצר היה ששני הם התייחסו לבריור המשפטי כאל עימות עקרוני ואישי בין שני מו"לים שתפיסת עולמם האתית שונה. מי שעקב מקרוב אחר מהלך המשפט, שהסתיים בפשרה, התרשם ש"הארץ" נתקל בקשיים מסוימים בהוכחת טענותיו. השופט יונתן עדיאל מנע כל קשר בין המשפט לפרשת האוננות הסתר, כפי שביקשו הנתבעים. הוא גם מחק חלק מהראיות והטענות שביקשה ההגנה להגיש. נראה היה שלרשת שוקן ולשוקן קן עצמו השתלם להתפשר ולהשאיר את הפרשה המשפטית הו מאחוריהם.

נמרודי כתב בחליפת המכתבים: "אני גם משוכנע שנוכח בתביעה שהגשנו", אולם באופן מפתיע, היוזמה לפשרה באה מצדו של נמרודי, כפי שטוען שוקן: "מישהו שמקורב לנמרודי פנה אלי באירוע חברתי, עוד כשעו" פר [נמרודי] היה בבית-הסוהר. אותו אדם אמר לי שצריך להביא את הפרשה לסיום, כי נמרודי כבר נענש על מעשיו. אותו אדם אמר שידבר עם עופר ונגיע להסדר. אחרי שיצא

[מהכלא] היתה פגישה, וסיכמנו בה שנסה להסדיר את העניינים בינינו".

מדוע התפשר נמרודי? מו"ל "מעריב" סירב לענות לשאלות "העין השביעית" והפנה, שוב, לאותו מכתב. אולי התשובה טמונה כאן: "במבט לאחור ובשים לב להסבריי אני מוכן לקבל שהאמנתם בדברים שפרסמתם... הגעתי למסקנה שאיני מחפש יותר נצחונות... על כן אני מוכן להציע שנביא את התביעה לידי סיום בדרך של מתן הודעה משותפת...". אולי באמת הרצון הכן, אולי החיפוש אחר לגיטימציה מחודשת מצדו של שוקן והעיתונות בכלל, אולי הפחד מפני שפן שישלפו הנתב"עים מן הכובע ברגעים הקשים באמת, הביאו את נמרודי לרצות להתפשר.

•••

היה מרכיב נוסף שפעל ככל הנראה לנכונותו של נמרודי להתפשר: בדצמבר '98, בזמן שנמ"רודי ריצה את עונשו בכלא, התפרסמה כתבה של אורית שוחט במוסף "הארץ" בשם "תיק מוזס". שוחט העמידה סימן שאלה מעל החלטת הפרקליטות לסגור את התיק נגד ארנון מוזס. הכתבה היתה שונה באופן מוחלט מהקו שנקט "הארץ" בסיקור האוננות הסתר. האם הכתבה עמדה ברקע הפרשה בין נמרודי לשוקן? רמו לכך ניתן למצוא בחליפת המכתבים ביניהם. כותב נמרודי: "אף כי אני בדעה ש'הארץ' היה צריך לכתוב על פרשת האוננות הסתר המיוחסת ליידיעות אחרונות ולבכירי בשלב מוקדם יותר ולא רק אחרי סגירת התיק בפרקליטות, ראיתי בחיוב פתיחות לאחרונה מצד 'הארץ' בפרשה זו". אורית שוחט אומרת, שהכתבה נכתבה כתשובה לכתבתם של אמנון דנקנר ורון מיברג ב"מעריב", שהציגה את השאלה מדוע העיתונים אינם מטפלים בפרשת נוני מוזס: "אני לא יודעת אם הכתבה היתה טריגר לפשרה. אני לא חושבת שהכתבה משנה משהו, אם יש צורך עסקי בין שני צדדים". האם ידעה על מגעים לפשרה באותה תקופה? "לא ידעתי, וזה גם לא נוגע לי בכלל, כי אני עוסקת בעבודה עיתונאית ולא בצדדים העסקיים". אבל שוקן, שאיתו התייעצה שוחט וגם נעזרה בו במהלך הכנת הכתבה, ידע גם ידע.

מה שנשמט מחליפת המכתבים בין שוקן לנמרודי הוא חלק נוסף בעסקת הפרשה. במהלך שנת '97 הגיש שוקן תלונה במשטרה נגד נמרודי בגין סחיטת מפרסמים ב"מעריב". במסגרת עסקת הפרשה בין הצדדים, התחייב שוקן לנסות לבטל את התלונה, שלאחר בדיקת המשטרה עבר הטיפול בה לפרקליטות מחוז תל-אביב. פניית שוקן לפרקליטות נעשתה ביום שבו הגיעו הצדדים להסדר: ב-13 באפריל '99. הבקשה, יש לומר, הפגיעה את הפרקליטות. עד אז עזר להם שוקן, ואף הביע התעניינות בהתקדמות החקירה בתיק. מכתב התשובה החריף של הפרקליטות לשוקן נחשף בתוכנית "תיק תקשורת" ב-1 במאי:

"בקשתך התקבלה אצלנו בהפתעה רבה", נכתב, "ומהרגע שמוגשת תלונה אין היא נמצאת בידי של המתלונן...". בפרקליטות הזכירו לשוקן שרק זמן קצר לפני כן העביר אליהם תצהיר חתום בידי החוקר הפרטי רפי פרידן, שלכאורה מחזק את הטענות נגד נמרודי שנכללו בתלונה של שוקן, ותצהיר זה סותר לכאורה את מה שנאמר במכתבים שהח"ל יפיו ביניהם שני המו"לים. הפרקליטות הזכיר רה לשוקן אחדים מהמאמרים החריפים שפרסם ב"הארץ", ובהם תקף את נמרודי. הפרקליטות מצאה שבקשתו לבטל את התלונה ומכתבי הפרשה שהחליף עם נמרודי תמוהים. "לסתירות האלה לא מצאנו הסבר או תשובה בפנייתך אלינו", כתבו לו.

שוקן אומר שחקירת הפרקליטות הסתיימה ללא תוצאות. בקרבנו טוענים שהפרקליטות "מורחת" את החקירה ושההדלפה מקורה שם ושכוונתה היתה להתנכל לו. בפרקליטות חושבים אחרת ואומרים שהתיק עדיין בטיפול ולא ברור מתי תסתיים החקירה בו. לטענתם, יש בידם מכתב תשובה משוקן שבו הוא אינו חוזר בו מבקשתו לבטל את התלונה שהגיש. שוקן סירב להגיב על כך ל"העין השביעית". כיצד מסביר שוקן את פנייתו לפרקליטות? בדוגמה אירונית מחיי משפחה: "כפי שאשה מתלוננת נגד בעלה במשטרה ולאחר מכן הם מסתדרים ומושכים את התלונה".

•••

מה, אם כן, נשאר מהטענות הקשות שהיו לשוקן נגד נמרודי? לכאורה, שום דבר. הדבר רים נמחק, התאיידו, כאילו לא היו. ומה על מחויבותו הציבורית, מחויבותו לקוראי "הארץ" שבפניהם הטיח את האשמותיו הבוטות נגד נמרודי? מה על חובתו להבהיר לציבור את הנסיבות המלאות של הפרשה שאליה הגיע? מה תשובתו לטענה שרתם את עיתונו לניהול מאבק ביריב עסקי? פרופ' עמוס שפי"רא, ממלא מקום נשיא מועצת העיתונות: "באופן תיאורטי, אם שופר ציבורי חושב שפלוני איב העם, ושבתחום הציבורי הוא אסון לחברה, ואם ביום בהיר אחד הוא מתחבק איתו מכל מיני סיבות - יש כאן בעיה אתית". אבל מצד שני, שפירא מדגיש שמנקודת המבט המשפטית וגם העיתונאית, טוב עשו הצדדים שהתפשרו: "החזיון של הגשה חפוזה של תביעות דיבה נגד עיתונים, ובמיוחד על-ידי עיתונים אחרים - היא לא לטובת העיתונות אלא להפך". שוקן אומר שההליך המשפטי, שבו הגיע להסדר, הוא די והותר: "היו שני מהלכים מקבילים: משפט אורחי, והתלונה והחקירה במשטרה. בהליך האורחי הגענו להסדר, וההליך השני צריך להתבטל". והצד הציבורי-אתי? שוקן מעדיף שלא לומר את דברו. ■

רוני דגן היא בוגרת לימודי תקשורת

שנוסדו המקומונים הראשונים, לפני עשרים שנה, ביקשו עורכיהם להציע אלטרנטיבה לעיתונות הממוסדת. הם ביקשו להחליף את שפת העיתונים הרשמית, הפומית פונית קצת, בשפה רזה אבל מדויקת. הם שלחו כותבים צעירים לכתוב על נושאים שלא היו "חשובים מספיק" בעיני העיתונות הממוסדת. תרבות שוליים תפסה בעזרתם את מרכז הבמה המקומית ועזרה לעצב את התחושה שבמקביל לעולם הישן, העבש, המבוגר, יש עולם אחר, חדש ומלהיב שהעיתונות הוותיקה איננה שותפה לו ומייצגו האמיתי הוא המקומון. לא היה כאן מימוש של תפיסת עולם מגובשת, אלא אילוץ שהתפתח והיה למרד: עורכים וכותבים שהעיתונות הוותיקה היתה סגורה בפניהם עקפו את הממסד העיתונאי שסירב לקבל אותם והקימו במה משלהם. ממנה הסתערו על הממסד העירוני: ראשי עיריות, חברי מועצת העיר ומנהלי בתי-ספר שמצאו עצמם פתאום מתגוננים מול כוח תקשורתי חדש שסימן אותם כגדוד לים באויביו.

כך הפך האילוץ לאידיאולוגיה. המקומוניות הפכה לתרבות עיתונאית שאיננה תלויה במרחב ההפצה או בתדירות ההופעה. זוהי תרבות שצמחה וגדלה והשתלטה, בסופו של דבר, גם על כלי תקשורת שאינם מקומונים. באין חלוקה של ממש בין עיתונות רצינית, פופוליסטית ומקומית בישראל, הפכה המקומוניות למרכיב דומיננטי בתמהיל שהגישה העיתונות הכתובה והאלקטרונית לקהלה. הרעננות ורוח הנעורים שהזינו את המרד היו רק חלק מעסקת חבילה, שמר-כיביה האחרים היו פחות אטרקטיביים. אלה היו חוסר ניסיון, העדר כללי עבודה מגובשים וגב-הות הלב המלווה כותבים צעירים המוצאים עצמם מפחדים פקיד עירייה מבוהלים ללא כל הכוונה והגבלה. התחושה היתה שאפשר לכתוב הכל על כל נושא, בלי סייגים ומחויבויות.

המקומוניות היא, קודם כל, חוסר מחויבות. אין המקומוניות מחויבת לעובדות, לכבירת העיקר מן הטפל או אפילו למסירת מידע שלם לקורא. לעומת זאת, מחויבת המקומוניות לשעשע את הקורא, לקנות את אהדתו ולהחניף לו עד כדי כך שירוך ויקנה את העיתון. עם סוף עידן העיתונות האידיאולוגית הפך המקומון לנושא הדגל של העיתונות המסחרית. הוא לא התקשט ביומרות חינוכיות, לא הסתתר מאחורי "זכות הציבור לדעת", הוא לא ביקש לעצב דעת קהל אלא להתעצב על פיה. כמו כל סוחר טוב הציע המקומון סחורה שהותאמה מראש למידות קהל לקוחותיו. קורא המקומון הוצב על-ידי העיתון שלו במרכז עולם קטן, מובן ומאיר פנים. זה היה עולם מלאכותי במידה רבה. אירועים חסרי חשיבות הפכו לסיפור עיתונאי ודמויות שוליות נדחפו לקדמת הבמה (לודמילה תיכון! שרה נתניהו! נאוה ברקו). המקומוניות המציאה אפילו שפה לנתיניה (בכללה "האייטס שלפניך"), זירגון למביני עניין – ומי לא רוצה להבין עניין? אירועים רחוקים לא קיימים, אירועים מורכבים המועברים מיד ל"סיפורים אנושיים".

"סיפורים אנושיים" היו היהלום שבנוור הכתיבה המקומונית. הם לא דרשו תחקיר מעמיק, לא ידע ולא יכולת כתיבה; הם דרשו רק יכולת להציב מיקרופון, מצלמה או סתם אוזן קשבת בפני מרואיין. המידע (ולא בדיקה) יתקבל ממנו ("אילו תפקידים מילאת בעבר?"), גם הרקע ואפילו ה"צבע" ("תאר לנו, בבקשה, את ביתך"). הכתב, או המנחה בטלוויזיה, לא היה מסוגל לתאר את העובר על מרואיין ("שתף אותנו בהרגשתך כששמעת על גילוי דקר"), מבקשת המראיין נת, כאילו אלפי שנות יצירה ספרותית לא התקשו לתאר רגשות במלים שאינן קלישאה ריקה). "סיפורים אנושיים" הם חומר עיתונאי זול. גם טירונים גמורים מסוגלים להפיק אותם ולכן עלות כוח האדם במקומונים היא זולה במיוחד. בתקציב דל ניתן להעסיק צעירים חסרי ניסיון המתבקשים להתגלה על זקן הקוראים שלהם, גם במחיר רשלנות מקצועית ושגיאות של מתחילים. ההצלחה המסחרית של המקומונים שכנעה אמצעי תקשורת שחוסר מקצועיות איננה עבירה שיש עמה קלון. גם העלות הכספית הנמוכה של חוסר המקצועיות מצאה חן בעיניהם. כל-כך מצאה חן בעיניהם עד שהפכה את האילוץ לאידיאולוגיה, וזו גררה אתריה תורה תקשורתית שלמה שעיצבה את מהות המקומון: זהו מוצר של צעירים, העשוי באמצעים זולים למען קהל צעיר.

עורכים וכותבים עזבו את המקומונים וגויסו לעיתונים הוותיקים ולטלוויזיה המתהווה, נושאים עמם את נגע המקומוניות ומדביקים בו את העיתונות כולה. עם השנים שכך המרד. המקומונים הפכו לממסד שתוקיו, חלקם פגומים, הם נוקשים ובלתי מתפשרים. לא נוצלה נכונותו של הקורא הוותיק שהשתתף במהפך ללוות את תהליך התבגרותו של המקומון. המקומון לא התבגר, בדיוק כמו כותביו שהתחלפו שעה שהגיעו, לדעתם,

יוסי קליין

נצחון המקומוניות

**כמו ברכיה הגרומות של
ישישה בלה בחצאית מיני,
כך מזדקרים בעיתונות
היומית תחלואי המקומוניות
שדבקו בה**

לפרקם המקצועי. במקום לנוע עם הקוראים ("חדשות" ניסה ונכשל) הפכו המקומונים למשב-צת שבה חונים הקוראים הצעירים בדרכם אל ההתבגרות ואל "ידיעות" ו"מעריב". אין במקומונים התמחות מקצועית: קשה להיות צעיר לנצח ואין גם אפשרות לדחוס לפרק הנעורים הקצר ניסיון או השתלמות עיתונאית רצינית.

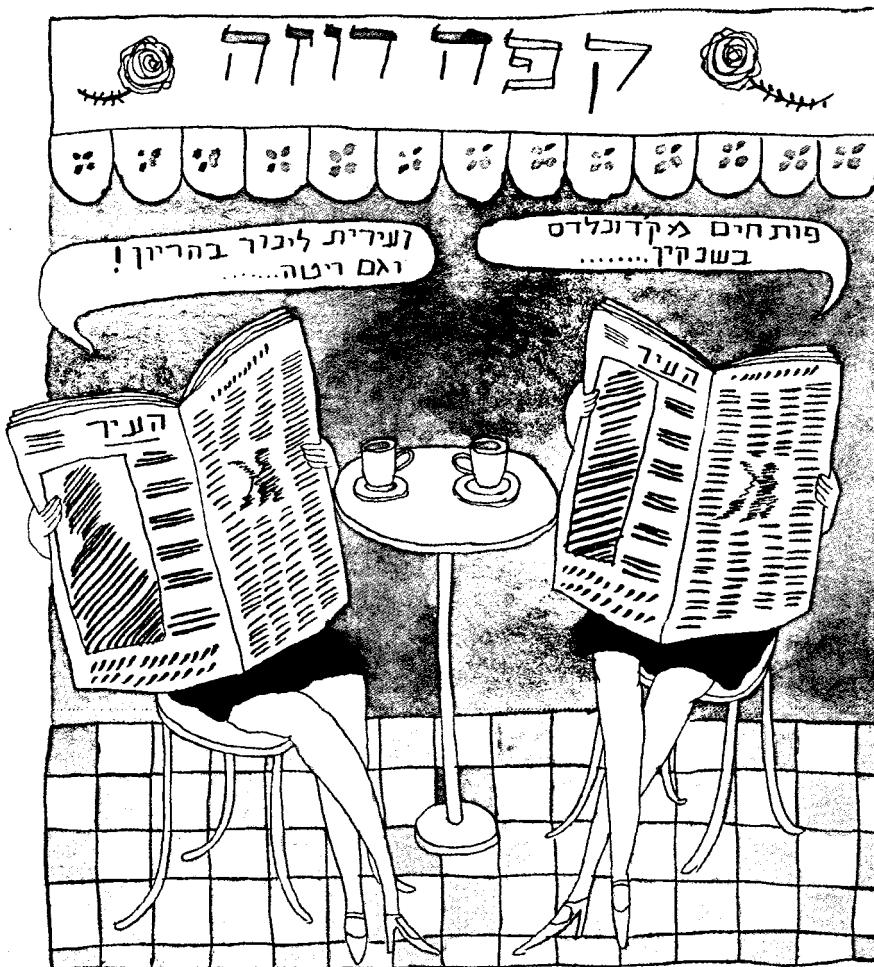
המקומונים תירצו את חוסר המקצועיות שלהם בעובדת היותם נספח-חמוד-כוה-כאילו לעי-תוני יום שישי. כתוספת חמודה אבל שולית הם ראו עצמם פטורים מציות לכללים הכובלים את ידי הגדולים מהם. מה קרה, אם כך, לעיתונים הוותיקים שהתקשטו ברוח הנעורים פורקת העול של המקומוניות? כמו ברכיה הגרומות של ישישה בלה בחצאית מיני, כך מוזקרים בעי-תונות היומית תחלואי המקומוניות שדבקו בה. כמו, למשל, נגע ההבטחה שאין מאחוריה כיסוי: "מה הביא אב לרצות את ילדיו הקטנים", שאלה הכותרת, והכתבה תחתיה לא היתה מסוגלת, כמובן, להשיב על כך. או תסמונת ה"פרויקט המיוחד" (ארבעת חברי המערכת ומוז-כירה בוחרים את עשרת הסרטים החביבים עליהם, או "עשרה סלבריטאים", בכללם טובה'לה

ווקלין ליכטנשטיין, מספרים איפה יבלו את הסדר). קל יותר, כמובן, להפיק "פרויקט מיוחד" מאשר תחקיר מעמיק על תפקודו, הצלחותיו וכשלונותיו של אהוד ברק כרמטכ"ל, תחקיר שטרם פורסם (גם קל יותר להכין כתבת צבע אנושית עם נאוה ברק: מתי אהוד באמת אוהב לישון, מה האוכל החביב עליו?).

...

העיתונות המקומית לימדה את העיתונות הבכירה גם פרק ב"גרפיקה". אלף מלים פרו-שות על פני המישה עמודים, ובחללים הגדו-לים והלבנים צפים להם, זה לצד זה, כותרות גדולות וכותרות ביניים, כותרות משנה וצי-טוטים סתם, "לידים" מפורטים ומסגרות משעשעות, צילומים וכיתובים, הפניות ומראי מקום. קצפת תפלה המלמדת שאין הבדל גדול בין מוספים שבועיים של עיתונים גדולים למקומונים. הטורים הפוליטיים של "ידיעות אחרונות" הצהוב לא נופלים מאלה של "הארץ" הרציני. המוסף השבועי של "הארץ" לא פחות קליל מזה של "מעריב", וכולם גם יחד ישמחו לפרסם תחקיר מעמיק: מי הם באמת, אבל באמת, החברים של אהוד ברק. אותם נושאים באותה שפה לאותו קהל. אותו קהל? אני לא בטוח. תחושת המיאוס גוברת. קשה להישאר אדיש למטחים כל-כך

כבדים של קצפת דביקה הנורים מלועי תוכניות האירוח, החדשות בטלוויזיה ומוספי סוף השבוע בעיתונות. הצעירים שליוו את מהפכת המקומונים הם היום כבר בני ארבעים וחמישים. עיתונאים הכותבים על החברים שלהם למען החברים שלהם כבר לא מעניינים אותם. הם רוצים להיפטר מהמקומוניות הגורפת הזאת כמו נער מתבגר שרוצה להיפטר מקולו המתחלף. הם רוצים עיתונות בוגרת יותר, שנמדדת בתוצאות המרד של שנות השמונים. המקומונים נאב-קים היום על לבותיהם של קוראים המתקשים לבחור מתוך גודש ההיצע בקוצר הזמן העומד לרשותם. המקומונים נאבקים גם על כיסיהם של המפרסמים, המתקשים לבחור בין ערוצי הפרסום הרבים המזומנים להם. המקומונים, אם כך, מפסידים היום קוראים וכספים אבל הם ישמחו לדעת - המקומוניות ניצחה. ■

איור: יערה עשתי

יוסי קליין הקים וערך את "כל העיר". הקים וערך את "חדשות" וערך את "העיר"

ברשות ובסמכות

הרדיו הפיראטי העברייני התקיים והתפתח באישור הממשלה הקודמת. יעיד על כך גורלה של ועדת רוקח

מכיוון מגדלי הפיקוח של שדה-התעופה בן-גוריון, פקחי הטיסה שוב התלוננו כי השידורים משבשים את הקשר האווירי עם המטוסים ומעדידים במסכנה של ממש את הנוסעים.

לרגע היה נדמה כי שינוי המדיניות של משרד התחבורה, משרד התקשורת והמטרה מבשר על אוירה ציבורית חדשה שבה כיבוד החוק, שוויון בפניו ושמירה על שידור אמין הכפוף לכללי אתיקה נמצאים במקום גבוה בסדר העדיפויות, אך למעשה הקריאה ממגדל הפיקוח היא שהריצה את משרדי הממשלה לכנס ישיבות דחופות. הטיפול, כרגיל, היה נקודתי, במתכונת חירום, ולא מעבר לכך.

למעשה, הצעדים הננקטים עתה לפתרון בעיית השידור הפיראטי רק מעידים כי הדרך למציאת תרופה כוללת, לשביעות רצונם של כל הצדדים, מעולם לא נראתה פתלתלה יותר, עגומה יותר ומריחה מהתערבות פוליטית בלתי כשרה.

גלגולי החוק להכשרת ערוץ-7 מוכרים. החוק, שחברי-הכנסת של המפד"ל הצליחו להעביר בפברואר השנה, מציע כי כל תחנה פיראטית שמשדרת מעל חמש שנים תהפוך לחוקית באופן אוטומטי. ההצעה אינה פותרת את הבעיה אלא רק מעלה שאלות סבוכות חדשות (למשל, לאיזה פיקוח יהיו כפופות

שתי תחנות נוספות, ביניהן רדיו-2000, אחת מהתחנות המזוהות עם ש"ס. ב-31 במאי הודיעה המשטרה על הקמת צוות מיוחד שיתאם את פעילות מחוזותיה מול משרד התקשורת במאבק נגד התחנות הפיראטיות.

אלא שברגע שהוסר האיום המיידי מעל שדה-התעופה, נראה כי התפוגג העניין בשידורים הבלתי-חוקיים. עו"ד צח גרניט, מנכ"ל ארגון זכיני הרדיו האזורי: "המשטרה אכן הודיעה על שינוי מדיניות ובמשך יומיים דיווחו על סגירת תחנות, אבל זה הכל. הקימו צוות מיוחד, אבל לי לא ידוע על כל פעילות שהוא עשה עד כה. שמואל בן-עטר וברוך בן-דוד, שני מפעילי תחנות פיראטיות, ות, התראיינו על כך בטלוויזיה ולא ננקטו נגדם שום צעדים".

השידורים הפיראטיים עלו שוב לכותרות בזמן האחרון בשני הקשרים שונים. ביום הבחיי רות דיווח ארגון "קשב" (המרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל) ליו"ר ועדת הבחירות, השופט אליהו מצא, שראש הממשלה מתראיין לערוצים האלה ומפר בכך באופן בוטה את האיסור על תעמולה. כל אותו היום שידרו התחנות המזוהות עם ש"ס תעמולה נמרצת, משולחת רסן וספוגה בהטפה דתית שקראה לבחירה בש"ס ובנתניהו. ימים ספורים אחר-כך קם קול ועקה

משה נימני (שדרן באחד מ"ערוצי הקודש" המזוהים עם ש"ס): שלום לראש ממשלת ישראל. אנחנו כאן, איחוד ערוצי הקודש: רדיו-10, קול-האמת, רדיו-2000, קול-שמחה, כל-החסד, מכל-הלב, כחול-לבן, קול-הנשמה, שובה-ישראל, רדיו-שמת, נמצאים איתך אדוני ראש הממשלה ביום מכריע וחשוב זה. ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, שלום רב. (איחוד ערוצי הקודש, 17 במאי, יום הבחירות לכנסת ה-15).

רגעים אחדים, מיד לאחר הבחירות, היה נדמה כי שינוי אמיתי מתחולל ביחס המשטרה ומשרד התקשורת לפעילותן של תחנות הרדיו הפיראטיות. שר התחבורה כינס דיון חירום במשרדו בהשתתפות כל הגורמים הנוגעים, כולל אביגדור קהלני ולימור לבנת, ובסיומו הוציא שורת המלצות, ביניהן: להקים צוות משימה מיוחד בין-משרדי לטיפול בתחנות הפיראטיות ולהחמיר באכיפה על העבריינים ובענישתם. כבר באותו יום דיווחה המשטרה על תפיסת תחנת הרדיו יהדות-תימן שהפריעה לערוצי הקשר בנתב"ג ולמחרת נסגרו

איורים: דניאלה לונדון

הרבה יותר ממה שאנחנו חושבים, ואי-אפשר בכלל למצוא את כולן. אני נתקל כל הזמן בתחנות קטנות ומקומיות שלא שמעתי לפני כן. חוק ערוץ-7 ממתין, אם כן, להכרעת בג"ץ. להערכת איתן כבל, בג"ץ יגלגל אותו

לחלוטין. "אין דבר כזה חוק מוקפא", אומר בן-שלמה, "או שהחוק תקף או שלא, והחוק הזה תקף". עו"ד צח גרניט אומר כי מאז שעבר החוק ב-23.2.99 צצו תחנות פיראטיות חדשות, והבעיה למעשה רק החמירה, בשל

התחנות האלו? האם לא יידרשו לעמוד באותם קריטריונים שנדרשו מזכייני הרדיו האזוריים? חשוב מכך, ההצעה נושאת מסר, שכל מי שיתמיד בעבריינותו די זמן, סופו שיזכה בהכרת החוק. בעקבות עתירה שהגיש חבר-הכנסת לשעבר איתן כבל, עומד כעת החוק לבהיגה של בג"ץ והצדדים הנוגעים בדבר נדרשו להגיב עליו. בינתיים אין לחוק כל תוקף, והמשטרה הגישה כתבי-אישום נגד ראשי ערוץ-7 בעקבות הפשיטה על האונייה והמשדרים של הערוץ.

כל זה לא מפריע לשלום בן-שלמה, היו"ר הרוחני של איגוד 12 הערוצים של ש"ס, לטעון כי התחנות של ש"ס כבר כשרות לחלוטין בשל החוק, וכי על-פי פרשנותו המשפטית של עו"ד דוד גלס, שהוא "מומחה משפטי גדול יותר מהיועץ המשפטי לממשלה", החוק תקף

ד"ר אפרים רוקח: הוועדה בראשותי הפכה לכלי בידי ש"ס. כשהם ראו שאנחנו כלי לא טוב, הם אמרו "עצור" לפעילותה

בחזרה אל הכנסת החדשה כדי לשקול מחדש את אישורו. כבל אומר כי במקרה זה יפעל לביטולו בכנסת ויפנה לראש הממשלה הנבחר כדי שיאשר הגשה של הצעת חוק נגדית. מעניין יותר הוא סיפורה של ועדת רוקח,

המסר ה"לא חינוכי" שנושא עמו החוק. יחיאל לימור מהחוג לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב, שפרסם דו"ח מחקר מקיף על פעילות התחנות הפיראטיות, מאשר כי באחרונה הופי"עו תחנות פיראטיות רבות חדשות ובעצם "יש

הכלי הפוליטי השני להכשרת התחנות הפי-ראטיות שצמח בימי ממשלת נתניהו. הוועדה "להעמקת הערכים היהודיים באמצעות שידורי הרדיו" הוקמה כחלק מההסכם הקואליציוני עם ש"ס, בדצמבר '96. לכאורה היה ברור כי מדובר בוועדת קש שכל ייעודה לתת הכשר, בדרך כלשהי, לתחנות השידור של ש"ס (הבולטות שבהן הן קול-האמת, קול-הנשמה, רדיו-10 ושובה-ישראל). זה היה ברור לכאורה לכולם, מלבד לאיש שמונה לעמוד בראש הוועדה: ד"ר אפרים רוקח, חובש כיפה שחורה, שהיה יו"ר הוועדה לחיינוך יסודי במשרד החינוך, והתייחס למשימה שהוטלה עליו ברצינות גמורה.

שלוש פעמים ביקשה הוועדה להאריך את מינויה כדי לסיים את עבודתה, אך בסופו של דבר הוגשו המסקנות לראש הממשלה בדרך מזורה ביותר, מעין "מחטף", ועד היום הן לא זכו לפרסום רשמי.

"ההמלצות הוגשו לראש הממשלה בלי חתימת חברי הוועדה, כולל זו שלי", אומר הד"ר רוקח.

איך קרה דבר כזה?

לעבודת הוועדה נלווה כל הזמן חבר-הכנסת שלמה בניזרי, ובשלב מסוים הוא החליט שהוא רוצה להגיש את ההמלצות. אנחנו הרגשנו שאנחנו לא מוכנים סופית. לא כל חברי הוועדה הביעו את הסכמתם באופן סופי, אם כי בעל-פה די הסכמנו, ואז יום אחד נקבעה פגישה אצל בנימין נתניהו, ולי פשוט הודיעו על כך. היו שם חברי-הכנסת דרעי ובניזרי, מנכ"ל משרד ראש הממשלה משה לאון, אחד מחברי הוועדה, יוסף בן-פורת (המשרד ברדיו-10 המזוהה עם ש"ס; ע"ב), ואני. כך הוגשו ההמלצות לראש הממשלה, בלי ששאר חברי הוועדה אפילו יידעו על כך. סיפרתי אחר-כך לאבי בלושטיין, חבר הוועדה (ומנכ"ל משרד הדתות; ע"ב), את מה שהיה, והוא כמעט נפל מהכיסא. הוא פרסם מכתב גלוי לראש הממשלה על כך שההמלצות הוגשו ללא ידיעת חברי הוועדה.

ניסית באותו מעמד להגיד משהו נגד המהלך?

הייתי שם, אך בכלל לא נתבקשתי להגיד דבר.

אז מי דיבר?

בקרבת מקום כי למשרד ראש הממשלה לא היה מקום אחר. אני רציתי לקיים יום עיון בנושא הרדיו הפיראטי במקום ניטרלי, לא במשרד הבריאות, אבל במשרד ראש הממשלה לא אישרו לי.

נראה שגם זה לא הספיק לשלמה בניזרי כדי להבטיח שהוועדה תגיע למסקנות הרצויות. ד"ר רוקח: "בניזרי ניסה לצרף לוועדה שני אנשים שהם יד ימינו, ולא אנקוב בשמותיהם. הוא לא יודע עד היום למה האנשים האלו לא קיבלו מינוי. אני אגיד לך למה – אני טרפד-תי את זה במשרד ראש הממשלה.

ניסית להגיד לו משהו על ניהול העניינים של הוועדה?

רמזתי פה ושם כמה פעמים, זה לא עזר. התגובה היתה, "לא, לא התכוונתי, מה פתאום לא רציתי". הכל התנהל כביכול על מי מנוחות. הרבה זמן קראו לזה בכלל ועדת בניזרי. התקשרה אלי עיתונאית ושאלה אותי אם אני יודע מה זו ועדת בניזרי ואמרתי לה, "כן, אני יודע, זו ועדת רוקח". עצם העובדה שאדם מרשה לעצמו להלביש את שמו על ועדה, ומקבל לכך במה בתקשורת, היא פסולה.

אבי בלושטיין, אגב, מעולם לא קיבל תשובה ממשרד ראש הממשלה. עם הגשת המסקנות לראש הממשלה בא הקץ, לפחות בינתיים, על עבודתה של ועדת רוקח. באופן מעשי, ישיבותיה של הוועדה מנעו פעילות

בניזרי, דרעי. הם הסבירו את ההמלצות. ראש הממשלה דווקא היה מאוד זהיר. הוא אמר שצריך שניציג של הוועדה שלנו יישב עם נציג מוועדת פלד (שדנה בארגון מחדש של מערך השידורים במדינה) כדי לראות שאין סתירות בין שתי הוועדות, ורק אחר-כך הוא יאמץ את ההמלצות. אני חושב שזה היה דבר חכם ביותר לעשות. אחרי שההמלצות הוגשו בצורה כזו, לי לא היה טעם לכנס שוב את הוועדה. לא היתה לי גם סמכות לכך, כי מועד המינוי פג. מאז לא שמעתי כלום מאף אחד זה כשנה וחצי.

ועדת רוקח מנתה תשעה חברים, שבעה מהם חרדים ודתיים-לאומיים, ואף לא נציג אחד של הרשויות המסדרות כחוק – רשות-השידור והרשות השנייה לרדיו ולטלוויזיה. הנציגים של רשויות אלו, אומר ד"ר רוקח, הוזמנו לוועדה כעדים. אלא שסגן השר בניזרי לא הסתפק בנציגות הדתית הגדולה בוועדה והפך למעין פטרון ומפקח מקרוב. כך, למשל, התקיימו כל ישיבות הוועדה בלשכתו של בניזרי במשרד הבריאות.

ד"ר רוקח: "משרד הבריאות היה המקום היחיד שבו הציעו לנו להיפגש. עם המינוי שלנו ביקשנו ממשרד ראש הממשלה מקום להיפגש בו. אמרו לנו שאין להם מקום, אבל הם מציעים לנו את משרד הבריאות, כי זה המקום הנות ביותר. כך היה בניזרי היה

אכיפה משמעותית נגד תחנות השידור החר" דיות בימי נתניהו, ובכך, מן הסתם, רואים בש"ס רווח בפני עצמו.

במסקנותיהם קבעו חברי הוועדה כי יש צורך אמיתי בשידורי רדיו דתיים (זאת על סמך סקר שהזמינו ממכון גאלופ), והמליצו להקדיש 10% משידורי הרדיו של רשות-השידור ורשות השנייה לשידורי דת. כמו כן המליצו על הקמת רשות רדיו דתית נפרדת ועל מתן אישור לעמותות העוסקות בהפצת תורה לשדר בכוותח עצמן, בתנאי שיש להן ציבור מאוינים גדול מספיק. על-פי ההמלצות, אומר ד"ר רוקח, כל תחנה תידרש לגייס חמישים אלף חתימות כדי להוכיח זאת. ברשות השנייה אומרים כי מסקנות הוועדה אינן מתייחסות לחוק הרשות השנייה ולמצורקת התדרים, ובעצם אינן ישימות.

ד"ר רוקח מדגיש כי הוועדה הקפידה לבסח את מסקנותיה כך שתהיה להן זיקה לחוק הקיי"ם: "במידה שייקחו את ההמלצות, שמוסדות באופן משפטי וקשורות באופן הדוק לחוק הקיים, הבעיה תיפתר. כלומר - יהיו תחנות שלא ישדרו והיו תחנות חדשות שישדרו ערכים יהודיים, אבל הכל בהתאם לחוק. לא התייחסנו בכלל לתחנות קיימות, ולא נתנו הכשר לשום תחנה. כל תחנה, קיימת או לא קיימת, היתה צריכה לעמוד בקריטריונים

ח"כ שלמה בניזרי אומר כי לא התערב כמעט אף פעם בעבודת הוועדה. פה ושם הוא הוזמן לדיונים, "או שהזמנתי את עצמי כדי להקשיב", אבל לא ניסה להשפיע. "לו רציתי היתי יכול להיות יו"ר הוועדה", אומר בניזרי, "אבל דווקא החלטנו למנות אדם ניטרלי וזו התודה שאני מקבל על כך". הוא מרוצה ממסקנות הוועדה משום שהיא הצביעה, לדעתו, על הודקקות הציבור החרדי לתחנות רדיו ולתוכניות שהתחנות החילוניות אינן מספקות.

קורותיה של ועדת רוקח הן בעצם סיפורו של הרדיו הפיראטי: נבחרי ציבור אינם מסתמים לנקוט כל דרך כדי להכשיר את תחנות הרדיו הבלתי חוקיות המזוהות עם מפלגותיהם; הגורמים הפוליטיים אינם פועלים לפתרון כולל וצודק שיביא להסדרת השידורים הפיראטיים תוך שמירה על מחויבות המדינה לזכויות הרדיו האזרחי, אלא מעוניינים בהכשרת תחנות שלהם בכל דרך, לגיטימית או לא, שתחסן אותם מפני התעניינות המשטרה ומשרד התקשורת. כל עוד התחנות האידיאולוגיות זוכות לגיבוי פוליטי כזה הן מצד המפד"ל והן מצד ש"ס, משותקים גלגלי המערכת כולה. המשטרה ומשרד התקשורת מתלוננים על העונשים הקלים שמשיתים בתי-המשפט על פעילי הרדיו הפיראטי, ואילו ידי בית-המשפט כבולות מפני שאינן

הארציות של ש"ס יסכימו לוותר על הפריסה הארצית רק כדי להסתופף תחת הכנפיים החר"קות של הרשות השנייה. יוהר באר, מנכ"ל "קשב", מטיל ספק בכלל ברצונן של התחנות הפיראטיות לשדר תחת פיקוח החוק, שיחייב אותן לאיוון והגנות וכן לתשלום בעבור הזכיות והשימוש בתדרים. "לימין הקיצוני בישראל יש מערכת כריזה, שבשעת אמת תזעיק את כל הכוחות למלחמת חורמה בשלטון החוק", הוא אומר. "עד היום דחו המפעילים כל הצעה שקיבלו ולא ניגשו למכרז לרדיו האזרחי, על אף שניתנה להם ההזדמנות לכך".

יחיאל לימור נשמע פחות מודאג מן הסכנה הפוטנציאלית של תחנות הרדיו האידיאולוגיות, אך גם הוא מטיל ספק ברצונן האמיתי של התחנות הפיראטיות להפוך לחוקיות. בדו"ח המחקר שלו הוא מגיע למסקנה חד-משמעית, כי תופעת התחנות הפיראטיות אינה עומדת להיעלם. "אנחנו חיים בחברה רב-תרבותית", אומר לימור. "כל קבוצה רוצה אמצעי ביטוי משלה, וכיום תחנות הרדיו הן זולות ופשוטות מבחינה טכנולוגית. מצד אחד אנחנו רוצים, כתפיסה חברתית, לתת ביטוי לכל הקבוצות, אבל מצד שני אנחנו רוצים חברה שיש לה מאפיינים של חברה, ולא מגדל בבל. או האם צריך לתת לכל קבוצה אמצעי ביטוי משלה 24 שעות ביום? לכל קבוצה? כל הזמן? אפשר גם למצוא שביל זהב שבו קבוצות יקבלו מענה לצרכים שלהן, ומצד שני יישארו גם הערוצים האינטגרטיביים".

שתי המלצות מובאות בסוף דו"ח המחקר הראשונה: "קבלת החלטה גורפת בדרג הממשלתי העליון על חיסולו של הרדיו הפיראטי. החלטה מן הסוג הזה תהיה כרוכה בהתגברות על מכשלות פוליטיות, בהקצאת משאבים להקמת מנגנוני פיקוח ואכיפה, במיצוי דין עם עברייני רדיו ובעיקר - בתיאום ובשיתוף פעולה הדוק בין כל הרשויות". ההמלצה הזאת זוכה לתמיכה מצד כל הגופים הנפגעים כיום מן השידורים הפיראטיים. ההמלצה השנייה נותנת פתרון מעשי, המכיר בעובדה שלא ניתן, כנראה, לחסל לחלוטין את תופעת התחנות הפיראטיות. על-פי ההצעה, תחום תדרים מסוים יוקצה לשידורים פיראטיים. בטווח זה תוכלנה לפעול תחנות לא מוסדרות ללא הפרעה, אבל אם תחרוג תחנה כלשהי מן הטווח ייענשו מפעיליה בכל חומרת הדין. כעת נותר רק לדמיין כיצד תחיינה תחנות של ש"ס, תחנה של מתנחלי יש"ע, תחנות מוזיקה מזרחית, תחנות ברוסית, תחנות בערבית, תחנות דת איסלאמיות, תחנה של ההומואים והלסביים ותחנה של תיכונסטים שמשדרים מוזיקה אלטרנטיבית ומסרים אנרכיסטיים, ביחד, בשלום, על טווח צר בספקטרום הרדיופוני. ■

ענת באליוט היא סטודנטית לחואר שני בפסיכולוגיה

שלמה בניזרי: לא התערבתי כמעט אף פעם בעבודת הוועדה. לו רציתי, הייתי יכול להיות היו"ר שלה

יכול להחמיר בעונשם של המפעילים המסתריים שאין להם גיבוי פוליטי, בעוד שהתחנות הפיראטיות הנהנות מגיבוי פוליטי כמעט אינן מגיעות לבתי-המשפט.

השופטים התייחסו לתופעת חוסר השוויון בכמה פסקי-דין. כך כתב שופט בית-משפט השלום ברמלה, שמואל ברוך, בפסק-דין בתיק שבו היו 29 נאשמים בהפעלת תחנה פיראטית:

"הוכח בבית-המשפט שמדיניות האכיפה של המדינה היתה מדיניות אכיפה סלקטיבית... האכיפה חייבת להיות שוויונית והיא חייבת להתבצע באופן שלא תיווצר אפליה בין הגורמים השונים המפירים את החוק".

נחמן שי, יו"ר הרשות השנייה לרדיו ולטל-וויזיה, אומר כי ברשות שוקלים כעת להוסיף תחנות רדיו למגזרי ציבור שלא זכו לכיסוי בזכויות שחולקו עד כה. "אנחנו חושבים להוסיף תחנות ברוסית ובאנגלית, ותחנה דתית נוספת לרדיו קול-חי שתשדר לאזור המרכז ודרומה. ייתכן שבמתכונת כזו נוכל להוסיף גם תחנות חרדיות, אך הן בכל מקרה תהיינה רק אזוריות כי זה המנדט שלנו". ספק אם ראשי ערוץ-7 או אחת מהתחנות

שבהמלצות. אני מדגיש - לא הכשרנו שום תחנה. זה יאפשר לפתור את בעיית התחנות באופן חוקי וגלוי, ללא שום מונקי-ביזנס. העבירו בכנסת חוק מזור להכשרת ערוץ-7. במסקנות שלנו בוודאי לא מופיע לעשות את זה כך".

לד"ר רוקח יש גם כמה מסקנות אישיות כתוצאה מהסיום המפתיע של עבודת הוועדה: "סיימתי את העבודה בתחושה שנתקלתי במערכות פוליטיות-ציבוריות שהן לא ממין העניין. אני ניגשתי כאדם תמים לגופו של עניין. אני מעוניין בהחלט שיהיו אפשרויות של העמקת ערכי היהדות באמצעות שידורי הרדיו. זה מה שעניין אותי, אבל כאשר זה הסתבך בפוליטיקה ובדברים שאינם ממין העניין, כל מה שהרגשתי עם סיום העבודה זה 'ברוך שפטרנו'. זו אכן ועדה שהיתה כלי בידי ש"ס, והיות שהם ראו שאנחנו כלי לא טוב, הם אמרו - 'עצור'. הוועדה מעולם לא הוגדרה כוועדה לבדיקת שידורי הרדיו הפיראטי, אלא ועדה להעמקת הערכים היהודיים באמצעות שידורי הרדיו, ולכן גם אני מעולם לא פעלתי בה ככזו. אולי גם זה לא מצא חן בעיני האדונים בניזרי ודרעי".

לוח השידורים

זה סדר-היום לפעילותה של הממשלה החדשה בתחום התקשורת

דיניות השידורים והתקשורת בישראל מושפעת ותושפע עוד יותר בעתיד מן התהליכים בתחום זה בעולם. הכוונה היא בעיקר לפלטפורמה של העידן הדיגיטלי, המאפשרת להעביר באמצעות לוויינים, כבלים וקווי טלפון אינפורמציה גלובלית ואינטראקטיבית מהירה, כמו גם שידורי טלוויזיה במאות ערוצים. שלטון הקונספציה של כלכלת שוק חופשי, תחרות והפרטה הוא גורם המאיץ את ההתפתחויות הללו. תוצאת תהליכים אלה ב-17 מדינות מערב אירופה היתה, כי בעוד שב-83' היו בה 36 ערוצי טל-וויזיה ציבוריים ורק מעט מאוד ערוצים מסחריים, הרי שב-93' מספר הערוצים הציבוריים לא השתנה, אבל קמו למעלה ממאה ערוצים מסחריים חדשים. התהליכים הללו הביאו גם להתפתחותם של ערוצי שידור גלובליים שאינם מוגבלים יותר על-ידי גבולות לאומיים, פוליטיים או גיאוגרפיים. כתוצאה מכל אלה שונה תחום התקשורת והשידורים לקראת המאה ה-21 מכל מה שידענו בתחומים אלה בעבר. ישראל היא מדינה קטנה, מרוכבת משברים, בעלת שפה ודת ייחודיים, מדינה שזהותה התרבותית עדיין בתהליך של גיבוש ועיצוב, שאין בה קונסנזוס לגבי נושאים פוליטיים, חברתיים וערכיים מהותיים, שעדיין נמצאת באיום מתמיד על קיומה. במדינה כזו יש חשיבות יתר למדיניות השידורים, ומכל מקום אי-אפשר להתייחס לשידורים כמו לכל סחורה אחרת ולהשאירם רק בידי כוחות השוק.

הדילמה המרכזית של מדיניות השידורים בישראל היא למצוא את האיזון הנכון בין פתיחת השוק לתחרות מסחרית בשוק כלכלי חופשי, לבין קיומו של שידור יציב ויציאתי הדואג לאינטרס הציבורי, כזה המהווה פורום לאומי, חופשי, לזרימה של השיח החברתי, התרבותי והפוליטי, ואשר תהיה לו תרומה לאינטגרציה חברתית שהיא תנאי הכרחי ליכולת העמידה שלנו באתגרי המחר.

הממשלה היוצאת הקימה שתי ועדות לבדיקת נושא השידורים. את הוועדה הראשונה מינה בספטמבר '96 ראש הממשלה בנימין נתניהו, כדי לבחון את האפשרות לשינויים במבנה הארגוני, הכלכלי והמשפטי של השידור הציבורי בישראל ואת ההשלכות שיהיו לשינויים כאלה על מערך השידורים בכללותו. ועדה זו, הידועה כוועדת צוקרמן, הגישה את המלצותיה לראש הממשלה בדצמבר '97. הדו"ח מציע שינויים מהותיים מבניים וחוקיים בשידור הציבורי, אך אלה לא יושמו.

הוועדה השנייה מונתה על-ידי שרת התקשורת באוקטובר '96 כדי לבחון את ההרחבה והארגון מחדש של מערך השידורים לציבור בישראל. ועדה זו, הידועה כוועדת פלד, הגישה את המלצותיה ביוני '97. ההמלצה המרכזית של דו"ח פלד קובעת את עקרונות "השמים הפתוחים" והוא אושר על-ידי הממשלה והוחל בביצועו.

עוד לפני הקמתן של שתי הוועדות הוקמה, על-פי החלטת הממשלה מאוגוסט '93, ועדה ציבורית לבהינתן הרישוי והפיקוח בענף התקשורת. הוועדה, הידועה כוועדת בועז, הגישה את המלצותיה בפברואר '96. המלצתה המרכזית היא הקמת רשות סטטוטורית לרישוי, פיקוח ואכיפה בענף התקשורת ובמקביל ביטול משרד התקשורת. ההצעה למדיניות שידורים לממשלה החדשה מובאת כאן בקיצור רב. היא מבוססת גם על ממצאי הוועדות הללו, אך מתייחסת בעיקר למה שנמצא בימים אלו על שולחן הדיונים.

פיקוח ויסות (רגולציה)

המאה ה-21 תהיה מאופיינת בחיבורים (convergence) בכל ההיבטים של מערכות התקשורת והשידור. הטכנולוגיה הדיגיטלית תאפשר העברת אינפורמציה משולבת במהירויות גבוהות של טקסט, קול ווידיאו, שתהיה גלובלית ואינטראקטיבית ותאפשר את פיתוחה המלא של אוטוסטרדת המידע ואת שילוב הטלוויזיה כחלק ממנה. בתעשייה יהיו חיבורים של מדיה, טלקומוניקציה, טכנולוגיית מידע ומכשירי צריכה אלקטרוניים שיספקו שירותים, שידור תוכנה, המרה ומולטימדיה. השוק יחבר בין בידור, חינוך ומידע, ואלה יביאו איתם הזדמנויות חדשות ופיתוח פורמטים חדשים בתחומי צריכת התוכן. היום מחולקת האחריות לשידורים ולתקשורת בין משרד ראש הממשלה, משרד החינוך והתרבות ומשרד התקשורת. מצב זה אינו

מאפשר ראייה כוללת של כל המערכות ובוודאי שלא קביעת מדיניות ות שפניה לעתיד.

כדי לקדם את המורכבות החדשה הזאת, המשפיעה על כל תחומי החיים, יש צורך להקים רשות עליונה לתקשורת כדוגמת האף.סי.סי. האמריקאי בכפיפות לראש הממשלה. הרשות העליונה לתקשורת תעסוק בקביעת מדיניות בכל תחומי השידורים (למעט השידור הציבורי), הטלקומוניקציה וטכנולוגיות התקשורת והמדיה החדשים, ברישוי, פיקוח, ויסות, מחקר וקשרים אזוריים ובינלאומיים.

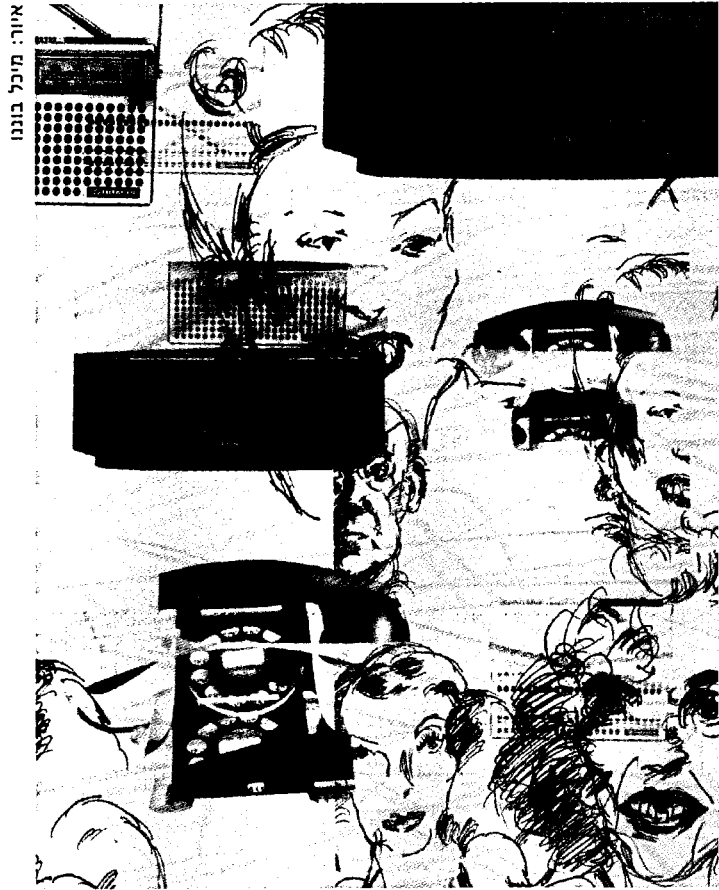
השידור הציבורי

רשות השידור והטלוויזיה החינוכית נמצאות היום במצב של איבוד כיוון, ועליהן להגדיר לעצמן מחדש ובבירור את יעדיהן. הן צריכות להתאים את עצמן לתנאים המשתנים של השוק והחברה על-ידי היערכות ארגונית ותוכניתית חדשה. אף כי מצבם של ארגונים אלה קשה מכל בחינה שהיא, הרי שקיומו והבראתו של השידור הציבורי הם בעלי חשיבות ממדרגה ראשונה, כיוון שהוא עומד בסכנת התמוטטות.

יש צורך חברתי ותרבותי חיוני בהמשך קיומו של ערוץ טלוויזיה ציבורי יציב, שיהיה עצמאי ככל האפשר מתלות בממשלה, ואשר ימשיך להיות ממומן מכספי האגרה הנגבים מן הציבור. ארגון שידור ציבורי הוא החלופה הטובה ביותר להבטחת קיומו של פורום לז'מי, שיאפשר זרימה חופשית ובלתי תלויה של אינפורמציה ושל השי צות ודעות הרווחות בציבור, ואשר תהיה לו תרומה משמעותית לרקם הדמוקרטי של ישראל (ראה דו"ח ועדת צוקרמן).

השידור המסחרי החופשי באוויר

יש לבטל את המונופול של הערוץ השני ולהביא בהקדם (ראה דו"ח ועדת פלד) להקמתו של ערוץ מסחרי נוסף, אשר יתחרה בערוץ הקיים ויהיה ממומן מפרסומת. מחקרי שוק מצביעים על כך שניתן לקיים

איון: חילל בוגנו

ההובלה לבין שירותי התוכן, אף כי אולי אין לקבוע כללי הפרדה נוקשים מדי, הרי חייבים לאפשר את השימוש בקווי הובלת השידור תים השונים לבתים כב-common carrier, כלומר כל יום תוכן בשידורי כבלים, אינטרנט או טכנולוגיות חדשות אחרות יוכל בתנאים כלכליים מסוימים ומוסדרים להשתמש בתשתיות ההובלה והכניסה לבתים. זו טובת הציבור.

ערוצים ייעודיים

אם לא ייעצר מיד רעיון הערוצים הייעודיים הוא עוד עלול בהיסח הדעת להתממש.

ביום 21.7.98 אישרה ועדת הכלכלה של הכנסת את החלטת הממשלה לאשר את הקמתם של ערוצי טלוויזיה ייעודיים שיועברו לציבור באמצעות כבלים ולוויין, ואשר מימונם יתבסס על הכנסות משידורי פרסומת מסחרית.

הערוצים הם: ערוץ בשפה הערבית, ערוץ למורשת ישראל, ערוץ אחד או יותר בשפות זרות המיועד לעולים (רוסית ואמהרית), שני ערוצי חדשות וערוץ למוסיקה ישראלית וים תיכונית. משרד התקשורת התחיל בהליכים להוצאת מכרזים להקמתם.

מימושה של כוונה זו עלול לתרום בשם הפולרליזם להעמקת הפער בין הרכיבים השונים של החברה הישראלית. הם יתרמו לגטואיזציה, להגברת ההסתגרות, הניכור והמרחק התרבותי. זו גישה שאיננה מעודדת דיאלוג או הידברות שכל-כך מדברים עליהם. פולרליזם אמיתי לא יכול להתקיים ללא דיון בין הקבוצות השונות, ומערכת הבחירות האחרונה לימדה אותנו שיעור מאלף בהקשר הזה.

יתר על כן, הקמתם של הערוצים הללו היא הכתבה מטעם הקובעת מה הציבור צריך ולא מה הציבור רוצה, ובוודאי אין זו פעולה על-פי כוחות השוק. מבחינה כלכלית, לערוצים כאלה, אם ישאפו להיות איכותיים, יהיה קשה להתקיים מפרסומת. מצד שני, הדבר יפגע בהכנסות מפרסומת הדרושות לקיומו של ערוץ מסחרי נוסף. צרכים אלו, אם הם אמנם אמיתיים, ניתן למלא על-ידי מתן החופש ליזמים להקים ערוצי תוכן ולהעבירם לצרכן כשירות בתשלום או כחלק מחבילה שיעצו הכבלים או שידורי הלוויין.

רדיו והפיראטים

בישראל פועלות כיום למעלה ממאה תחנות רדיו פיראטיות, שהמדינה, מסיבות פוליטיות ואחרות, איננה סוגרת. הממשלה היוצאת, בניגוד לכל סדרי שלטון ומשפט תקינים מינימליים, העבירה בכנסת חוק הנותן לגיטימציה להפרת החוק, פרס לאלה המפירים את החוק זמן רב - אישור לתחנות הפועלות למעלה מחמש שנים לשרד בהיקף ארצי. כל זאת כאשר תחנות הרדיו האזוריות הפועלות ברשיון נלחמות על קיומן הכלכלי. אין ספק כי הרדיו משדר אותות מצוקה ובעיותיו דורשות פתרון דחוף.

ההצעה היא לאפשר תנאי סף פשוטים לקבלת רשיון להפעלת תחנת רדיו אזורית או ארצית, בכפוף למגבלות ערוצים, בעלויות צולבות, ולכללים של אתיקה בשידורים ובפרסומות, לכל גוף פרטי או ציבורי שירצה בכך, כאשר כל הערוצים ממומנים מפרסומת. לאחר שיוסדר הענף יהיה צורך לפקח על פעולתו ולאכוף בתקיפות את החוק לגבי כל חריג. מדינה דמוקרטית מסודרת איננה יכולה להרשות לעצמה פיראטים מכל סוג שהוא בגבולותיה.

אלה הם, בקיצור רב, הנושאים המיידים שעל סדר-היום. יש עוד, כמובן, בעיות רבות ומורכבות, כמו בעלות צולבת, נושאים הקשורים בהפרת זכויות יוצרים, צנעת הפרט ושמירת הפרטיות בעולם הדיגיטלי, לי, סוגיות של אלימות בשידורים ושל אתרי שואה באינטרנט. ואלה הן רק אחדות מן הסוגיות שעולם התקשורת העכשווית מוטרד מהן. ■

ארנון צוקרמן הוא פרופסור בחוג לטלוויזיה ולקולנוע באוניברסיטת תל-אביב

בישראל שני ערוצי טלוויזיה ברמה טובה, המבוססים על פרסומת. ביטול המונופול וקיום תחרות אמיתית בין שני ערוצים מסחריים הם לטובת הציבור.

כבלים, די.בי.אס וכל השאר

המאבק בין חברות הכבלים לבעלי הרשיון לדי.בי.אס אינו על איכותם של ערוצי סרטים, ילדים או ספורט. המאבק הוא על המייל האחרון, כלומר בידי מי תהיה השליטה על הכניסה לבתי הצרכנים. מי ישלוט על המערכות שיביאו שירותים של טקסט, קול ותמונה לבתים, או במלים אחרות, מי יהיה בעל השליטה על ערוצי הטלוויזיה, הטלפון, האינטרנט וכל שאר השירותים האינטראקטיביים שיגיעו לצרכן. לכן כדגע הוויכוח הוא על מהירות היקף החדירה מצד יזמי הדי.בי.אס מצד אחד, והדאגה של חברות הכבלים לקבלת אישור למתן שירותי טלפון ואינטרנט מצד שני. כמובן שישנם גם אינטרסים של ספקי ציוד, בעיקר ציוד קצה, הנוטלים אף הם חלק במאבק. מצב זה מחדד עוד יותר את השאלה בקשר להפרדה בין שירותי

רק התאריך נכון

מחקרים מלמדים על הידרדרות חמורה בתפקודה המקצועי של העיתונות האמריקאית. יש לא מעט אשמים

אם העיתונות מידרדרת? תלוי את מי אתם שואלים. בארצות-הברית, למשל, התשובה שתקבלו היא חיובית. מחקר שערך אגודת עורכי העיתונים באמריקה במהלך '98, בקרב 3,000 קוראי עיתונים, העלה את הממצאים הבאים: שגיאות לשוניות וטעויות עובדתיות מעצבנות את הקוראים. אין צורך להיסחף עד כדי האמירה של אחד הנשאלים, כי הדבר היחיד הנכון בעיתון הוא התאריך, אך למעלה משליש מהנבדקים דיווחו כי הם מגלים שיבושים יותר מפעם בשבוע. 21 אחוזים התלוננו כי הם נתקלים בהם יום-יום. הדעה המצטיירת היא שהעיתונות היום רשלנית יותר בבדיקת העובדות ובהקפדה על הסגנון והשפה.

תיקונים והודאה בטעויות. מנהג זה מקובל ביותר בארצות-הברית: ה"ניו-יורק טיימס", למשל, מפרסם בעמודו הראשון בכל יום תיקון נים לידיעות ולכתבות שפרסם בימים הקודמים. תומס פרידמן, לשעבר כתב העיתון בישראל, סיפר לי כיצד היה מתמלא חימה בכל פעם שהיה מקבל את העיתון ומוצא שהעורכים התנצלו על טעויות עובדתיות שלו או על רוח הדברים שכתב. אבל קוראי ה"ניו-יורק טיימס" אהבו את זה. כשני שלישים מהקוראים בארצות-הברית שמים לב לתיקונים, והדבר מחזק אצלם את היחס החיובי לעיתון. לו היה מחקר שכזה נערך בישראל, היה מעניין לדעת כמה מהקוראים מבחינים בתיקונים זעירים, המוצנעים היטב בעמודים הפנימיים. אצלנו שולטת התפיסה "העיתון אינו טועה אף פעם", וראו פרשת אוחנה ב"מעריב": במקום להודות שההר הוליד עכבר ולהתנצל בפני הקוראים, בחר הע"י תון להקדיש עמודים פותחים יקרים של מוסף השבת שלו כדי להתבצר בעמדתו. "ידיעות אחרונות" נהג קצת אחרת, בפרשת צאלים, כאשר עורך התחקיר, רמי טל, התנצל, אם גם בשפה רפה.

נטייה לשערורייתיות, הטיה ודעה קדומה. כשמונים אחוזים מהקוראים בארצות-הברית סבורים שהתקשורת מקדישה יותר מקום לשערוריות משום שהן מעודדות צפייה או קניית עיתונים, ולא מפני שיש בהן בהכרח ערך חדשותי. שיעור דומה סבור שהעיתונאים הם בעלי הטיית ודעות קדומות, וכי הם מעצבים את דיווחיהם וכתבותיהם לפיהן.

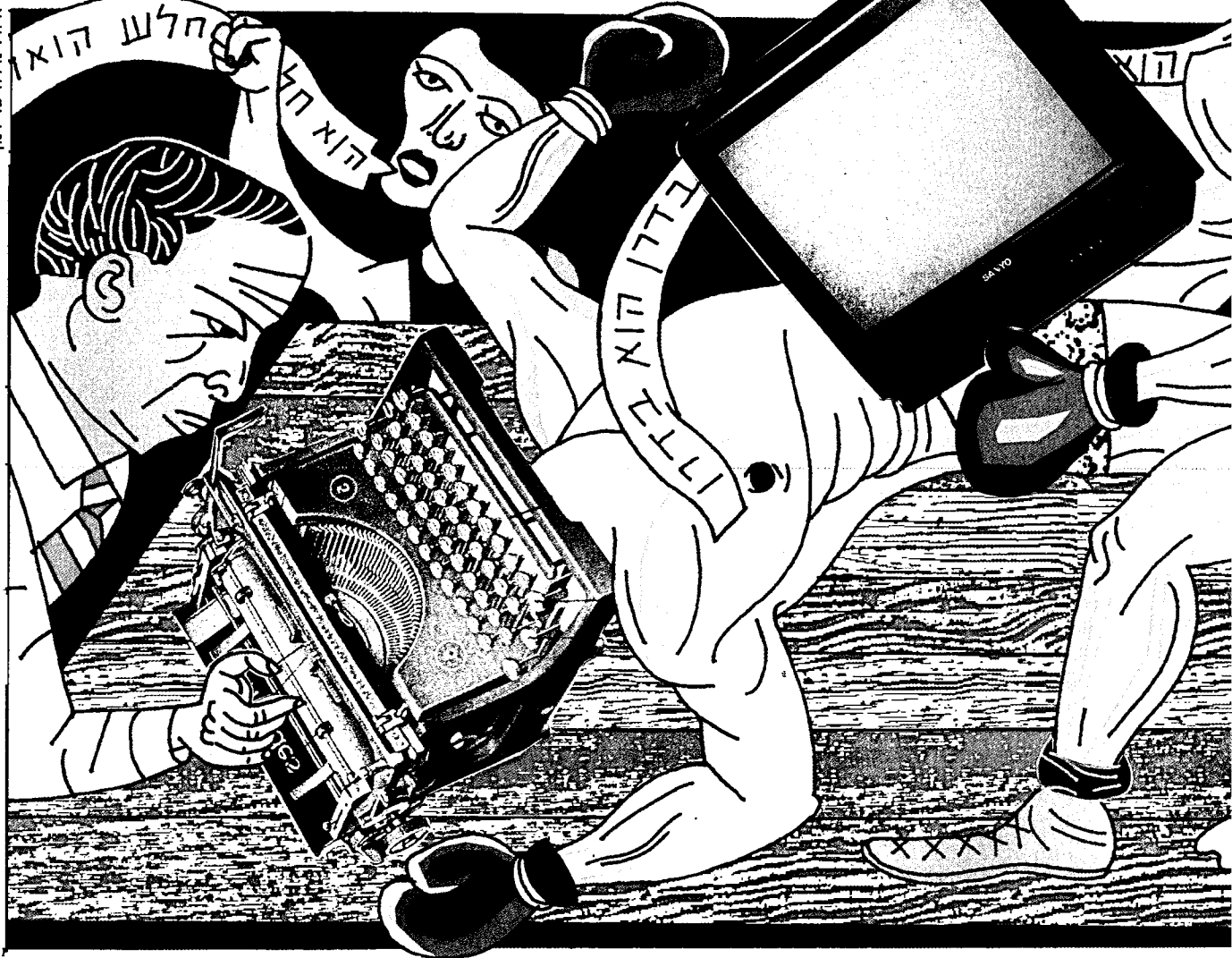
מניפולציה של התקשורת. 78 אחוזים מן הקוראים סבורים כי אישים או גופים בעלי עוצמה מסוגלים להרקיד את אמצעי התקשורת לצילילי חלליהם. בראש הרשימה ניצבים - איזו הפתעה! - פוליטיקאים, פקיד ממשל, חברות כלכליות, אילי הון וחברות פרסום. בהקשר לכך, אחוז זהה של נשאלים גילה מורת רוח מהשימוש במקורות אנונימיים, וכמחצית מהקוראים אף הביעו דעתם כי אם כתבה מבוססת על מקורות עלומי שם, אין לפרסמה או לשדרה, אלא אם כן ייתן כלי התקשורת הסבר מניח את הדעת מדוע הוא נזקק לשיטה זו.

ממצא נוסף שעורכי העיתונים בוודאי לא אהבו היה, כי 59 אחוזים מהציבור האמריקאי סבורים כי העיתונים מעוניינים להרוויח כסף יותר משהם מעוניינים לשרת את הציבור. עבוד עורכי העיתונים מעכלים את חוות דעתם של הקוראים

עליהם, בא מחקר נוסף וחשף מה חושבים העיתונאים עצמם על התקשורת. מרכז פיו (PEW) לחקר העיתונות והחברה פרסם לפני חודשים אחדים ממצאים של סקר, שנערך בקרב 552 עיתונאים וממלאי תפקידים שונים בעיתונות הכתובה והמשודרת, וכן באינטרנט. על-פי ביל קובץ, עיתונאי ותיק המלמד בבית-הספר לעיתונות בהארורד ושהיה מעורב בסקר, מרבית העיתונאים מסכימים עם דעת הקהל, המגלה אי-שביעות רצון גדלה והולכת מן העיתונות. הסיבות שמונים העיתונאים הן הירידה המתמשכת ברמה המקצועית, אי-הבחנה בין ידיעות לדעות, רדיפת סנסציות והעדפת השורה התחתונה הנחרצת על פני בחינה של חלופות שונות, וכמו-כן: ה-Infotainment - עירוב של עיתונות עם בידור. קובץ מציין כי בהשוואה למחקר דומה שנערך לפני ארבע שנים, סבורים 69 אחוזים מהעיתונאים כי נשחק הגבול בין דיווח לפרשנות (לעומת 53 אחוזים ב-'95; 40 אחוזים (לעומת 30 אחוזים ב-'95) מוצאים יותר ויותר שגיאות, טעויות ודיווח רשלני; ולכסף, ישנה עליה מ-41 אחוזים ב-'95 ל-49 אחוזים היום, הסבורים כי העיתונות מעוררת מחלוקת ומרבה מדנים בשל עיטוקה האובססיבי בחייהם הפרטיים של אישי ציבור.

רבים תולים במדיום הטלוויזיוני את האשמה במצבה של העיתונות: עדיפותה המכרעת של התמונה על המלה, הצורך לתמצת כל נושא, אפילו המורכב ביותר - במשפט קצר ומושחז, מנטליות "קרוספייר", אותה התנצחות טלוויזיונית קולנית, שאצלנו התגלמה ב"פופולי-טיקה" ובנותיה, וכמובן, רדיפת הרייטינג. דון יואט, מפיץ "שישים דקות" היוקרתית של סי.בי.אס, מאשים את תחנות-הבת של הרשתות

לכוכבים חברתיים כגורם נוסף לירידת קרנה של העיתונות. ראשית, משום שהיטשטשה אצלם ההבחנה בין ראיון עיתונאי לבין שיחת רעים (גם אצלנו יש כמה תוכניות אירוח שבהן מובטחת לפוליטיקאי חצי שעה ייחודית, ללא שאלות נוקבות). שנית, בגלל סכומי העתק שהם משתכרים, שהפכו אותם למעמד בפני עצמו, המנותק מהציבור שאותו הוא אמור לשרת. קורץ גילה כי כאשר הנשיא קלינטון העלה את שיעור מס ההכנסה על המאיון העליון, פרצה בתקשורת מהומה רבת, עד שבסקרים התגלה כי מקורה בעובדה שעיתונאים רבים השתייכו למאיון העליון והשינוי פגע בכיסם.

העיתונות האמריקאית אינה אדישה להידרדרותה המתמשכת. כתוצאה מיידית של סקר עורכי העיתונים הסכימו שמונה עיתונים (ביניהם ה"פילדלפיה אינקוויירר" החשוב) לשמש מעין מעבדת-נסיונות כדי לבחון דרכים להחזיר את אמון הקוראים. במקביל מתפתח זרם חדש בתקשורת האמריקאית, ה-Civic Journalism, שבו מושם דגש על שיתוף הקהילה בתהליך התקשורתי ועל האזנה קשובה יותר של העיתונאים לצרכים האמיתיים של הציבור. על שוחרי העיתונות הטובה בישראל - זו השואפת תמיד להיות אמריקה, מהר, ובלי האיזונים הטמונים בשיטה האמריקאית - להשקיף בדאגה על המתרחש מעבר ליס.

אורי דרוסי הוא מנהל הפרסומים במכון הישראלי לדמוקרטיה. לשעבר מנהל לשכת העיתונות הממשלתית.

הגדולות בהחדרת תוכניות האירוח של אחר-הצהריים למרקעים, שלדבריו הן "מחלה גרועה יותר מהפפראצי". אם מצב זה ימשך, מזהיר יואיט, אזי המוסד המפואר של עיתונות משודרת, אשר שירת את אמריקה במשך חמישים שנה, יעבור מן העולם.

אחרים מאשימים את הצהובונים ואת אתרי האינטרנט, שהפכו לסוג חדש לגמרי של תקשורת ומשכו אחריהם למטה את העיתונות הממסדית, כפי שהתגלה בסיקור פרשת מוניקה לוינסקי. וולטר קרונקייט, השדר הוותיק של סי.בי.אס, הופיע לאחרונה במשדר מיוחד של סי.אן.אן, והפציר בעיתונות האחראית "להתעלם מהזימה והשערורייה, שעליהן משגשגת העיתונות הצהובה, ולהפנות עורף לדעה כי מה

אחד הגורמים לירידת קרנה של התקשורת בארצות-הברית הוא מעברם של שדרנים למעמד של כוכבים חברתיים

שמופיע באותם צהובונים, אפילו אם הוא נושא לשיחה בקרב לקוחות בסופרמרקט הקונים צהובונים אלה, ראוי להתייחסות של העיתונות האיכותית". אכן, מלים כדורבנות. השאלה היא אם במתח הבלתי פוסק מול מספרי התפוצה והצפייה יכולה התקשורת האחראית לנהוג כך. ככלות הכול, היתה זו לא אחרת מאשר רשת סי.בי.אס של קרונקייט ויואיט אשר הקינה בשידור חי את ד"ר קבורקיאן מבצע המתח חסד בחולה.

הווארד קורץ, הכתב לענייני תקשורת של ה"ווישנינגטון פוסט", מצביע על תופעת העיתונאים - במיוחד אנשי הטלוויזיה - ההופכים

דימון (פרומו) טלוויזיוני דרמטי הבטיח בסוף חודש מאי לצופים בארצות-הברית "דיווח בלעדי: מבט אל מוחו של רוצח". הקדימון, ששודר במשך ימים אחדים, רמז על חשיפת מידע חדש על אישיותו של אחד משני הנערים, שרצחו כחודש קודם לכן 12 מחבריהם לתיכון ומורה בבית-הספר קולומביין בליטלטאון, קולורדו.

בשידור עצמו, בתוכנית "בוקר טוב, אמריקה", הוצגו בין היתר סרטי וידיאו ביתיים, שבהם נראה אחד משני הנערים-הרוצחים, דילן קלבודל, במעיל גשם שחור – כשם החבורה שאליה השתייכו מבצעי הקטל – מתבדה מול המצלמה על שיגור טורפדו לעבר בית-הספר, ושופך נוזל הצתה על מדשאת מגרש הספורט של התיכון.

אחר-כך התייצב מול מראייני התוכנית נער מקולורדו, נתן דיקמן, מי שצילם את סרטי הווי-דיאו והעבירם לרשת השידור. דיקמן סיפר על חברו הרוצח ושחזר את התנהגותו בשבועות ובימים שקדמו להתקפה הרצחנית על חבריו ללימודים.

התקשורת האמריקאית, העוסקת כבר שבועות ארוכים בניסיון לפצח את מסתרי אישיותם הסבוכה של הנערים הרוצחים, לא נסערה מן השידור. הוא החל לתפוס כותרות רק ימים אחדים אחר-כך, כאשר ה"ניו-יורק טיימס", בעמוד הראשון של המוסף הכלכלי, חשף פרט שלא נמסר לצופים: מתברר כי רשת הטלוויזיה שילמה לדיקמן, תמורת החשיפה, 16 אלף דולר. אז הסתבר שעוד קודם לכן עשה דיקמן קופה קטנה מפרשת הטבח: הוא קיבל עשרת אלפים דולר משבוי-עון הסנסציות "נשיונל אינקוויירר" בתמורה לזכויות השימוש במידע ובצילומים שבידיו על חברו הרוצח. כתבים של עיתונים אחרים שביקשו לראיינו נענו בלאו מנומס. הוא הבטיח בלע-

רפי מן

לא שווה את המחיר

דיות (בעיתונות המודפסת) ל"אינקוויירר". איזכורו של טבלואיד הסנסציות בהקשר הזה לא הפתיע איש: השבועון, כמו טבלואידים בריי-טיים, נוהג מדי פעם לשלם סכומים כאלה עבור סיפורים בלעדיים, תצלומים וראיונות. אחדות מעסקות הרכישה המפורסמות ביותר של השבועון התנהלו בעת ציד העדויות סביב משפטו הסנסציוני של או.ג'יי. סימפסון, שהואשם ברצח אשתו ואדם נוסף באמצע שנות התשעים. אז הצטרפו למסע הקניות גם אמצעי תקשורת נוספים, שחלק מהם היו מוכנים לשלם לעדי ראיי-יה, לשוטרים ולמושבעים במשפט – תמורת מידע בלעדי ובעיקר ראיונות.

אלא שהעיתונות האמריקאית עושה אבחנה ברורה בין טבלואידים (בעיתונות המודפסת, וגם כמה תוכניות טלוויזיה שאימצו את סגנון החשיפה הסנסציונית) לבין אמצעי התקשורת "המכובדים". ה"ניו-יורק טיימס" הזכיר את הכלל הנהוג ברשתות הטלוויזיה בארצות-הברית, האוסר על מפיקי תוכניות לשלם למרואיינים. דוברי איי.בי.סי הכחישו בתוקף כאילו שילמו בעבור הראיון הבלעדי וטענו כי התשלום ניתן אך ורק על זכויות השימוש בסרט הווידיאו. אבל גם כך ניצת שוב הוויכוח הישן על גבולות המותר והאסור בתשלום למרואיינים או לספקי מידע. הפרקטיקה המכונה "עיתונאות של פנקס המחאות" (Checkbook Journalism) היא תופעה בעייתית, שנוייה במחלוקת, המעסיקה עיתונאים וחוקרי תקשורת בכל רחבי העולם (על תשלום עבור מידע בעיתונות הישראלית דיווחנו ב"העין השביעית", גיליון מס' 2).

המתחרים של איי.בי.סי היו הראשונים לגנות בחריפות את התשלום לחברו של הרוצח. זו דוגמה בוטה של קניית סיפור, לא מתאים לאיי.בי.סי לנהוג כך", נזף המפיק של "טודיי", תוכנית הבוקר המתחרה ברשת אן.בי.סי, והוסיף הערה עוקצנית על מי שמבקשים להפיק רווחים מאירוע טרגי כמו רצח. מומחי תקשורת הזכירו כי תשלום בעבור מידע וראיונות נחשב לבלתי הולם, לא רק משום שהוא מאפשר לאנשים לגרוף כספים מטרגדיות, אלא משום שמקורות מידע עלולים "לנפח" את המידע, כדי להעניק תמורה הולמת לתשלום או כדי להעלות את המחיר. "מדובר במדרון חלקלק", מזהיר פרשן התקשורת של ה"ווישינגטון פוסט", הווארד קורץ, בראיון בסי.אן.אן. מי ששולח את ידיו לתחום הבעייתי של תשלום למקורות עלול למצוא את עצמו במצב אתי מביך, שהרי, כלשונו של קורץ, "אי אפשר להיות קצת בהריון": אם אתה פותח את פנקס המחאות למקורות – חצית קו אדום.

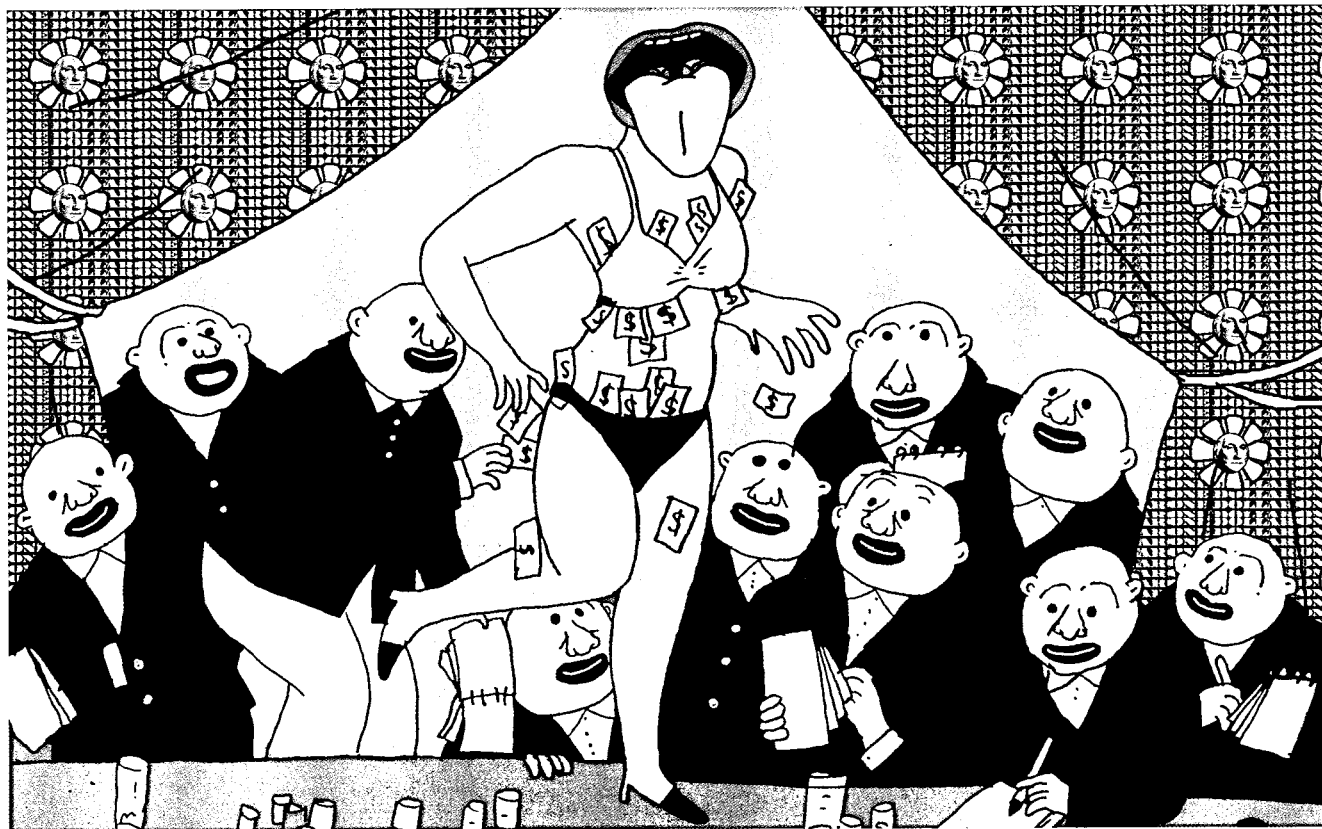
ביקורתי פחות היה דיקן בית-הספר לתקשורת של אוניברסיטת קולומביה, תום גולדשטיין, שאמר ל"טיימס" כי סוגיית "העיתונאות של פנקס המחאות" היא סבוכה מאוד, בעיקר משום שאירועים רבים מצולמים ומתועדים לא בידי צלמים מקצועיים, אלא בידי עוברי אורח או משתתפים, ואלה מוכנים למכור את התצלומים למרבה במחיר. "אנחנו חשים אמנם אי-נוחות מכך שמישהו עושה רווחים מסבלו של מישהו אחר", אמר גולדשטיין, "אבל אסור לשכוח שחלק ניכר מעבודת העיתונות הוא בדיוק כזה".

הסערה הקודמת סביב "עיתונאות של פנקס המחאות" התעוררה כאשר לארי פלינט, המו"ל השנוי במחלוקת של ירחון העירום "האסלר", הציע באוקטובר שעבר מיליון דולר לכל מי שיספק מידע מבוסס על כך שחברי קונגרס או פקידי ממשל בכירים קיימו יחסי מין מחוץ לנישואים. פלינט, בוטה וחסר מעצורים כדרכו, ביקש לחשוף את צביעותם של חברי קונגרס שתקפו את הנשיא ביל קלינטון על פרשת מוניקה לוינסקי - בשעה שלפחות אחדים מהם ניהלו בחשאי רומנים מחוץ לנישואים.

העיתונות "הממוסדת" עיוותה את פניה (וכרגיל) בסלידה מסגנונו של מו"ל העירום, אבל המודעה של פלינט העלתה בחכתו דג שמן: היא הביאה מידע על עלילות חדר המיטות של הציר הרפובליקאי בוב ליווינגסטון, מי שהיה מיועד לתפקיד הנכבד של יושב-ראש בית-הנבחרים. ליווינגסטון מיהר לפרוש מן החיים הפוליטיים, ואמצעי התקשורת האחרים, שדיוור-חו על כך בהרחבה, נאלצו להודות בתרומתו של פלינט להתפתחות.

התחרות העזה בסיקור פרשת לוינסקי גררה אמצעי תקשורת נוספים לשלוף המחאות כדי לשלם למי שבידיהם מידע או תצלומים. כך, למשל, שילם שבועון החדשות "טיים" 5,000 דולר לאשה אמריקאית, תמורת תצלום של הנשיא קלינטון עם קתלין וילי, שטענה כי הנשיא ניסה לגנף אותה במשרדו. האשה שמכרה את הצילום גם היתה אחד המקורות לכתבה על הפרשה,

רשת איי.בי.סי שילמה לחברו של אחד הנערים הרוצחים מקולורדו 16 אלף דולר. המתחרים טענו שהרשת חצתה קו אדום

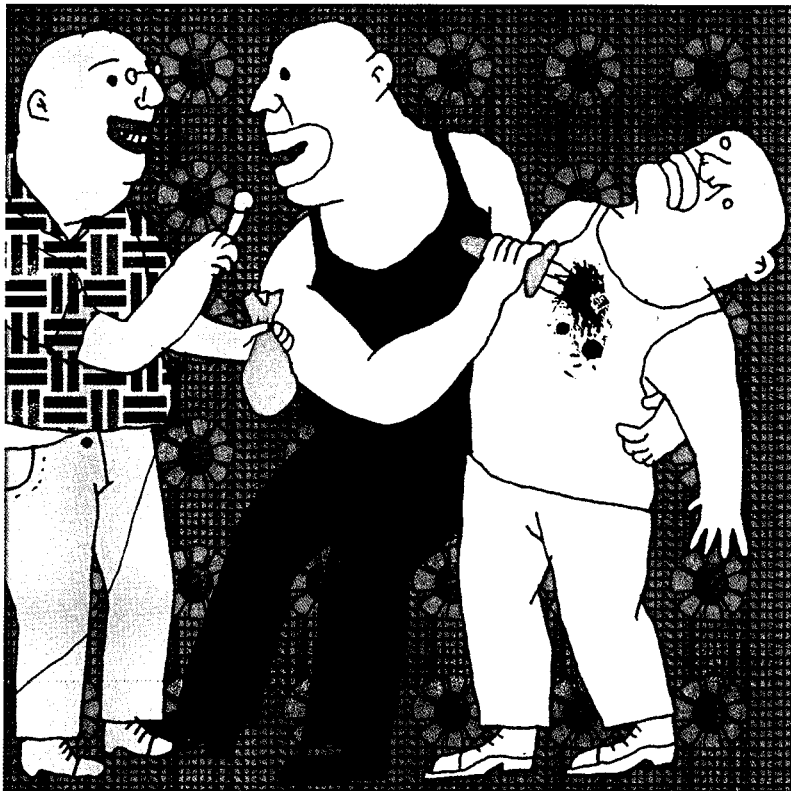

וכך התעורר החשד כאילו התשלום הנדיב לא היה רק בעבור זכויות השימוש בתצלום, אלא גם בעבור חלק מן המידע שסיפקה. גם במקרה הזה נמכר תצלום אחר של וילי ל"נשיונל אינק-ווירר", הטוען זה מכבר שהעיתונות כולה, גם זו המכנה את עצמה "מכובדת", נוהגת לשלם מעבר לאוקיאנוס, בלונדון, מבטלים עורכי טבלואידים את הוויכוח על תשלומים כאלה כ"אתיקה, שמתיקה", כפי שהגדיר זאת אחד מהם. אבל בארה"ב הדיון הציבורי על הקשר בין

שאיבת מידע ממקורות לבין תשלום בעבורו מתנהל כבר שנים רבות: לפני חודשים אחדים, בכתבה נרחבת על הנושא שפרסם כתב-העת "אמריקן ג'ורנליזם ריביו", היה מי שהזכיר כי בשנת 1912 היה זה דווקא ה"ניו-יורק טיימס" המכובד אשר קנה תמורת אלף דולר (סכום עתק באותם ימים) את סיפורו הבלעדי של מפעיל האלחוט על סיפונה של ה"טיטאניק" בליל טביעתה. מאז השתנו הנורמות, לפחות בעיתוני האיכות.

"הקו המקובל הוא שארגוני חדשות אינם משלמים עבור מידע", אומר בוב סטיל, העומד בראש התוכנית לאתיקה עיתונאית במכון פוינטר בארצות-הברית, "הציבור רואה כאילו המידע עוות לצורכי כלכליים... יש בכך פגיעה באמינות". לפעמים צריכים להתמודד עם בעיה קשה, מודה סטיל, "אבל עיתונאים בעלי תושי" יה יוכלו תמיד למצוא דרך לקבל את המידע מבלי לשלם".

ויש גם היבט חוקי לסוגיה הזו: ההסתערות התמונית של אמצעי תקשורת, בעיקר מסוגו של ה"נשיונל אינקוויירר" אך לא רק מסוג זה, על מקורות מידע בימי משפט סימפסון הביאה את בית-הגבחרים של קליפורניה לחוקק חוק, האוסר על עדים במשפטים פליליים לקבל תשלום מעיתונאים כל עוד לא הסתיים ההליך המשפטי. היוזמה לחוק באה בין היתר לאחר שהתברר כי עדים "מכרו" את סיפוריהם לעיתונים עוד לפני שנקראו לדוכן העדים, ומשום כך נפסלה עדותם. אחת מהן קיבלה 7,600 דולר מתוכנית הטלוויזיונית "הארד קופי", ולאחר שחשפה שם את כל פרטי עדו-

תה, נאלצה התביעה לוותר עליה במשפט עצמו. סעיף אחר בחוק הטיל איסור על "מכירת" סיפורם האישי של מושבעים במשך תשעים יום לאחר תום המשפט.

אלא שהחוק החדש לא האריך ימים: ארגון של עיתונאים למען חופש הביטוי עתר לבית-המשפט בטענה כי הוא פוגע בזכותם לאסוף מידע, כמו גם בזכות הציבור לקבל אותו. בית-המשפט אכן פסל את החוק, בטענה שהוא נוגד את התיקון לחוקה המבטיח חופש ביטוי. זו לא היתה הפעם הראשונה ששופטים נאלצו להתמודד עם סוגיה כזו. במדינת ניו-יורק אושר לפני יותר מעשור חוק "בנו של סם", על שמו של רוצח סדרתי ידוע לשמצה, האוסר על פושעים לקבל תשלום תמורת פרסום סיפוריהם האישיים בעיתונים ובספרים. אולם בשנת '91 קבע בית-המשפט העליון של ארה"ב כי החוק פסול משום שהוא מנוגד לעקרונות החוקה.

בדרך-כלל, "עיתונאות של פנקס המחאות" איננה עניין לשופטים אלא לכתבים ולעורכים. אחרי הכל מדובר באתיקה, לא בחוק. וכך, בשיא פרשת לוינסקי, כאשר גדודים של כתבים ותחקירנים הסתערו על מדינת ארקנסו כדי לצוד כל פיסת מידע, צילום עסיסי או ראיון חושפני על עלילות המין של הנשיא קלינטון - גם תמורת תשלום, החליט עיתון מקומי לפרסם מאמר מערכת יוצא דופן בכותרת "עיתונאות של פנקס המחאות - מדוע איננו עושים זאת". וכך הסביר בין היתר כתב המאמר ב"ארקנסו דמוקרס גאזט": "תשלום בעבור חדשות, כמו תשלום בעבור אהבה, נוטה לגרום לספק במניעי הקשר, ולפגוע באמינותם של אלה המבצעים את המסחר... העיקרון המנחה אותנו הוא שסיפור שצריך לקנות אותו בכסף - איננו שווה את המחיר". ■

עמוד נוי

מין בכל ערוץ

העובדות הבאות הן פשוטות אך מפתיעות. וכמעט כרגיל, מעולם לא נערך בהן דיון רציני: הטלוויזיה הישראלית מספקת, באופן שיטתי, תוכניות שבהן בוטות מינית מפור-
ש, באומר ובתמונה, היא בעלת דרגת הנגישות הגבוהה בעולם. לכל המאזינים. בכל הגילים. בכל שעות היום.

במלים אחרות: ילד בן עשר, שמתלבט מול המסך המפוצל של הכב-
לים בין ערוץ הילדים לערוץ הספורט, זוכה לראות במרכז התמונה עירום נשי גלוי מ"ערוץ האופנה". ערוץ ממלכתי משרד את תוכניתה של דנה מודן, ובה דיון מעמיק ונטול פיפסים בגודל איבר המין הגברי ויתרונותיו, דיווח על אורגיות ושעשועים מיניים, וכיצד בזה נוש-
אים שברומו של עולם התרבות התל-אביבי. ערוץ-3 משרד לא פעם פורנו רך לקראת חצות. ערוץ הסרטים אינו מקפיד שסרטים למבוג-
רים בלבד ישודרו בשעות של מבוגרים בלבד.

שיהיה ברור: אין באמור לעיל משום הבעת דעה פוריטנית או מוסר-
נית, ובוודאי שלא קריאה לצנזורה, השם ישמור. סתם תהייה סוציו-
תקשורתית - איך זה קורה, ולמה אף אחד לא מדבר על זה? בארצות-
הברית אף ערוץ ממלכתי לא היה משרד תוכנית כמו זו של מודן, מאימת המפרסמים, והיא היתה נודדת לאחד מערוצי הצפייה בתשלום (יקר). באירופה, צופי ערוץ האופנה בוררים אותו בקפידה, משלמים עבור העונג בכסף טוב. אף אחד לא מקבל אותו אם הוא (או היא) לא ממש רוצים, או רוצים רק לראות ערוץ חינוכי או תרבותי. עסקת החבילה הזו (רוצה תרבות? רוצה ספורט? רוצה רוסית? קח עירום באותו כסף) היא המצאה הישראלית.

לא צריך להיות מומחה גדול כדי לדעת שהתשובה קשורה לצורת חשיבה תרבותית ישראלית כה אופיינית - או שאתה שמרן, כלומר מסורתי, כלומר דתי, כלומר חרדי, כלומר לא צופה בטלוויזיה בכלל (או לא קורא עיתון עברי חילוני, שמודעות הסקס שבו לא היו מתפ-
רסמות בשום עיתון מכובד באירופה), או שאתה מתקדם, כלומר מתירני, כלומר פרוץ כזה, כלומר שובב כזה, כלומר צעיר ברוחו כזה, עד שעצם הרעיון שיש אנשים שהיו שמחים אם מיניות מפורשת ובוטה היתה מוגבלת על-ידי תשלום, שעות צפייה, ופירוק של חבילת הכבלים כנהוג בכל מקום נורמלי, מזועזע אותך כמעט כמו דתיים בממשלה. רעיון כבד כזה, מרובע נורא, לא?

•••

העיתונות הישראלית, רובה ככולה, רתמה את עצמה לעזרת ברית נאט"ו במלחמתה נגד המדינה היוגוסלבית. זה לא רק ההצדקה המר-
חלטת של ההפצצות, וזה לא רק חוסר ההכנה המשווע לנסיבות ההיס-
טוריות והפוליטיות שעומדות בבסיס הסכסוך - זה בעיקר, כדרכה של תקשורת ההופכת לתעמולה, השמטה והצנעה לא מודעות (או אולי כן?) של עובדות "אחרות", כאלו שיקשו על (או יסתרו את) הדמוניזציה של העם הסרבי והנשיא מילושביץ.

נכון, גם בבוסניה ובקואטיה ביצעו מיליציות עממיות סרביות, בעידוד הצבא, מעשי טבח ואונס מחרידים. אבל מישהו מזכיר לנו

שהסכסוכים האלה הסתיימו, תחת מטרייה בינלאומית, בגירוש המוני של אוכלוסייה סרבית שלושה מאזורים שבהם היא גרה מאז ומעולם (ושרק המרשל טיטו, במחווה של פיוס לאומי לאחר מלחמת העולם השנייה, העביר לרשות קרואטיה ובוסניה האוטונומיות)? מישהו שמע כאן על מעשי הטרור של "צבא השרדור האלבני", שגרמו להקשחת העמדה הסרבית?

כדי לתאר את מילושביץ, איש עם קופת שרצים שאינה מוטלת בספק, שלפה העיתונות הישראלית ממאגר הקלישאות שלה מבוחר דימויים שטניים, מהסוג ששמור לסדאם חוסיינים למיניהם (אבל אף פעם לא לפינושה הצ'יליאני, לפורסטר הדרום-אפריקאי, לצ'אושסקו הרומני כל עוד היה בחיים; מעניין מדוע). משום כך הצניעה התקשור-
רת המקומית כל דיווח מפורט על קבלת הסדר קוסובו על-ידי שני שלישים מהפרלמנט היוגוסלבי.

•••

כותרת במדור הסאטירי של ירחון הספורט "שם המשחק" ידעה לבשר כי "מנצ'סטר יונייטד רוצה את רמי וייץ". זה בהחלט מצחיק, הסיקור המקומי של משחק גמר גביע אירופה בין באיירן מינכן ומנצ'סטר יונייטד, אותו בליל מיוחד במינו של אהדה בלתי מרוסנת לקבוצה אחת ודעות קדומות המבוססות על תדמיות לאומיות, שהעיב על דיווח עיתונאי וספורטיבי הולם. מצחיק מאוד, אפילו. עיתונאי ספורט אירופי, בעיקר אנגלי, לו נקלע לאזורנו היה מתגלגל מצחוק. זה התחיל כבר בכינוי הפמיליארי "מנצ'סטר" (אתם מתארים לעצמ-
כם שקבוצה ישראלית היתה נקראת בשיטתיות על-ידי פרשנים אירו-
פים "תל-אביב" או "חיפה"?). זה המשיך בכתבות ההכנה למשחק והגיע לשיא בערב המשחק עצמו - מנצ'סטר (סליחה, מנצ'סטר יונ-
ייטד), "הקבוצה האהודה בעולם" (נכון, כנראה, אבל על-פי הסקרים היא גם הקבוצה השנואה ביותר באנגליה!), נלחמת בבאיירן מינכן, "הקבוצה השנואה באירופה" (לא נכון, ובכלל - שתי הקבוצות דומות מאוד בעניין הזה, עם הרבה מאוד אוהדים, דווקא הרחק מהעיר שהן מייצגות, ועם הרבה מאוד שונאים). באיירן מינכן תציג, כמובן, את הכדורגל ה"גרמני" - "חסר השראה, יעיל, שבלוני" (קשקוש מוחלט. באיירן עשתה את דרכה לאלופות השנה במפגן של כדורגל מבריק ורב שערים). מהרבה של מנצ'סטר יונייטד בעדרים שחקני מפתח (נכון, אבל גם מבאיירן).

ואיך אפשר בלי רמיזיה על העבר הגרמני? "מעניין איך היו מרגי-
שים שחקניה שחומי העור של מנצ'סטר מול מינכן בשנות השלו-
שים?" שואל "מעריב". מעניין איך מרגישים שחקניה שחומי העור של באיירן מינכן עכשיו. מעניין איך היו מרגישים קוראי העיתונים וצופי הטלוויזיה הישראלים אם מישהו היה מספר להם סוף-סוף שבאיירן מינכן, בניגוד לקבוצות אחרות, סירבה לפטר את מנהליה היהודים בשנות המשטר הנאצי, התחמקה מהשפעה נאצית, ורק באפריל '43 נכפה עליה בכוח יו"ר מטעם המפלגה הנאצית.

סופה של הפארסה התקשורתית ידוע: באיירן מינכן שיחקה טוב מיריבתה, והציגה כדורגל משותחר ויצירתי. "מנצ'סטר" הציגה כדור-
גל "גרמני" חסר השראה, וניצחה בסגנון "גרמני" - כלומר, עם הרבה מזל ושני שערים מכוערים בדקת הסיום. ועל רקע שאגות השמחה של שדרי ערוץ הספורט יכולנו לצפות בקופור, שחקנה האפ-
ריקאי של באיירן מינכן השנואה, ממרר בככי. עד כאן תדמיות. ■

עמוד נוי הוא איש מחשבים

האליטה החדשה

כוכבי הטלוויזיה מתנערים מאחריותם לעיצוב דמותה התרבותית של המדינה

ב אשר עבר אמנון לוי, מנחה "טוק שואו", לערוץ השני, פתח את תוכניתו החדשה בראיון לווייני בשידור חי עם ראש הממשלה, בנימין נתניהו. נתניהו, מודע היטב לרזי הטל-וויזיה וחשיבותה, מיהר לברך את לוי ואף התנבא בהומור תביב כי "התוכנית הזו עוד תגיע רחוק". כך בירך ראש הממשלה את המצוט-רף החדש לאריסטוקרטיה הטלוויזיונית בישראל, את הנסיך החדש באליטה התרבותית הישראלית.

"אצולת הרייטינג" היא האליטה החדשה ביותר בחברה הישראלית אך גם החזקה ביותר. ההצטרפות אליה אינה על-פי מגילות יוחסין, דם כחול או נכסים ממשיים או רוחניים. אצולת הרייטינג נבחרת רק במדד הרייטינג ומי שעומד בו מתקבל אליה. היא כוללת בדרגים וכוכבי-ות, מנחים ודוגמניות, וקומץ פוליטיקאי טלוויזיה שהפכו לברדנים. תוך שנים ספורות היא הצליחה לכופף את האליטות הוותיקות ולהר-קידן לפי חלילה (תרתי משמע, אם נזכור את מנהיגיו שרים ומרק-דים בתוכניות האירות לפי תכתיבי המפיקים והמארחים שלהן).

כיוון שאליטה זו מוגדרת ונבחרת רק במונחי הרייטינג, הרי שהיא שוקדת לבצר את מעמדה זה בכל דרך. לשם כך אף נוצרת סולידר-יות פנימית של טיפוח הדדי (או בלשונם, "פרומואים" הדדיים): האחד מארח את השני בתוכניתו, האחר מציג את "התוכנית הבאה" בתוכניתו ובכלל זה ראיון חטוף עם המנחה הבא ("אז מה נראה בתוכניתך"). וכך קורה שהאליטה הקטנה מארחת ומתארחת אצל עצמה במעגל סגור. בשבוע אחד מארח דן שילון ביום שישי את גדי סוקניק, גיא פינס ואורנה בנאי (כולם מנחי טלוויזיה וחברי אצולת הרייטינג), רפי רשף מארח את עמנואל רוזן, ואילו אמנון לוי מארח את גאולה אבן ויגאל שילון. שימו לב לפועל "מארח": גלומה בו הבעלות המודגשת של האליטה על טריטוריה, על הסלון של החברה הישראלית. מי ש"מתארח" אצל שילון ועמיתיו הוא למעשה אורח במרבית חדרי הסלון בישראל, אך הבחירה באורחים ו"אירוחם" מופקדת בידי אליטה קטנה.

כמו בכל אליטה, ההצטרפות אליה קשה וההישרדות דורשת מאבק נוקשה. כשלונו של האחד במדד הרייטינג מקדם את האחר, ואצולת הרייטינג כוללת לא מעט "נבוב-רישים רייטינגיים" אשר טיפסו על גופות אלה שקרסו במרוץ המדרוג. מי זוכר את מרגלית צנעני כחברת כבוד באצולה זו עד שתוכניתה התמוטטה? רבים וטובים אחרים, ובהם מירי שילון ומרב מיכאלי, נגעו בוהר אך אבק הכוכבים דהה ונשירתם מאצולת הרייטינג הפכה לפריט מכובד אצל אלה שנותרו חוגגים בפנים. במרוץ המטרופא אחר הצופים מנסים זכייני הערוץ השני לצרף פנים חדשות וכוכבים חדשים. חלקם שורד תוכניות ספורות (ההגברת שילון) וחלקם נוסק לשיאי צפייה שמשמעותם הצטר-פות, לעתים ארעית, לאליטה החדשה. וכך בין חברי האצולה הטל-וויזיונית התגבשו שתי קבוצות: מחד, ה"ותיקים" (מטופז ועד יבין, מיחמוביץ' ועד חימוביץ'), שמקומם ככותל המזרח של הקליקה מובטח כמו בקביעות הסתדרותית, ומאידך "העוברים ושבים": אלה הם המצטרפים הזמניים, כוכבים לעונת שידורים או סדרה שהצליחה. הם יאומצו בחום על-ידי ה"ותיקים" ככל תוכנית אירוח וראיונות, אך

עם ירידת הפופולריות של התוכנית שהנחו או הסדרה שבה השתתפו - יידחקו בנוקשות אל מחוץ לאצולה וימצאו כי התחקירנים ועוזרי ההפקה מחקו אותם מרשימותיהם.

אליטה תרבותית וחברתית זו הצליחה, במהירות מרשימה, לדחוק אליטות מסורתיות או להכפיפן למרותה. אם פעם היו פוליטיקאים, מדענים או מפקדים צבאיים בצמרת החברתית של ישראל הרי שאת מקומם תפסו השילונים, הבר-זוהרים והטופזים. חמורה מכל היא הצלחתה של האליטה החדשה להכניע למרותה את האליטות הוותיקות: הפוליטיקאים, קציני הצבא, קברניטי המשק והכלכלה אצים לתוכניות הטלוויזיה של אליטת הרייטינג כי רק כך יוכלו לשמור על מעמד מוכר ויוקרתי. לאחר עשר דקות במעגל של דן שילון מצליח

מפקד חיל-האוויר לזכות בתשיפה, מודעות ציבורית ויוקרה חברתית ששנים ארוכות של טיס קרבי וקרבות אוויר לא הקנו לו. ואצולת הרייטינג, לא אחת שיכורת כוח, מצליחה אף "להראות" לאליטות הוותיקות מי חזק יותר. ראש הממשלה נתניהו למד על כך כאשר העז להסתכסך עם שילון, ואשתו, שרה נתניהו, עם יעל דן. התקשורת עסקה רבות ב"פשרה" שבין הצדדים אך לא במשמעות האמיתית של קריאת התיגר של אליטת הרייטינג על השלטון הישן.

במהרה למדו האליטות המסורתיות כי עליהן להיכנע לתכתיביה של אצולת הרייטינג. בייגה שוחט כשר האוצר הבין שעליו לחבוש תרבוש מצחיק, לרקוד ולשיר שירים "עכשוויים" ואף לשמוע בכובד ראש עצות כלכליות מפנינה רוזנבלום, וכל זאת בשידור חי. פוליטיקאים אחרים, ובהם ראשי ממשלה ושרים בכירים, נאלצו, בשמחה מאול-צת, לבעוט בכדורים, לבשל, לרקוד, להשתטות בתחרויות אוויליות (ובכלל זה משחקי "אמת ושקר") ו"להתדיין" ברצינות תהומית עם "אורחים" העונים לנוסחת האירות המוצלח של "בן-טובים-שהיה-לקוקסינל-וזונה-שחורה-בתשובה-ונאנסה-בצבא". גם אליטות תרבותיות אחרות, ובהן האמנותית והאקדמית, הוכנעו על-ידי

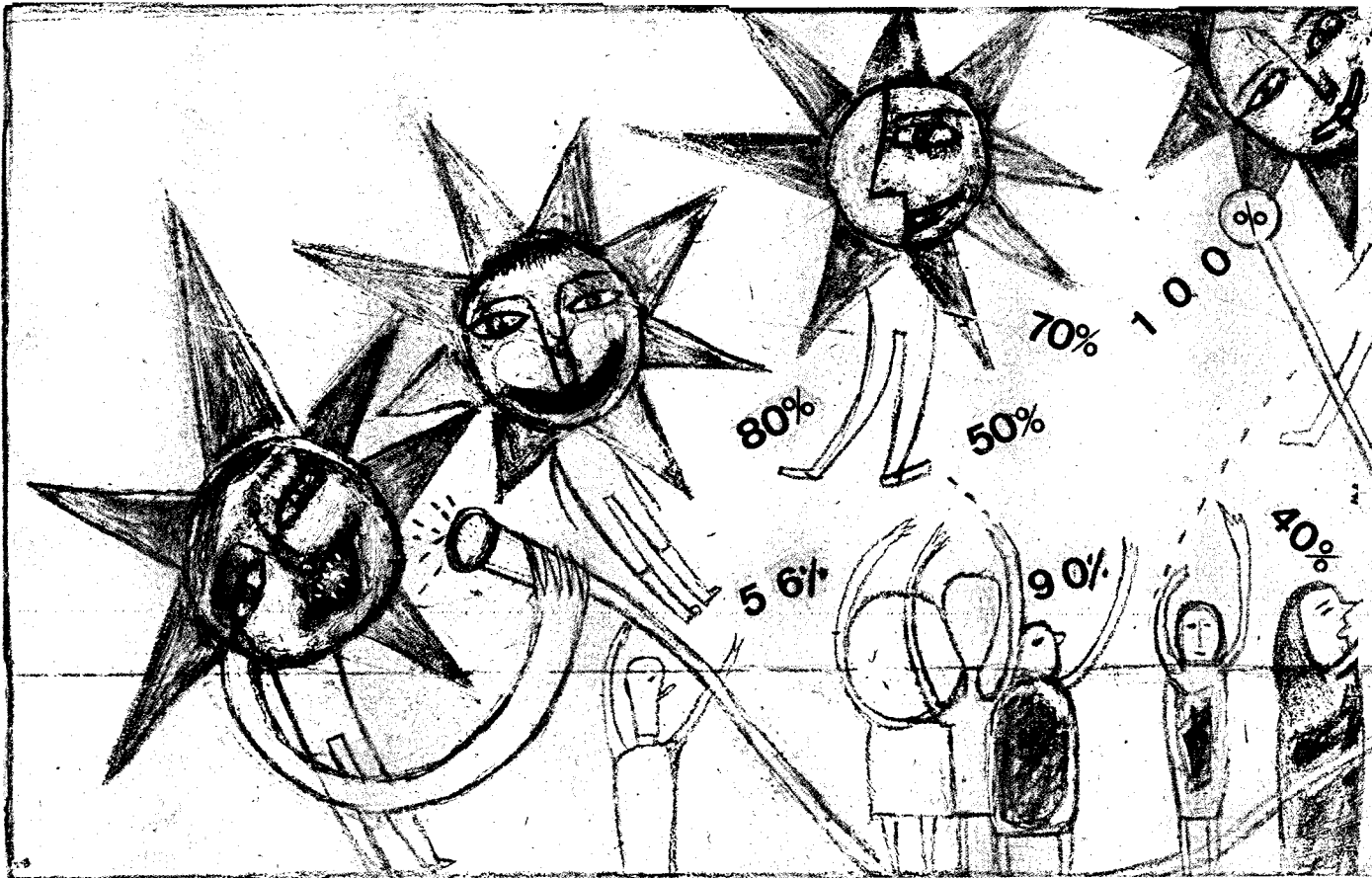
את השיהי החברתי, לעצב נורמות תרבותיות, לקדם את החברה ולא לטמטמה. "אני רק עושה את מה שאני צריך כדי לשרת את הקהל" הוא עלה תאנה נוח לערותה של אצולת הרייטינג. אם הקהל הוא מטומטם, אלים, בור ונהנתן, הרי יספקו לו את מדורת ההבלים ועוד יקראו לו "קהל נפלא".

אליטות חברתיות מתחלפות, נחלשות ומתחזקות. אך לאליטה החדשה בישראל, לאליטה הרייטינגית, יש משמעות מיוחדת וכבודת משקל. היא מקרינה על סביבותיה ומטביעה חותם שלילי מאוד על החברה, התרבות, התקשורת והפוליטיקה בישראל. אין כמעט תחום בישראל שאליו לא הגיעו אצבעותיה השמנוניות של תרבות הרייטינג: התיאטרון שמרבה בהצגות "אקטואליה" העונות ליצר המציצנות

אצולת הרייטינג. שחקנים, סופרים, מחזאים, פרופסורים וחוקרים למדו במהרה את כללי המשחק שהוכתבו להם. מי שלא מציית לנוסח הרייטינג - לא יוזמן יותר. הם יודעים לשבת במעגלי התוכניות, להכות לסימן, לפלוט את משפטיהם הקצרים, להיות "מקוריים אך מובנים" ולהשלים עם כך שמקומם אחרי הקוקסינל ולפני הדוגמנית האנורקטית.

חלילה התרבותי של אצולת הרייטינג משמיע את הנעימות המותאמות למכנה משותף נמוך, לבידור בכל מחיר, לרדידות של פוליטיקה שפלת מצת. אך מי שלא נכנע לה, מי שלא משתתף בה או משתף פעולה עמה - יורחק מהמעגל ויידחק לשוליים האפלוליים של האלמוניות. אפילו כוכביה של אצולה חדשה זו מכירים היטב בצורך

איור: ליעד שמיר

נוסח עיתונות צהובה, האופרה והפילהרמונית שגילו את הצורך בחיי זור אחרי קהל גם במחיר הורדת האיכות, האקדמיה שתרגמה השכלה גבוהה למכללות מיובאות ותארים קנויים, הספריות הציבוריות שאיבדו את צרכניהן, הוצאות הספרים שגילו כי רם אורן וג'ון גרישם הם מיטב היצירה הספרותית לפי צלצולי הקופות הרושמות, ואפילו בתי-הספר שגילו כי אין כמו קבוצת כדורסל טובה או הצבעת התלמידים בקלפי נסיגנית בחצר בית-הספר כדי להגיע לפריים-טיים.

גיבוריה העכשוויים של אצולת הרייטינג מעצבים גם את אליטת העתיד: הילדים הישראלים, שצפייתם הממוצעת בטלוויזיה מגיעה לארבע שעות ביום, מרביתן בערוץ השני, מפגימים את הריבוד החברתי החדש. בסקרים שבהם נבדקים גיבוריהם (מי או מה תרצה/י להיות כשתגדלי/י) הם רוצים להיות מיכל ינאי, סנדי בר, דודו טופז, טל ברמן, ארו טל, דן שילון, אורנה בנאי, רפי רשף. לא, הם לא רוצים להיות כמו נתניהו, ברק או מרדכי. הם גם לא רוצים להיות נחום ברנע או דוד ויצטום. הם למדו מהר מיהי האליטה האמיתית. ■

גבי יומן הוא פרופסור מן המניין בחוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה

להתחנף לקהלם, לחזר נואשות אחר הצופים ("הישארו אתנו, אחרי הפרסומות נראה לכם ראיון עם הנאנסת, אל תלכו לשום מקום"). מודעים לצורך המחליא בחיזור אחרי הטמטום הבידורי, מרבים אביי ריה של אליטה זו להבחין בין טעמם האישי לבין תפקודם המקצועי: "אילו ישבתי עכשיו בבית, ספק אם הייתי צופה בתוכנית. אינני צרכן אופייני של תרבות הטלוויזיה, אבל יש לי הבנה לקהל הרחב שצופה בה, ואת הקהל הזה אני רוצה וצריך לשרת" (דן שילון על תוכניתו, מתוך ספרו "בשידור חי").

דן שילון, בדבריו הקשים על תרבות הטלוויזיה בישראל, שהיא "כל הזמן בקו של הידרדרות - מפלס האלימות שלה וההתבהמות שלה עולה כל הזמן, ולא במעט", מוליך את האשמה אל החברה הישראלית כולה: "אתה מרגיש שאתה מונח על-ידי התרבות האלימה והבהמית שהולכת ומשתלטת על החברה הישראלית. הטלוויזיה היא רק ביטוי לזה. זה לא בגלל הטלוויזיה" ("הארץ", מוסף מיוחד 18.9.98, עמ' 18). הכהן הגדול של תרבות הסלון הישראלי, "מלך הרייטינג" ומנתב סדר-היום הציבורי, טוען כי הטלוויזיה רק משקפת את החברה והתרבות שסביבה. בכך הוא מתנער מאחריותה של התקשורת לנתב

לא עניין טכני

על האופן שבו מסוקר שוק המט"ח בעיתונות הכלכלית

בתבי "שוק המט"ח" בעיתונות הכלכלית המקצועית בישראל אל מצטיירים בעיני ציבור הקוראים כמומחים. סביר להניח כי לפחות חלק מהקוראים אינם רואים עצמם מומחים למט"ח, ולכן הם מתייחסים ברצינות לסקירות המט"ח המתפרסמות בעיתונות ואולי אף פועלים בהתאם למשתמע מהן. נשאלת השאלה: האם הקוראים מודעים לכך שכתבי שוק המט"ח מסתמכים בסקירתם היום-יומית על פרמטרים טכניים בלבד, תוך כדי נסיונות מוזרים

האם הגיוני, כפי שמשמע מהניתוחים במדורים הכלכליים, שהשקל הוא המטבע החזק ביותר בעולם?

להסביר את מה שכבר קרה ולהשליך מכך לעתיד לבוא? ספק גדול. קל מאוד לכתבי המט"ח לחקות את עמיתיהם משוק ההון ולנסות להסביר את מה שקרה במהלך המסחר של יום האתמול. אך לבוא ולהשליך מהעבר לגבי העתיד, תוך הסתמכות על פרמטרים טכניים קצרי מועד, יכול להיות מעשה מסוכן מאוד.

ספקולציה בשוקי המט"ח ברחבי העולם היא לרוב פונקציה של שני כוחות עיקריים: פרמטרים כלכליים ופרמטרים טכניים. בטווח הקצר (הנמנה בימים) באים לידי ביטוי שיקולים טכניים, כגון התערבות של גופים (בדרך-כלל בנקים מרכזיים) במהלך המסחר הבין-מטבעי, במטרה לאושש את ערכו של מטבע כלשהו, או התבטאויות של מנהיגים פוליטיים המחלישים או מחזקים את המטבע המקומי. ההשפעה על ערך מטבע בשווקים במקרים אלה היא קצרת מועד, משום שאף גוף (גדול ככל שיהיה) אינו יכול לווסת לאורך זמן ערך של מטבע נגד חוקי הכלכלה הבסיסיים. בטווח הבינוני והארוך באים לידי ביטוי פרמטרים כלכליים, כגון פערי ריביות בין כלכלות של מדינות שונות, גרענות מסחריים, גרענות תקציביים וכדומה, והם משמקפים את כושר התחרותיות של משקים בנקודות זמן שונות.

במקום להתרכז בפרמטרים טכניים, על כתבי המט"ח להתרכז בנתוני הכלכלה הבסיסיים ולזכור כי הצמיחה הכלכלית של המדינה תקום ותיפול על הייצוא לחו"ל. במדינה קטנה, שבה הצריכה הפרטית אינה יכולה להיות הקטר הכלכלי (בניגוד לארה"ב, לדוגמה), ההוצאות הממשלתיות נמצאות במגמת ירידה רב-שנתית, ההשקעות, המהוות (בעיקר) פונקציה של שערי ריבית מקומיים, נמצאות כבר שנים אחדות במגמת ירידה, רק הגדלת הייצוא תאפשר לכלכלה המקומית התאוששות אמיתית ולא מלאכותית. והיצוא, כידוע, תלוי בראש ובראשונה בכושר התחרותיות של השקל בהשוואה למטבע במדינות היעד ובהשוואה למחירי המטבעות של המדינות המתחרות בעולם, וכן ברמת הביקושים בעולם.

אם עד לפני כשנה (לפני פרוץ המשבר בדרום-מזרח אסיה), תחרותיות הייצוא הישראלי בעולם שמרה על רמה סבירה, פרוץ משבר

המטבעות בדרום-מזרח אסיה תוך כדי פיתוח של עשרות אחוזים במטבעות המקומיים, כאשר ההשפעה ניכרה גם על מטבעות ארצות מזרח אירופה, דרום אמריקה ולאחרונה גם אירופה. התהליך הזה גרם לירידה חדה בביקושים העולמיים, בד בבד עם עודף היצע של מוצרים וסחורות. להאטה העולמית יש השפעה גם על היקף הייצוא של ישראל: בחודשים האחרונים מדווחת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על ירידה ביצוא הישראלי ועל גידול בגירעון במאזן המסחרי. אם נוסיף למשוואה את תיסופו המרשים של השקל (כ-30% בחמש השנים האחרונות), נגיע למסקנה כי תיקון מטוים בערך המטבע הישראלי בהחלט רצוי והוא רק שאלה של זמן.

עד כמה נוטים העיתונאים הכותבים על שוק המט"ח לתת משקל למרכיבים הטכניים, ולהתעלם מהגורמים הכלכליים הבסיסיים, ניתן ללמוד מהקטע הבא:

"למרות שבימים האחרונים עולה שערו של השקל ביחס לדולר ויורד באגורות שלמות, עדיין אין מדובר בפחותים או ייסופים חדים. פיתוח של 5% ברמת השערים הנוכחית, לדוגמה, משמעותה עלייה של כ-21 אגורות... שנחשבה לגדולה. וגם אם זה יקרה, הרי שלא בטוח שהדבר מעיד על שבירותו של השקל או על שבירותה של הכלכלה הישראלית. ההמחשה הטובה ביותר לכך היא ההתפתחויות האחרונות בשער של המטבע האירופי. אתמול... צנח המטבע האירופי פי לשפל הנמוך ביותר מאז שהחל את דרכו בינואר... והרי איש אינו טוען שהכלכלה האירופית אינה יציבה" ("הארץ", 27.5.99).

האם פיתוח של כ-13% מאז לידתו של המטבע האירופי בחודש ינואר '99 אינו אינדיקציה מספיק טובה לרמת הפעילות הכלכלית הנמוכה באיחוד האירופי ולציפיות להורדת שיעור הריבית כתוצאה מכך? גם לפני הולדתו של המטבע האירופי יצאו מומחים שונים בהצהרות, כי הדולר צפוי להיחלש בהשוואה ליורו וזאת עקב רכישות של בנקים מרכזיים ברחבי העולם ליתרותיהם. אך הפלא ופלא, קרה דבר הפוך, משום שכלכלה אירופית חלשה ומקרטעת אינה מעידה על אי-יציבות, אלא על צפי להורדת ריבית כדי לעודד פעילות כלכלית. וירידה בשער הריבית מובילה להיחלשות המטבע המקומי. במקביל ראוי היה לשאול, האם הגיוני, בעיני כתבי המט"ח בארץ, כי השקל הוא המטבע החזק ביותר בעולם? האם ייתכנו פיתוחים משמעותיים בחלק ניכר מארצות היעד של הייצוא הישראלי, בעוד שהמטבע הישראלי ניצב איתן ובכך פוגע בסיכויי הכלכלה המקומית לצמוח?

השאלה הגדולה מכולן צריכה להישאל דווקא על-ידי הכותבים, האמורים לתת לקוראים בסיס כלכלי אמין לניתוחיהם: האם המוח היהודי המציא את אחת ההמצאות הגדולות ביותר בכל הזמנים ללא התפוצה והתהווה הראויים לה? האם ניתן לגשת לבנק הקרוב ולקחת הלוואה ללא תשלומי ריבית מהותיים? או יותר מכך: האם ניתן לקחת מסתבר שכן. בגלל פער הריביות הגדול בין ישראל למדינות כגון יפן או שווייץ, ישנו ציבור שמעדיף להתממן בהלוואות במט"ח, שבהן הריבית נמוכה משמעותית מהריבית השקלית. המצב הבלתי נורמלי הזה גורם בטווח הקצר והבינוני להגדלת הייצע במט"ח ולתיסוף השקל, ועל-ידי כך להגדלת היבוא ולהקטנת הייצוא, כאשר התוצאה הסופית היא האטה כלכלית.

ברור לכל בר-דעת כי המצב הבלתי נורמלי הזה אינו יכול להימשך לאורך זמן, משום שהוא סותר את תורת המימון ומשום שהוא גורם לדיכוי הכלכלה המקומית. מותר לצפות שהמומחים הכותבים על שוק המט"ח ייתנו דעתם על העיוותים השוררים בשוק הזה, וישקללו את כל הפרמטרים המשפיעים על ערך המטבע הישראלי. הדגש צריך להיות על הערך הריאלי של השקל ועל הציפיות הכלכליות שישפיעו בעתיד על שווי, ולא על גורמים טכניים קצרי טווח. ■

אלון בורסוק הוא מנהל בנקאות והשקעות בחברת "אינפיניטי גרופ בע"מ"

איתן להמן

הסוביודיצה נדחק הצדה

ב עבר גולל מדור זה לא אחת את התלבטויות בית-המשפט - האם כאשר מוגשת לפניו בקשה למנוע פרסום, בטענה שיש בו לשון הרע, יש להיענות לה או שיש להפנות את המת-לונן למסלול של הגשת תביעת דיבה לאחר הופעת הפרסום.

לאחרונה דן בית-המשפט המחוזי בשאלה דומה, ביחס לפרסומים על הליך משפטי הנמצא בעיצומו, ובכך מפירים את עקרון הסוביודיצה. הכוונה היא לכתבת טלוויזיה שהכינה השדרית אושרת קוטלר לערוץ 2 בפרשת האונס ברמת-השרון. לידיעת אחד הנאשמים הגיע כי ערוץ 2 עומד לשדר את הכתבה שבה, בין היתר, נכלל ראיון עם הנאנסת, והוא הגיש בקשה דחופה לאסור את שידורה. הוא נימק את בקשתו הן בטעם של הפרת עקרון הסוביודיצה והן בשל הפגיעה בו.

השופט אביגדור סולטן דחה את טענות הנאשם. הוא מצא שגם לפני הכנת הכתבה היו על פרשת האונס פרסומים רבים, כולל שידורי טלוויזיה. זאת ועוד, אחד מעורכי-הדין של הנאשמים אף התראיין בהם. כן התברר כי חלק מהנאשמים הסכימו להתראיין לכתבה של קוטלר ונקודת מבטם על הפרשה יוצגה בה.

בית-המשפט הסביר שאף שאינו "מאושר" מהמצב הנוכחי, כאשר בסיקור משפטיים רבים נרמס עקרון הסוביודיצה ברגל גסה, הרי זוהי המציאות. יתירה מכך, בהכנת הכתבה הנידונה ניתנה התחייבות להס-תיר את זהות הנאנסת והנאשמים וכן הובטח איוון בהצגת טענות הצדדים. לפיכך, פסק השופט, הסעד הראוי לנאשם המבקש את מניעת הפרסום הוא הגשת תביעה לאחר פרסום הכתבה, אם ימצא לנכון לעשות זאת - אם בשל הפרת עקרון הסוביודיצה ואם בשל פגיעה בפרטיותו.

במסקנה לא היתה דיבה

לאחרונה הסתיים הדיון בתביעת דיבה שהגיש משה פייגלין, ממיס-די תנועת הימין "זו ארצנו", נגד הפובליציסט חיים הנגבי ("מעריב"). הנגבי כתב מאמר ביקורתי על פייגלין ועל אנשי ימין "מחרישים", בעקבות ראיון של פייגלין עם העיתונאית עדה אושפיז שפורסם ב"הארץ" בדצמבר '95. הנגבי ציטט קטעים מהראיון, שבו אמר פייג-לין, בין היתר, כי עם עליית הנאציזם הפך הנוער הגרמני ל"מצוחצה ומסודר" וגרמניה זכתה למשטר מופת של "סדר ציבורי". הוא אף הוסיף כי "האידיאולוגיה הנאצית היתה ללא ספק שטנית, אבל אידיאולוגיה". הנגבי סיים את ציטוטיו, עבר לבקר את אישיותו של פייגלין וסיים באמירה: "והנה, האיש הזה מקלס את הנאציזם ומרומם את היטלר, ותבריו מחרישים".

פייגלין טען בתביעתו שהנגבי השמיט חלקים רבים מדבריו בראיון לאושפיז והוסיף שלו היה הראיון מצוטט בשלמותו (כגון אמירתו שאצל הנאציזם היה "חוק וסדר" אך לא "מוסר", או הכרתו שהיה

מסוגל להרוג את היטלר במו ידיו, ועוד) לא ניתן היה להגיע למסק-נה שאליה הגיע במאמרו, שפגעה בו קשות.

השופטת רחל ברקאי מבית-משפט השלום בקריית-גת לא קיבלה את טענתו של פייגלין. היא קבעה כי הנגבי נהג נכון בכך שחילק את מאמרו הפובליציסטי לחלק עובדתי (ציטוט מהראיון ב"הארץ") ולחלק של הסקת מסקנות מהעובדות.

יתר על כן, השופטת קבעה שעל הנגבי לא היתה כל חובה לצטט את דבריו של פייגלין במלואם, ודי היה בהפניית הקורא לראיון ב"הארץ". זאת בהתבסס על פסק-הדין המפורסם הארץ נ. חברת החשמל (יצוין שפסק-הדין נהפך בדיון נוסף, אולם השופטת ברקאי לא התייחסה לכך).

בעיקר קבעה השופטת ברקאי כי אפילו מדבריו של פייגלין ב"הארץ" ניתן היה להסיק כאילו הוא רואה דבר זכות בגרמניה של מלחמת העולם השנייה, וכי הוא מתפעל מהנאציזם. השופטת פסקה כי לא ניתן לומר שמסקנתו של הנגבי מדברי פייגלין היא ודנית ובלתי סבירה, גם אם נקט סגנון חריף וגם אם מסקנתו הפוכה לחלו-טין לתפיסת פייגלין את עצמו.

השופטת לא קבעה כי פייגלין אכן מחזיק בדעה חיובית כלשהי על המשטר הנאצי אולם מצאה שניתן היה להבין ברוח זו את דבריו ב"הארץ". לפיכך עמדה להנגבי הגנת תום הלב והתביעה נדחתה.

פרסום תמונה ללא רשות

האם הפצת תמונתו של אדם לצורכי פרסומת, בלי שהודיעו לו על כך מראש, היא פגיעה בפרטיות המחייבת פיצוי - על כך דן לאחר-ונה בית-המשפט המחוזי בתל-אביב.

השופט משה טלגם דן בתביעתו של מרדכי עמר, תקציבאי במשרד פרסום, שצולם כאשר פתח מעטפות בהגרלה שנערכה במסגרת מבצע פרסום שעליו ניצת. התמונה פורסמה, מבלי שנמסר על כך מראש לעמר, ב"ספר הדיוור הישיר השלם לשנת 1996", כראיה לכך ששיטת "השיווק הישיר" של רשות-הדואר נושאת פירות.

עמר פנה לבית-המשפט ובהסכמת רשות-הדואר ניתן צו שהורה להשמיט את הצילום מהמהדורות שכבר הודפסו ולא להכלילו במהדו-רות הבאות.

התובע לא הסתפק בכך וביקש פיצוי כספי. השופט טלגם דחה את התביעה בקובעו שתמונתו של עמר לא צורפה "לשם מטרה שיווקית-מסחרית", כיוון שהתובע אינו אדם ידוע ועצם פרסום התמונה אין בו כדי להוסיף רווחים לרשות-הדואר. השופט הבחין במיוחד בין אדם מן היישוב, שפרסום תמונתו אין בה בדרך-כלל כדי להוסיף רווחים ו"למשוך קהל", לבין איש ציבור שזכאי שתמונתו לא תופיע אם לא הביע הסכמתו לכך, שכן התמונה יש בה כדי להג-דיל את הרווח של המפרסם.

בנוסף נמצא שרשות-הדואר פרסמה את הצילום "בתום לב", שכן לא היה סביר שאדם יפגע מעצם פרסום תמונתו, בייחוד שהוא איש מקצוע בתחום הפרסום, ולא מדובר בתמונה פוגענית. ■

איתן להמן הוא עורך-דין

חוק שטחי

הקולנוע הישראלי זקוק לתבנה ארגוני חדש, דוגמת המועצה להשכלה גבוהה

אחרונה עבר בכנסת חוק הקולנוע הישראלי. בימים אלה מסיימים כל ותיקי המדור לקולנוע במועצה לתרבות ואמנות קדנציה, והמדור יורכב מפנים חדשות. בקרן לעידוד סרטי איכות ישראליים התחלפה ההנהלה בהנהגה חדשה, דינמית ואנרגטית, בראשותם של החברים הנמרצים יעקב פרי וכתריאל שחורי. נראה על הסף שחלה התקדמות, שיש תקווה לסרט הישראלי. אבל הדברים אינם כה פשוטים. החוק חלקי ושטחי להחריד. הוא מבטיח תקציב "בטוח" למימון היצירה הקולנועית הישראלית, זאת מכספי התמלוגים של זכייני ערוץ 2 וזכייני הכבלים, כספים ששייכים לאוצר. חשיבותו של החוק היא בעניין זה בלבד ואין לזלזל בכך, אבל האכזבה גדולה. המחוקק, אחרי שנים של דיונים בנושאים שונים הקשורים לתמיכה בקולנוע הישראלי, לא נתן את דעתו על הארגון שייצור מדיניות נכונה ויעילה לקידום התחום, אלא באופן השטחי ביותר.

המחוקק החליט כי השר הממונה, שר החינוך והתרבות, ימנה מועצה מייעצת לעצמו, שתמליץ על קביעת מבחנים לתמיכה במוסדות ציבור אשר עוסקים בתמיכה בתחום. המחוקק, ברשלנות מגוחכת, שכח שישנה כבר מועצה כזו, וזוהי המועצה לתרבות ולאמנות שליד משרד החינוך והתרבות, שכל מהותה ותפקידה לייצג לשר ולראש מנהל התרבות מה לעשות עם תקציבי התרבות, ובתוכם התקציב שאמור להיות מופנה ליצירה הקולנועית. אם כך, מדוע צריך מועצה חדשה? בשביל מנגנון נוסף? מקום נוסף למינויים פוליטיים ושל מקורבים? מקום נוסף לעסקי תרבות נצחיים? למעשה המחוקק "חידש" בכך אך ורק מקור מימון "מסודר" לתקציב מנהל התרבות במשרד החינוך והתרבות, ותו לא.

•••

הקולנוע הישראלי הידרדר קשות במהלך השנים האחרונות, בגלל שתי סיבות עיקריות: ראשית, מפני שרוב הסרטים היו ברמה בלתי מספקת (ולא רק בגלל בעיות תקציב), ושנית, מפני שהארגונים הרלבנטיים, שתפקידם היה לנהל, להצמיח, ליצור מדיניות ולדאוג לרמה גבוהה, עשו עבודה גרועה ביותר.

לקולנוע אין ארגונים באופן טבעי כמו בתחום התיאטרון. תיאטרון אות הם מוסדות מסודרים, בדרך-כלל בעלי מסורת וותק, ולכן תמיד יש להם סיכוי טוב להתבסס ולנהל חיים כלכליים נורמליים. תיאטרון הוא גם בית. לקולנוע אין בית, וצריך שיהיה לו. לקולנוע העלילתי והתיעודי, ליוצרים שרוצים להתחיל מנקודת אפס, לאלה שרוצים להתמסר ליצירה נסיונית, לאלה שמבינים שצריך לשלב בין הקולנוע ה"אולטימטיבי" (יהיה מה שיהיה) ובין הטלוויזיה (שבמעט-אפס אפס), לאלה שיכתבו, יפיקו, יביימו, יצלמו, יערכו, ישווקו וישמרו - לכל אלה צריך ארגון רציני. בלעדיו יש חשש שכספי התמלוגים הזורמים מעסקי הטלוויזיה בישראל יפוזרו בגלל מדיניות לא מספקת. ללא מוסד מרכזי חזק עלולות כל מיני מועצות ציבוריות להיות פוליטיות ובלתי יעילות, ולהביא להמשך הדשדוש במקום. כדי ליצור סטנדרטים חדשים בקרב היוצרים, כדי לשפר את המערך הכלכלי של כל התחום (גם מול עולם הטלוויזיה הציבורי והמסחרי), כדי לסמן מטרות לעתיד, כדי שיהיו תהליכי מחקר, פרסומים ושימור מעולים של היצירה, כדי שלבתי-הספר העוסקים בהכשרת יוצרים תהיה

כתובת רצינית בתחום - בשביל כל אלה צריך ארגון אינטליגנטי ולא סתם עוד מועצה.

•••

במשך שנים רבות הסתובבה הפוליטיקה הקטנה והעלובה של חיי התרבות הקולנועית בארץ סביב המדור לקולנוע במועצה לתרבות ואמנות, הקרן "הגדולה" (לקולנוע העלילתי), המכון הישראלי לקולנוע, הקרן הציבורית לעידוד הסרט הישראלי (אותה קרן של בעלי בתי-הקולנוע שהחליפה את היטל העינוגים), ולאחרונה הקרן החדשה לקולנוע דוקומנטרי (בעיקר) וגורמים נוספים כמו האקדמיה לקולנוע, שקיימת אך ורק לטובת חלוקת פרסי "האוסקר הישראלי", פעם בשנה.

האם חבריו החדשים של המדור לקולנוע יבינו שהחוק החדש עושה צחוק מהמועצה לתרבות ואמנות? למי יקשיב השר? האם המועצה החדשה (על-פי החוק החדש) או המדור הוותיק על חבריו החדשים יבינו שצריך להקים ארגון תרבותי חדש - מכון ישראלי חדש שיחלוש על כל הגורמים ויתפסק ברמה הגבוהה ביותר? ואם מי מהם יבין, האם המלצתו לשר תיושם? כמובן, החשש מפוליטיזציה-יתר ומהשפעות של גורמים חיצוניים (דתיים, למשל) הוא גדול.

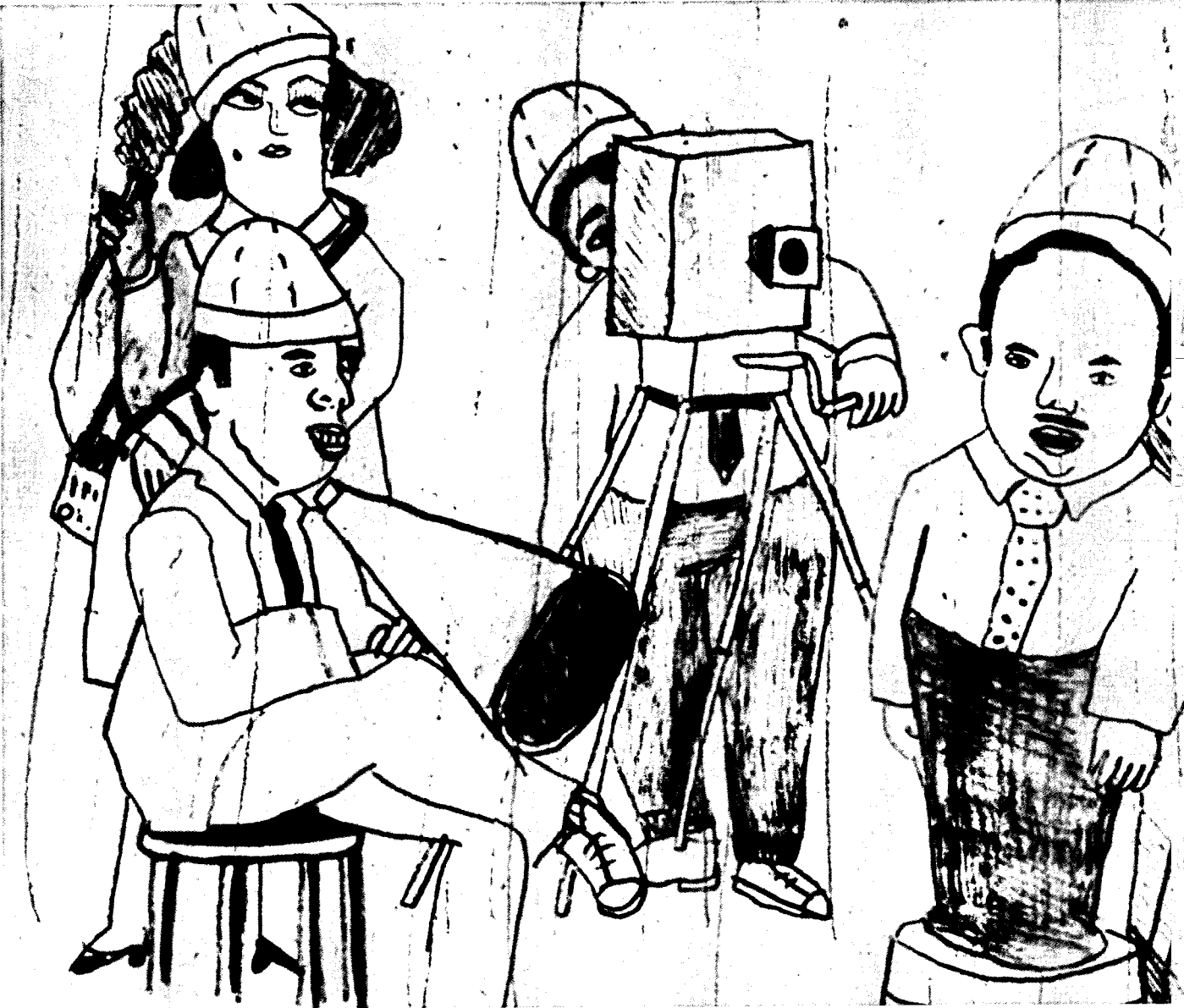
אפשר להמשיך להקשות קושיות, אבל התסכול הוא עמוק, שכן למחוקק, ככל הנראה, כלל לא אכפת מהעניין עצמו, אלא בשטחיותו הינו "סדרן" של כספים ותו לא. השטחיות זועקת לשמים, ומי יענה? שר החינוך והתרבות, שדומה כי אין לו שום עניין וידע בתחום? פעם היה מוסד - המכון הישראלי לקולנוע. יש לשים לב שראשיתו, אי-שם בתחילת שנות השבעים, היתה מלווה באנרגיה עצומה של יוצרים צעירים, אבל לאחר שבמשך קרוב לעשרים שנה תיפקד ברמה גרועה, הוא דעך באופן סופי.

הפעם, על חרבותיו, צריך להקים ארגון חדש. יש צורך בהקמת מרכז/מכון במקום המועצה המייעצת המתורכנת החדשה, מתוך חוק ולא כתוצאה מהחלטה מנהלית קלושה; מרכז שתפקידו להיות בית, ארגון-גג לכל התחומים החשובים בתרבות הקולנועית הישראלית. מרכז שיהיה לו מימון גדול (בראש ובראשונה מכספי התמלוגים) ושיחלק את הכספים לקרנות הציבוריות, לסינמטקים, לארכיונים, למחקר, לפיתוח, לפרסומים, לפסטיבלים. המרכז חייב עובדים מקצועיים ברמה גבוהה, שייצרו מדיניות ומסגרות מקצועיות לכתובה והפקה, לשיווק ולהפצה, למחקר ולחינוך. הנהגה מקצועית חייבת ארגון מעוגן היטב. היוצרים מסוגלים לייצר הנהגה מקצועית מצוינת, אבל זה לא מספיק; הם אינם יכולים לעשות זאת לבדם - הם זקוקים למחוקק, למשרד הממונה, לאיזשהו גורם רציני שיוכלם ליצירת הארגון הנחוץ - שכן הפרמטרים ההכרחיים ליצירת ארגון טוב ונכון הם אלה שבסופו של דבר אמורים להיות היסודות של העבודה התרבותית, לחיי התרבות עצמם.

•••

המצב מדכא למדי, הבלבול עצום, המחוקק והשלטון משוללים, ככל הנראה, יכולת ליצור את המסגרת הדרושה, וכתוצאה מכך המושכות נשארות בדרך-כלל בידיים לא מקצועיות, בידיהם של עסקנים, מחפשי ג'ובים למיניהם.

מרכז חדש, עם מעט סרבולים וחיכוכים וכמעט ללא יצירת מנגנונים חדשים, שהם על פי רוב מיותרים לחלוטין ויקרים ביותר. היכן יתקיים הדיון על שתי החלופות? מי יחליט ויוביל את המהלך? השלטון הנוכחי? החברים החדשים במועצה לתרבות ואמנות? אולי יושבי-הראש והמנכ"לים? ועדה של היו"רים והמנכ"לים של המוסד? דות הרלבנטיים בתחום יכולה ליהפך לגוף חשוב. אמנם יהיו בו אינ-טרסים מתנגשים, אבל קיים סיכוי גדול שיתנהל בו גם דיון רציני על העתיד, על החלופות הארגוניות, על דרכים חדשות, על אינטרסים משותפים וכו'.

...

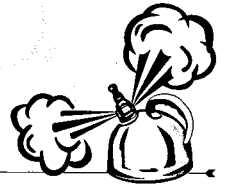
לסיכום, העתיד נתון רוב רובו בידיהם של היוצרים ואלה שמנהלים את המוסדות הקיימים. אם אלה יניחו לשלטון לקבוע מועצות חדשות, הוא עלול לגרום לבינוניות מתמשכת ולנצחונם של עסקנים כושלים. יש סיכוי לפריחה נהדרת של הקולנוע בישראל, הדובר עברית, המפיק יצירה תרבותית מקומית מובהקת. התנופה תיווצר רק אם כולנו נשכיל ליצור מדיניות ולנהל את התרבות מתוך יסודות ניהו"ליים מהמעלה הראשונה. ■

אילן דה-פריס הוא סמוכ"ל לחוכניות ופיתוח ב"טלעד". בעבר היה מוהל סינמטק ירושלים

כדי ליצור את הארגון החינוכי הזה יכולים שר החינוך והתרבות, המועצה לתרבות ואמנות, מנהל התרבות וכל הנוגעים בדבר להחליט מיד על אחת משתי חלופות: להקים מכון חדש (שבסופו של דבר צריך שיפעל מתוקף חוק) או להפוך גוף קיים ומוכר למכון/מרכז חדש. אני מציע לכל הגורמים לשקול את הרעיון הבא: ליצור את המרכז החדש מתוך הקרן לעידוד סרטי איכות מקוריים ("הקרן הגדולה"). ההנהלה הציבורית שם רחבה וטובה וניתן להוסיף עליה כהנה וכהנה. היו"ר, יעקב פרי, והמנכ"ל החדש, כתריאל שחורי, הם אנשים בעלי שיעור קומה ויש להם היכולת לאחד גורמים שונים ומגוונים. הקרן יכולה לשנות את היקף פעילותה מבלי לאבד את ייעודה המקורי. היא יכולה להיות למרכז, דוגמת מכוני הקולנוע הדני, הבריטי או השבדי, והקרן עצמה תהפוך להיות מחלקה בתוכו.

הגופים האחרים בענף, כמו הקרן החדשה לקולנוע וטלוויזיה, האר"כיון הישראלי לסרטים, סינמטק ירושלים, פסטיבלי הקולנוע בירוש"לים וחיפה, בתי-ספר לקולנוע ועוד - כל אלה ישמרו על עצמאונם, אבל יפעלו תחת מסגרת חדשה, מרכז, שבהנהלתו ובעיצוב מדיניותו ישתתפו נציגיהם, נציגי ציבור נוספים וכו'.

המרכז יפעל בדומה למועצה להשכלה גבוהה והוות"ת, וייצור מדיניות וחלוקת משאבים נכונה. בדרך זו יש סיכוי ממשי, מידי, להקמת

מסכות תדמית ונכנסים לאלבום ישראלי אינן טימי מאוד של זיכרון לאומי משותף. אך אורחי אינו מניח לעובדות פוליטיות חברתיות לבלבל לו את התיאוריה. מרכיב נוסף המשתלב לו בתמונת המצב של "העדר תשתית חינוכית תרבותית" הוא הקינה הבלתי פוסקת על איכויות השידור האלקטרוני, שאינו מאפשר "קליטות לחומרים של עבר וזיכרון היסטורי".

האמנם? יש לשפת הטלוויזיה, כמוכן, מגבלות משלה, אך מעולם לא הומחשה ההיסטוריה למיליונים בדרך קליטה יותר מאשר באמצע עות הטלוויזיה - ועכשיו זכרון המחשב והנגישות לאינטרנט. לקחי מלחמת העולם השנייה נלמדו על-ידי דור הטלוויזיה בדרך שהדור שלאחר מלחמת העולם הראשונה לא יכול היה ללמוד, משום שלא היה לו מסך קטן. דור שלם התחנך בארה"ב על האסון הצבאי והפוליטי בווייטנם - באמצעות הטלוויזיה. אך הצבעה על פגמיה של הטלוויזיה זיה מתיישבת היטב, משתלבת, עם הבזו הלא מוסווה כלפי ה"בוחרים" שאינם זוכרים.

יש בהצלפה בקצב וביכולת ההעמקה והניגוח של "הבוחרים" ו"התקשורת" (האלקטרונית בעיקרה) מעין אישור אנכי לעומק ולרוחב דעתו של הכותב-המבקר עצמו, שאינו מוצא בישראל "תשתית חינוכית תרבותית". תזכורת: הבזו הסמוי, יותר או פחות, לשיקוליו ולזכרונם של "העם" סימן את נפילת ההגמוניה של מפא"י בישראל ויצר משקעים של שנאת דורות.

מנחם בגין שידר מסר אחר ל"בוחרים", בפוליטיקה של רגשות שהיה בה גם מסר רעיוני ברור: הם אינם שווים פחות. המשקל הסגולי של האיש, לא של הצמרת מסביבו, העניק למסר אמינות. אורחי מוסיף וקובל על "תהליך המרת פוליטיקה של רעיונות בפוליטיקה של רגשות", שלבש אצלנו "קיצוניות שקשה למצוא לה אח ורע בדמוקרטיה אחרות".

נהפוך הוא: הלכת המרכזי של הקרב ההיסטורי בין ימין לשמאל בישראל הוא שיצירת אקלים פוליטי של אי פגיעה ברגשות ציבוריים רחבים מאפשרת התדרת מסרים רציונליים ים "קריים", כלומר בחינת תפקוד פוליטי של מועמד על-פי גיליון הישגיו, ולא אמירותיו או "כוונותיו". בסביבת הבוחרים שאיבדו את זכרונם מציב אורחי ברשימתו בגיליון מס' 19

מדינה המחטטת בפרשיות מן העבר, המזריקה לעצמה מנות יתר של סקנדלים או נצחונות ממוחזרים, כמדינת ישראל. במדינה שבה מאגר הגנרלים של היום הוא מאגר הפוליטיקאים של המחר, ומסכת התדמית של מאציו ולוחם באינדיאנים היא עדיין ערובה לשלטון - שום דבר לא נשכת, לא נסלח, לא נמחק. דוגמאות: ללא מיתוס יוני ואנטבה, ספק אם נתניהו היה מגיע לשלטון. ללא מטעני הזיכרון על שרון בלבנון, אריאל שרון ולא משה ארנס היה שר הביטחון בשלהי ממשלת נתניהו. ועוד: ללא ההכשר שקיבל אהוד ברק ממבקר המדינה בפרשת צאלים, המרוץ שלו לראשות הממשלה היה הופך כמעט בלתי אפשרי.

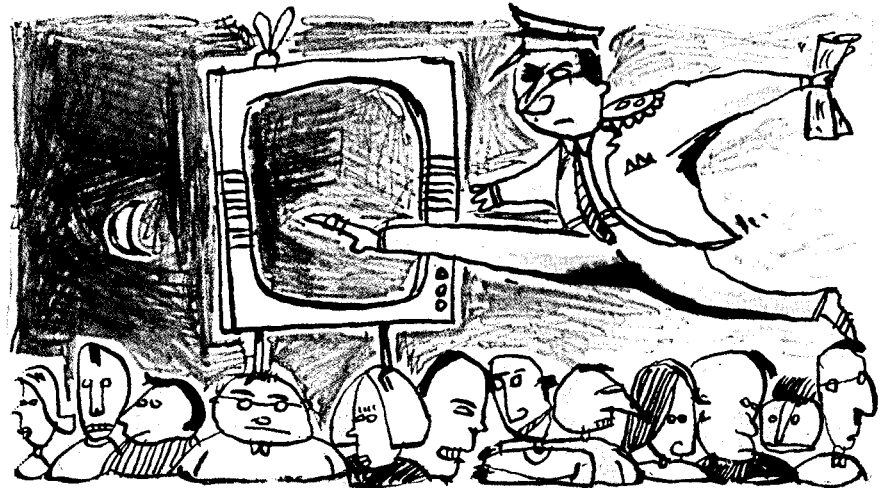
ויותר מכך: חולשתו האלקטורלית של נתניהו מול ברק בשלבים האחרונים של מרוץ הבחירות לא היתה אפשרית ללא מיתוס סירת מטכ"ל שהביא עמו המאציו החדש של הפוליטיקה הישראלית. העיטורים שלו ארוכים יותר, מי יכול לשכות. הזיכרון הקולקטיבי הארוך מאוד אינו נחלת אלה שיצאו מפס ייצור אליטיסטי תיכון-צבא-אוניברסיטה בלבד. בקשת הסליחה המאוחרת, או מיותרת, של ברק מעדות

התנצלות

בגיליון מס' 20 של "העין השביעית" נכתב בטעות כאילו העיתונאי רינו צרור העריך בקול-ישראל שדרעי צפוי לגזור-דין של כמה חודשים בלבד. הדברים פורסמו ללא בדיקה ובדיעבד התברר שמר צרור לא העריך כלל את גזר-הדין הצפוי לדרעי, בקול-ישראל או בכל כלי תקשורת אחר, וממילא לא אמר את הדברים שצוטטו ב"העין השביעית". מערכת "העין השביעית" מתנצלת בפני רינו צרור על הטעות.

מי מתחזק את דחליל האליטות

צמד רשימותיו האחרונות של פרופ' ירון אורחי ב"העין השביעית" (גליונות 19-20) מוכיח כי הימין בישראל אינו צריך לטרות ולקיים את דחליל ה"אליטות" המנותקות או המתנשאות - אורחי מתחזק אותו היטב. ב"שקיעת הזיכרון" קובע אורחי כי "הפוליטיקאי של היום יכול לסמוך על שכחתם של

אורחי: עמוס אלנבוים

הבוחרים, ההולכים ונעשים דומים יותר לכל-בים של פאבלוב, המגיבים רק לגירויים עכשוויים". אני משער, במידה מועטה של סיכון, כי אורחי אינו כולל את עצמו בפנקס בוחרים זה. אך הנחתו, המכוונת מן הסתם אל "העם", אין לה על מה לסמוך. להפך, הזיכרון הקולקטיבי הישראלי ארוך כל-כך עד שהוא מגיע לדרגת קיבעון. אין עוד

מגפיים גרמניות הם סמל של הצבא הגרמני כולו עד היום, ולא סמל של האס.אס. אמנם רוביק רוזנטל לא הגיע לדרגה של "דור שלם" ותא "אופק" באוניברסיטת חיפה, אשר התערבו בנוסח המאמר הזה, שכתבו את דברי לתוך סימני ציטוט וגם שינו את תאריך המאמר כדי להתאים אותו לתיאור ריה הרצויה להם. אבל הם לא היחידים, וייק צר המצע מהשתרע כדי למנות את כל הזייפנים וסותמי הפיות.

לא רוזנטל ולא אני יכולנו לשער שיתרחש רצה רבין ז"ל, וכשם שרוזנטל מצטדק על

רוזנטל מתבטאת, למשל, בכך שהוא זה שנתן את הכותרות הסנסציוניות למאמר, ועוד באור תיות דם אדומות וסנסציוניות מעל לכותרת הראשית בעמוד השער של "חדשות": "הלל ויס: רבין אשמדאי ושולמית אלוני לילית". רוזנטל כותב שכתבתי במאמר, שרבין הוא איש אס.אס. לא כתבתי כך במאמר. בסך-הכל צריך לקרוא את הטקסט. האס.אס. נעשה מאוד פופולרי בימינו, בעקבות אבישי רביב שהפיץ בחסות השב"כ את הכרזה המפורסמת כדי לטפול האשמות. אבל זכור את אשר עשה לך ישעיהו ליבוביץ. בראשית היו היודו-נאצים

את "הבורות והריקנות" ב"אישיותו האלקט" רובית" של העיתונאי הישראלי המראיין פוליטיקאים.

רוצה לומר, על-פי אורחי, הבורות והעי- תונאים (האלקטרוניים) יוצאים בשתי הרשי- מות כשידיהם על ראשם ועם בלתי-מספיק בתרומתם ליצירת "תרבות מוסדית ופוליטית שורשית".

נכון טוען אורחי בנקודה אחת, המתייחסת ל"אי האמון שציבור דמוקרטי רוחש למתוו- כים למיניהם, כולל לכל הטוענים לסמכות לייצג את העבר או את העתיד". נוכח צמד הרשימות מפנקס הבורה של אורחי, אי האמון נראה מוצדק, אפילו "שורשי".

חיים שיבי
הכותב הוא עיתונאי המחמקד בסיקור פוליטי

רוביק רוזנטל ואני

אני עדיין מודה לרוביק רוזנטל על הבמות הפובליציסטיות שפתח לפני וגם על כושר העריכה המקצועית היוצא מהכלל וההוגנות שמצאתי אצלו; אני מוחה על הצאי אמיתות ודברים שלא היו, שהוא פרסם במאמרו ("הלל ויס ואני", "העין השביעית", גיליון 20), המעמעמים את שבחי.

נכון, התנדבתי בטיפשותי להיות היהודי של רוזנטל, והיהודי של התקשורת בכל מקום שבו הופעת. יהודי הוא הדמות שנידונה תמיד להיות מגודה. למה ומדוע? תקראו אצל סארטר ואצל ג'ורג' שטיינר, ואכן הרווחתי את נידויי ביושר.

בין שורות מאמרו ניכר שרוזנטל מנסה להצטדק לפני קהליו, מדוע העסיק טיפוס שכמוני בעיתונות ואולי אף סייע בכך לרצה רבין ז"ל, שהרי אני, כדבריו, "הסמל" שהוא טיפה וריבה.

הוא טוען שקיבל אותי לכתוב טורים לאחר שכתבתי טור יפה לניסיון, ומתחלק באחריות לכך עם יואל אסתרון (או עורך "חדשות"). עובדה היא, שמעולם לא כתבתי קודם לכן טור ב"חדשות" בשנת '92, בתקופה שרוזנטל היה שם. עד כמה שידוע לי, התקבלתי ל"חדשות" על-פי המלצתו של חגי סגל, שעבר ל"מעריב" (נכון ששנתיים קודם לכן, בשנת '90, בתקופת ועידת מדריד, הרבה לפני זמנו של רוביק רוזנטל ב"חדשות", פרסמתי, לבקשת העיתון, שתי תגובות - לא מוצלחות במיוחד - אבל כל זה אינו קשור למאמר הנ"ל).

המאמר "דיבוק צא - נוסח חדש של אגדת שלמה ואשמדאי" היה מאמרי הראשון ב"חדשות" בתקופה זו ועליו, אכן, צריך רוזנטל לקחת אחריות כעורך. האחריות של

שיקול דעתו, אני הצטדקתי ביום הלוויה ופר- סמתי מאמר שרוזנטל הזמין. אם הוא חשב שאני מפלצת, כפי שהוא כותב, לצערי הנורא, מדוע הוא הזמין ממני מאמר ביום הלוי- יה ועוד 24 מאמרים אחריו? האם גם הוא סוכן שב"כ? הוא אינו מגלה את תוכן המאמר שכתבתי, אבל בו בזמן קובל עלי שכתבתי באותו מאמר ש"רבין היה גדפן לא קטן". זה נכון, זו אמת ואפילו אמת שלדעתי חייבת להיאמר ביום הלוויה, אם היא פרופורציונלית לדברים אחרים שנכתבו במאמר וביניהם שבחים אמיתיים ונכונים לרבין על תקופת כהונתו כמי שבימיו גדל היישוב בי"ע בשלושים אלף איש והוקמו כל הכבישים העוקפים, ובעיקר המסקנות שנכתבו במאמר הזה - שאילו תנועת העבודה היתה פועלת לפיהן, היא לא היתה מפסידה את הבחירות ב- '96 (לא שזה העיקר; העיקר הוא לצמצם את השסעים ונראה מה יעשה ברק).

ולפני "הבראשית" אינספור מחזות, סיפורים, עיתונות וסרטים שבהם תוארו היהודים על- ידי יהודים כנאצים. עניין השימוש בשואה הוא עניין נורמטיבי לגמרי, כמו הסרט שהופק: "שואה טובה", או ההצגה "ארבייט מאכט פריי". אבל כנראה שרק לשמאל יש מונופול על השימוש בשואה.

אכן כתבתי שם שרבין נעול במגפיים גרמ- ניות, ולכן אי-אפשר לראות את כף רגלו. אפשר לבדוק: באותם ימים, בראשית כהונ- תו בקיץ '92, נסע רבין ז"ל לגרמניה לשם רכש וחתימת חוזים בין קרנות מדע. באותם ימים גם התפתחה "מדיניות איראן" של גרמניה, שסייעה לאיראנים לפתח נשק השמדה המונית.

באגדת שלמה ואשמדאי, שיש לה נוסחאות רבות, אי-אפשר לדעת אם היושב על כסאו של שלמה המלך הוא אשמדאי, שיש לו כף רגל של תרנגול, מפני שהוא נעול נעליים.

זו לא ההחלטה שלי

בגיליון הקודם צוטטו בכתבתו של ברוך קרא "קצה בלי קרחון" דברים ממחקרה של דוברת "התנועה לאיכות השלטון", דורית בסמן, המייחסת לי את ההחלטה לא לשדר בערוץ הראשון את תחקיר צאלים.

הגב' בסמן סיכמה את מחקרה במסקנה שהתקשורת נהגה כך בתחקיר צאלים משום שלא רצתה לפגוע בסיכויי יורשו של רבין ז"ל, אהוד ברק, להחליף את בנימין נתניהו. כולי תודה על המחמאות – אלא שאין לי היום ובוודאי שלא היה לי אז מעמד כלשהו בסוגיה מה משודר ומה לא משודר בערוץ הראשון, למעט דברים המשודרים מפי.

במהלך הבדיקה של תחקיר צאלים הצבעתי על ליקויים עובדתיים ומשפטיים כבדי משקל. יחד עם זאת אמרתי או למנהלי, דוד גלבוע וישראל סגל, שאם ההנהלה תחליט

פרשת הקריירה שלי בעיתונות הכתובה רצופה בסילוקים מן הכתיבה, אבל אני רוצה לנהם את התקשורת: מנסיוני, גם בתקשורת הימנית המצב אינו טוב יותר. אף אחד אינו יכול להתיימר שהוא אינו סותם פיות. זו ה"דמוקרטיה" וזו שכרה.

כשדיברו אנשים מהשמאל על ילדי חברון כעל ילדי "היטלר יוגנד" וכו', וחברי מ"חוג הפרופסורים" דרשו שהאוניברסיטה העברית תפטר את פרופ' משה צימרמן בשל דבריו אלו, התנגדתי לכך בכל תוקף. זו גם דעתי לגבי פרשת פרופ' גורדון מבאר-שבע. דברים בזויים מבזים את אומריהם וזה עונשם.

תקשורת דמוקרטית אמיתית היא זו שנותנת באופן פרופורציונלי חופש ביטוי גם לדעות כהניסיונות וגם לדעות מצפניסטייות. גם לוואנונו, גם לבנימין זאב כהנא, גם לפוסט-ציונים, גם לחרדים, גם לטומי לפיד וגם ובעיקר ללא חריגים שכותבים בשיקול דעת

כתבתי שם שיש ללכת מיד לבחירות, אם לא ניתן להרחיב את הממשלה, ניסיון שנעשה אחר-כך בעצתי על-ידי שאול יהלום, הוסכם על פרס והוכשל על-ידי מרצ. כתבתי שם שיש לבטל את הפריימריז ואת הבחירה הישירה. שני מאפיינים תרבותיים פופוליסטיים שעוד יגרמו להרבה קטסטרופות עד שיבוטלו.

מאמרי ב"דבר ראשון" היו, לדעתי, מאמרים מאוד אהראיים, שניסו להסביר בדרכים שונות כיצד לכבות את מדורת השנאה ולא להפך. בסך-הכל 25 מאמרים, מיום שנפתח "דבר ראשון" ועד לסגירתו. לצורך רענון הזיכרון: "דבר ראשון" נסגר פעמיים ובפעם הראשונה כתבתי טור פרידה מרוביק רוזנטל, שבו מניתי את שבחיו. הצעתי להקים עיתון חדש משותף לשמאל ולימין האידיאולוגיים, המבטא דמוקרטיה אמיתית ורעננה ולא את פלסטיק התקשורת של היום. אחר-כך התחיה העיתון לעוד שבועות מספר. רוזנטל לא היה חייב להחזיר אותי.

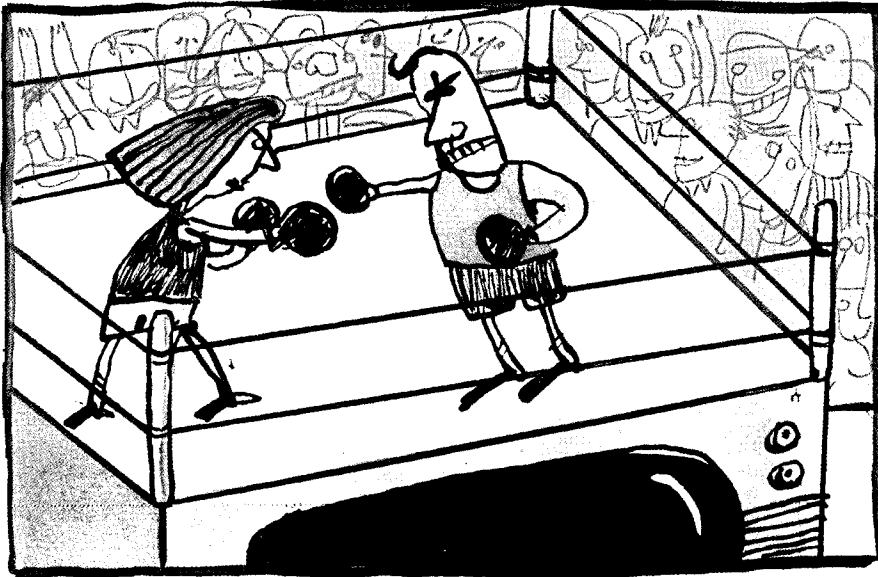
אמנם היו תגובות, כמו זו של יצחק בן-אהרון ב"מכתבים למערכת" (שסובלנותו וסבלנותו לדעות מנוגדות לשלו היא מן המפורסמות), אבל היו גם הרבה תגובות של קוראי "דבר ראשון" שסברו הפך.

בסך-הכל עולה מדברי רוזנטל שמוצדק לסתום לי את הפה, ושהוא חושב שהוא בעל-הבית של התקשורת: הוא מדבר בשמה וחווה את עתידותיה. לדעתי, גם בהיותו מרצה בבית-ספר לתקשורת, הוא מעיד במאמרו זה על מגבלות רבות ובעיקר על אי הבנת הדינמיקה של התקשורת. היצר הרע של התקשורת לפרסם דברים מתלהמים גדול לאין ערוך מיכולתה לצנזר, ולכן גם אם משתיקים אותי, יש קולות אחרים המייצגים אותי ועושים זאת בצורה טובה יותר.

כאן אני רוצה לומר כי מעולם לא נכשלת בהמלצה לסתום פיות ובמעורבות בסתימתם בפועל.

הסיבה האמיתית, להערכתי, שרוביק רוזנטל אינו מפרסם את מאמרי ב"מעריב" היא הוראה שקיבל כשנכנס לתפקידו ב"מעריב", כפי שהתבטא טומי לפיד, אז מעורכי העיתון, לאחר התוכנית "פופוליטיקה": "נמאס לנו מהלל ויס".

"מעריב", ב-96, בדיוק שנה לאחר רצח רבין ז"ל, ביקש ממני לכתוב טורים למדור "דעות". זאת לאחר הופעתי ב"פופוליטיקה" שבה הבעתי את דעתי, כי בממד הרוחני, השמאל אשם ברצח לא פחות מהימין. הטור הראשון שכתבתי היה גם האחרון. כתבתי את דעתי, ללא כחל ושרק, על הסיבות והגורמים לרצח רבין. "מעריב" אמנם פרסם את המאמר במלואו, אבל הודיע לי למחרת כי יותר אינו יכול לפרסם טורים שלי (ומעולם לא שילם לי את שכר הסופרים בעבור המאמר, על אף פנייתי אליו).

לשדר את התחקיר – הם לא יצעדו לבד. כל-ומר, אשתתף במשדר, כמובן תוך מתן ביטוי למורכבות העניין ונפתוליו.

ההחלטה לא לשדר התקבלה על-ידי ההנהלה. כידוע, דו"ח מבקר המדינה הוכיח בדיעבד את נכונות ההחלטה ותבונתה.

הדיונים על פרסום תחקיר צאלים התקיימו אצלנו בחודש יולי 95. אני מקווה שהגב' בסמן, עם מעט רצון טוב, תיאור להאמין שביולי לא ממש ידענו שרבין יירצח. אם הגב' בסמן תשתכנע שהיה קשה קצת לתוות את רצח רבין ארבעה חודשים לפני שבוצע – קיים סיכוי שתאמין גם כי קשה היה לראות אז את ברק, או מועמד אחר כלשהו, מסתמן כיוורשו.

ובדרך מקורית ולא מתנשאת. ארוכה הדרך לחירות רוח האדם ולדמוקרטיה של ממש. היא לא תבוא מהתקשורת המונופוליסטית אלא משירותי הלוויין הזמינים, מן האינטרנט, מהעובדה שאי-אפשר יהיה לסתום את פיו של האדם הבודד ובוודאי לא את קולו של היהודי, כל עוד יהיה יהודי אחד עלי אדמות.

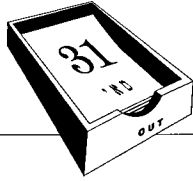
תקופת מונופול התקשורת של היום בישראל אל תיזכר בחיך סלחני כמו נסיונות ה"מחיקון" וה"אנטי-מחיקון" בימי הטלוויזיה הצבעונית בתקופת ארידור העליוה. לצערי, רוביק רוזנטל הפך שלא בטובתו מאדם חופשי ומתקדם למשרת של בלם תקשורת-קפיטליסטי, ועל כך יכתוב בעתיד מאמר נוסף במדור "איפה טעינו".

הלל ויס

הכותב הוא פרופסור לספרות עברית באוניברסיטת בר-אילן

אמנון אברמוביץ'

הכותב הוא פרשן הערוץ הראשון

3 במאי. שירים ופוליטיקה. הזמר בועז שרעבי יפסיק להגיש את תוכניתו בקול-ישראל, עד לאחר הבחירות. הסיבה: שרעבי חיבר את גינת גל הבחירות של הליכוד, שליווה את שידורי התעמולה בטלוויזיה וברדיו.

5 במאי. חשש לניגוד אינטרסים. שופטי בג"ץ המליצו ליושב-ראש רשות-השידור, גיל סמסונוב, לשקול את הפסקת עבודתו במשרד הפרסום שבו הוא שותף פעיל, כדי למנוע ניגוד אינטרסים בין עבודתו לתפקידו ברשות-השידור. ההמלצה הושמעה במהלך דיון בעתירה שהגיש ח"כ יוסי שריד, שטען כי קיים ניגוד עניינים פוטנציאלי בין עיסוקיו של סמסונוב.

7 במאי. חוק סתום. ביקורת על "הכשרת" ערוץ-7 בכנסת נמתחה בפי שופטי בג"ץ בעת דיון בשש עתירות שהוגשו נגד החלטת הכנסת להעניק מעמד חוקי לתחנת הרדיו הפיראטית. נשיא בית-המשפט העליון, אהרן ברק, הגדיר את החוק "סתום" והציג שורה של שאלות לגבי משמעותו. המשך הדיון נקבע למועד מאוחר יותר.

10 במאי. תזכורת להאזנות הסתר. בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב נדחה ערעורו של החוקר הפרטי רפי פרידן על עונש המאסר (ארבע שנים בפועל) שהוטל עליו בבית-משפט השלום על חלקו בפרשת האזנות הסתר. ביצוע העונש נדחה שוב – הפעם כדי לאפשר לפרידן להגיש ערעור לבית-המשפט העליון. על פרידן הוטל העונש החמור ביותר בפרשת האזנות הסתר.

11 במאי. מחזירים את הרשיון. התפתחות דרמטית במאבק הנמשך בין זכייני שידורי הטלוויזיה בכבלים לבין מפעילי שידורי הלוויין. חברת די.בי.אס שירותי לוויין הודיעה שהיא מחזירה את הרשיון שניתן לה על-ידי משרד התקשורת, במחאה על ההסדר שהושג שעות אחדות קודם לכן בין נציגי

המדינה לבין מפעילי הכבלים. ההסדר עם הכבלים הוגדר על-ידי יושב-ראש חברת די.בי.אס, דוד ברודט, כ"מונע יצירת תחרות ומנציח את המונופול".

12 במאי. "הם מפחדים". ראש הממשלה בנימין נתניהו, ימים ספורים לפני הבחירות, מחריף את התקפותיו על אמצעי התקשורת. בנאום בפני אוהדים בגני-התערוכה בתל-אביב האשים נתניהו שהתקשורת כולה מתגייסת כדי להביא לנצחון ברק. "הם מתגייסים מסיבה אחת – הם מפחדים", אמר נתניהו ועודד את הנוכחים לקרוא במקהלה שוב ושוב "הם מ-פ-ח-ח-דיים". לדבריו, חוששים העיתונאים תומכי השמאל כי בבחירות אלה, כמו בשנת '96, יתברר כי מדגם הטלוויזיה טעה – והוא ינצח שוב בבחירות. למחרת, בראיונות ברדיו, חידש את התקפותיו וטען כי רבים מאנשי התקשורת, "כמעט כולם, מתגייסים עכשיו למען ברק תוך השמה בצד של כללי האתיקה".

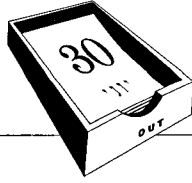
15 במאי. התקפה על צוות טלוויזיה. בריונים התנפלו על צוות של חברת-החדשות של הערוץ השני, בעת שצילמו בשעת לילה את פעילי המפלגות שתלו שלטים בצומת גלילות, כיממה לפני הבחירות. הפעילים תבעו מן הצוות, בראשות הכתב אודי סגל, להפסיק לצלם, וכאשר אלה לא נענו לדרישה – החלו להכותם. הצלם והמקליט נפגעו ממהלומות של מוטות ברזל ומקלות. שני חשודים בתקיפה נעצרו בידי המשטרה. (ראה עמוד 6).

17 במאי. המאבק על "עניין אחר". תוכנית הראיונות "עניין אחר" בהנחיית דליה יאירי ברשת ב' בקול-ישראל לא שודרה, על-פי הוראת מנהל הרדיו אמנון נדב. ההחלטה על נדב כך התקבלה לאחר שיאירי מתחה על נדב ביקורת חריפה בראיון בתוכנית הטלוויזיה "תיק תקשורת", והאשימה אותו כי הוא פועל ממניעים פוליטיים. שידור התוכנית חודש למחרת, ונקבע כי לא יחול בה שינוי עד שבג"ץ ידון בעתירה שהוגשה נגד הכוונה לקצר את התוכנית משעתיים לשעה.

27 במאי. הנשיא נגד הפיראטים. נשיא המדינה עזר ויצמן קורא לנהוג ביד תקיפה נגד מפעילי תחנות רדיו פיראטיות. בהגיבו על כמה אירועים שבהם שיבשו שידורי רדיו פיראטיים את ערוצי הקשר בין מגדל הפיקוח בנמל-התעופה בן-גוריון לבין מטוסים ממריאים ונוחתים, קרא הנשיא "להתלבש" על מפעילי תחנות אלה וגם "לשבור להם את כל המכשירים". הנשיא אמר כי המשך הפעלת התחנות הפוגעות בערוצי הקשר בנתב"ג הוא "אחת השערוריות הכי גדולות שקיימות". קודם לכן נמסר כי רשות שדות התעופה הפסיקה לשעות אחדות את ההמראות והנחיתות, בגלל הפרעות חמורות לרשתות הקשר.

29 במאי. שיא לאירוויזיון. השידור הישיר של תחרות הזמר של איגוד השידור האירופי, האיירוויזיון, זכה לשבחים על ההפקה הטלוויזיונית – ולשיא של שיעורי צפייה. על-פי נתוני הוועדה הישראלית למדרוג צפו בתוכנית 49.1 אחוזים, השיעור הגבוה ביותר מאז שהוחל במדידת שיעורי הצפייה בשיטת ה"פיפל מיטר" בישראל. לשידור קדם עימות חריף בין נציגי ש"ס ברשות-השידור, גבי בוטבול, לבין הנהלת הרשות, בעקבות טענותיו של בוטבול על חילול שבת בעת ההכנות לשידור.

31 במאי. המשטרה נגד הפיראטים. מפכ"ל המשטרה, רב-ניצב יהודה וילק, הורה לאגף החקירות לפעול למיפוי אתרי הרדיו הפיראטי בישראל, כדי לפעול בשיתוף עם משרד התקשורת להחרמת ציוד התחנות ולהעמדת מפעיליהן לדין. בדיון במשטרה נידונה אפשרות לפעול נגד מפרסמים, המשדרים פרסומות בתחנות רדיו בלתי חוקיות. התוכנית להקים במשטרה יחידה משימתית שתפעל נגד התחנות הפיראטיות ירדה, ככל הנראה, מן הפרק, מהעדר תקציב. נבדקת אפשרות שהמימון לפעילות זו יבוא ממשרד התקשורת ומן הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (כשם שחברות הביטוח משתתפות במימון פעילות היחידה למלחמה בגניבות רכב). (ראה עמוד 24). ■

תקשורת אירועי

ואלה הפסיקו את שידוריהן כדי למנוע מרש- ויות החוק לאתר את התחנות הבלתי-חוקיות ולסגור אותן. המקומון "כל העיר" ציטט שדר באחת התחנות החרדיות שטען שהמידע המוקדם על פשיטות המשטרה מגיע "משוטר אוהד ש"ס המדרווח לנו".

16 ביוני. הוציב וגד בושניסקי. נציב שירות המדינה, שמואל הולנדר, הורה להעמיד לדין משמעת את דוברו של ראש הממשלה היוצא, אביב בושניסקי, על שהפר את כללי התקשי"ר בכך שהתבטא בנושאים פוליטיים. ההחלטה להעמיד את בושניסקי לדין משמע- תי התקבלה בין היתר בעקבות תלונה שהגיש ח"כ אופיר פינס על ראיונות בעלי אופי פוליטי שהעניק הדובר ברדיו. בושניסקי דחה בעבר את טענות הולנדר, וטען כי נציב שירות המדינה אינו פועל בתום לב. הוא קרא לנציב להכיר במעמדו המיוחד של דובר ראש הממשלה, ולאפשר לו למלא את תפקידו.

18 ביוני. שילון פורש ביוואר. השדרן דן שילון הודיע כי תוכניתו "בשידור חי" תרד מהמרקע בתום העונה הבאה, בינואר 2000. לדברי שילון, התוכנית - אשר זכתה לשיעורי צפייה גבוהים ביותר בחלק מן הזמן - "תצטרך לפנות את מקומה למשהו חדש". שילון מסר את ההודעה בפתח תוכניתו והבהיר, עם זאת, כי הוא עצמו אינו פורש מן המרקע.

21 ביוני. סכסוכים בצמרת הרשות. מחריף הסיכסוך בין מנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, לבין חברי מליאת הרשות. פורת החרים את ישיבת מליאת רשות השידור, שבוע לאחר שנעדר גם מיישיבת הוועד המנהל של הרשות. חברי המליאה איימו לנקוט בצע- דים משפטיים נגד פורת בשל העדרותו. פורת הסביר לכתבים כי יש לו מעמד של בעל דיעה מייצעת בפורומים אלה, וכאשר אין מתחש- בים בדעתו אין הוא רואה סיבה להיות נוכח בדיונים. המליאה החליטה לאמץ את המלצת הוועד המנהל, לפרסם מכרז למנהל חדש לטלוויזיה, במקומו של יאיר שטרן. במקביל מסר יושב ראש הוועד המנהל, גיל סמסנוב, כי יבוא בדברים עם פורת במאמץ להביא לשיתוף פעולה בקשר לפירסום המכרז. ■

התקבלה ביוזמת יושב-ראש רשות-השידור גיל סמסנוב, משיקולים ענייניים לדבריו. שטרן מצדו טען כי מדובר ב"מחטף פוליטי". חברים בוועד-המנהל הגישו ערר על ההחלטה.

8 ביוני. ישראלים בקוסובו. כתב "ידיעות אחרונות", רון בן-ישי, נפצע קל מירי בעת שנסע במכונית בשטח קוסובו, סמוך לגבול מקדוניה. כדור אחד פגע במכונית, ובן-ישי שנפגע ברגלו הועבר לטיפול בבית-חולים מקומי. קשר ישראלי אחר למלחמה בבלקן: קבוצה של ישראלים נעצרה לחקירה על-ידי משטרת מקדוניה, לאחר שהפעילה מטוס זעיר ללא טייס (מול"ט) מעל שטח קוסובו. איש הטלוויזיה יגאל גורן, שעמד בראש הקבוצה, מסר כי צילומי האוויר של אזורי הקרבות נועדו למכירה לרשתות טלוויזיה בעולם. הישראלים שוחררו לאחר זמן קצר.

10 ביוני. חקירה ברשות. חוקר מיוחד מטעם הנהלת רשות השידור החל לחקור את השדר- גית דליה יאירי, על רקע הביקורת שמתחה בתוכנית "תיק תקשורת" על מנהל הרדיו, אמנון נדב. החוקר, קצין משטרה בדימוס ציון ששון, בודק אם הפרה יאירי את נהלי הרשות. לדברי יאירי, החקירה החלה בלא שקיבלה כל הודעה רשמית על כך שנפתח נגדה הליך משמעותי, ואיש לא הבהיר לה באילו "עבי- רות" היא חשודה. מנהל הרדיו, אמנון נדב, טען כי יאירי "המרידה" מרואיינים בתוכניתה כדי שיפעלו נגד החלטתו לקצר את תוכנית האקטואליה שלה משעתיים לשעה.

14 ביוני. אישום בהטרדה. תושב תל-אביב יועמד לדין בשל הטרדה ואיום על חייו של תחקירן "ידיעות אחרונות", מרדכי גילת. כתב האישום נגד עדי כרמון הוגש לבית משפט השלום בתל-אביב. כרמון מואשם כי איים על גילת בשיחת טלפון והזהירו "יש עליך חוזה בית-חולים".

15 ביוני. פשיטות והדלפות. אנשי המשטרה ומשרד התקשורת פשטו על מספר תחנות רדיו פיראטיות בירושלים, ובתוך כך התעורר חשד כי מישוהו הדליף את דבר הפשיטה המתוכננת לידיעת תחנות רדיו חרדיות -

1 ביוני. אסד חי ובריא. דמשק הכחי- שה בתוקף ידיעה, ששודרה בחדשות ערוץ 2, שהנשיא חאפז אסד אושפו בגלל בעיות בלבו. הידיעה, ששוד- רה בידי הכתב אהרן ברנע, צוטטה בהרחבה ברחבי העולם, לאחר שעות ארוכות שבהן נפוצו שמועות כאילו שליט סוריה מת. השמועות גברו כאשר נודע כי ראש הממשלה, בני- מין נתניהו, כינס התייעצות שרים דחופה, אך אחר-כך התברר כי מטרת הכינוס היתה דיון במצב בדרום לבנון. השמועה על מותו של אסד נבדקה על-ידי אמצעי תקשורת רבים, אך לא נמצא לה בסיס.

2 ביוני. התקפה בשידור חי. כתבת חדשות הערוץ הראשון, אילה חסון, הותקפה בעת שידור חי מגני-התערוכה בתל-אביב על-ידי קבוצה של פעילי ליכוד, שהאשימו אותה ואת התקשורת באחריות לכשלונו של בנימין נתניהו בבחירות. בשלב מסוים דחפו כמה מתפרעים את חסון והיא הופלה על הקרקע, בעיצומו של השידור. אחדים מהנוכחים סייעו לה והדפו את המתפרעים. ההתקפה על הכתבת גררה שורה של גינויים חריפים מכל קצות הקשת הפוליטי (ראה עמ' 16).

4 ביוני. "דין ודברים" יימשך. בית-הדין לעבו- דה בירושלים דחה את בקשת רשות-השידור להסיר את הצו המונע את הפסקת שידורה של התוכנית "דין ודברים" בהנחיית הפרשן המשפטי משה נגבי. בית-הדין קיבל את טענ- תיהם של פרקליטי נגבי, כי העניין הוא נושא לעתירה לבג"ץ, שהגיש בראשית חודש מאי חבר מליאת רשות-השידור עו"ד עדי הדר, בדרישה לאפשר את המשך שידור התוכנית. הדר האשים כי הנסיונות להוריד את התוכנית מלוח השידורים נבעו "ממניעים פוליטיים".

7 ביוני. המינוי לא יוארך. הוועד-המנהל של רשות-השידור דחה את בקשתו של מנכ"ל הרשות, אורי פורת, למנות את מנהל הטלווי- זיה, יאיר שטרן, לתקופת כהונה נוספת של שלוש שנים. שטרן, בן 57, הוא מנהל הטלווי- זיה מאז שנת 93. ההחלטה שלא למנות מנהל חדש, אלא להוציא מכרז למינוי אדם אחר,